

تعدیل احوال انسان و قرآن
امام و مدرس سرور الدین .

اسکندریہ کتب خانہ سی
معلم : موسی اسحاق .

آفتوبہ بویلری
معلم : عارفجان ولیدی .

ینہ «سارت» لفظی حقدہ
قتلاق .

ایسکی تورکارده یاساق
وزاڭ حسن علی .

ہ تعالیٰ نسوان» جمعیتندہ
کاتم کالوا .

اسلام و آزڭ استقبالی
میان عبدالاول الفغاری .

بزده هر بر اش کیویسنجه
اشلہ نہ

محبوب جمال آچورینا .

مراجعت و التماس
امام عبدالشکور الامینی .

فواعد ادبیہ گہ دائر
نراضی .

نریبہ و تعلیم :

ابتدائی مکتبلر حقدہ غی سؤال

گہ جوابلر . استانبول مکتبلی

حقدہ بر قدر معلومات» - ف .

کریوف . «وانتہ غویر ناسندہ

اوقو اورنلری ، - محمد کمال

مظروف .

مطبوع اثرلر .

مراسلہ و مخابره :

خیوہ . غولجہ . یکاترینبورغ ،

چاقاق دن .

اشعار .

مطبوعات خلاصہ سی .

حوادث .

شورا

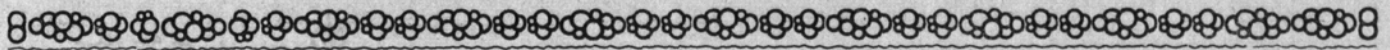
عدد ۷

آپریل ۱ = سنہ ۱۹۱۳

محرری : رضا الدین بہ فخر الدینہ =

ناشری : «م. ساکر و م. ناکر رامیفلر»

اوپنچى عدد «شورا»، حقنדה

«شورا» نك بو عددندد اوشبو مهم مسئلهلر بار: دين باندن امام م. طاهر افندى بايتوگالف نك «ربا هم واق بورچ جمعيتلى» مقاله سى تام اولدى؛ تاريخ باندن ا. زكى افندى وليدى نك «خافينلر» مقاله سى باصيله باشلاندى؛ ادييات باندن عبدالرحمن افندى سعدينك «تقيدگه قارشى» مقاله سى باصلدى.

۱) «ربا مسئله سى» يا گلشماسام. بلطر «شورا» اوچوچيلرى طرفندن مطبوعاتده كوته رلدى. بزرگه ايسه شول حقدده بويل «شورا» صحيفه لرندده برنجى مرتبه ديورلك دىنى مقاله اوچورغه طوغرى كىلدى. اميد ايتمه مكه، بوندن صوك دخى ده شوندى بر نيچه مقاله اوچوسوق كىردك.

بو مسئله دىنى ده، اقتصادى ده. بو مسئله نى حل قىلورغه طريشو اصلده «شورا» وظيفه سى توگل ايدى. اسلام فقه سى بويىچهدده. روس زاقونلرى بويىچهدده بو مسئله نى مفتى هم قاضى لرغز حل قىلورغه تيوش ايدى. لكن . . . . .

شول سبدن طورمشقه عائد دىنى مسئله لر نى تميش ايتوچيلر ايكي مركزگه جيولوب بارلر: برسى «دين و معيشت»، ايكنچيسى ده «شورا» اداره سى.

بو اش بر ياقدن قاراغانده ياخشى بولوب كورنسه ده، ايكنچى ياقدن روحانى اداره مز نك دىنى مسئله لر نى حل قىلو وظيفه لرى «شورا» هم «دين و معيشت» ژورناللرى قولينه كروب بارا. بولاردن طش، «الدين والادب» هم ياكيدن ميدانغه چقدى. بو حقيقتا اوفاغه زور ضربه! . . . بونى آلا سيزه لر مى، يوقى؟ روحانى اداره مز اوز تقوذن اوزى بتروى بزنك چه كوكلى اش توگل.

۲) عبدالرحمن افندى سعدى مقاله سينك اچنده گى مسئله لرينه قاراشمنى باشقه اورنده يازوب، بو ىرده بارى املا سینه كنه دقت ايتمه من.

بو مقاله املا سينك قاعده لر نى بلميم؛ مقاله نى اوچوغاچ، بارى اوشبو قاعده نى گنه چفارو ممكن: - سوز نيچك استلسه، شولاي يازارغه كىرله. باشقه قاعده لرى اولسه، محرر افندى اوز اورنده البته يازار.

بو مقاله سنده عبدالرحمن افندى اوزى اوز قاعده سى بويىچه يازا آلدى. دعوامنى اثبات اوچون آنك اوشبو «چوبار املاسن» كوز آلدگرغه كىترم: «بولسه ده، بولساده، بولسه دا، بولسادا، بولسه لار، بولساله رده، آراسنده، آراسندا، تورسنده، توريسندا،

خه لفين، خالفين، جه نه بلارينه، جه نابلارى، قوه ت، قوتله ويز نى، صانعه ت، صاناعه تكارلق دا، دور تدن، ئوزلگنندن، بهلكى، بهلكه، عايض، عايض، آلدن، آفهندى، ئه فه ندى، فيكر، فيكر . . . الخ».

بو نرسه بوتقاسى، عبدالرحمن افندى؟ - نى بولسه ده، بونده بارى مطبعه خطاسيغنه توكل. اوستده ايتلمش قاعده گه عرب سوزلرى بيگره كده بويصوغاغلر: «عهده ميتكه، ته شكر، له ذتى، قيمه تى، بالخاصه، والسلام . . .»

• عبدالرحمن افندى! تاتار املاسن توزو اوچون عرب املاسن توزو نيك كىرلهك؟

۳) «حقلق غالبى، يوقسه قوت و كوچى؟» سؤالينه جوابلردم همان شول «حقلق، حقيقت هم حق» سوزلرن بوتاليلر. جوابلرنك ميكا ايگ اوخشاغانى عزالدين افندى ايسانيردين نك «حقيقت» («حقلق» مراد بولسه كىرلهك) بله ن قوت و كوچنك قايسى سى غالب ايكانن اوزوب ايتورگه ممكن توكل «ديوى. بو مسئله حقنדה كوچى يازساقده، شول جمله گه كيلوب تورتيله چكىز.

اسماعيل افندى عثمانى «حقلق بله قوت - ايكي شى توگل؛ بلهك، قوت - حقلق، حقلق - قوت» ديب ايسه يل. آنك بو فكري درست بولماسه كىرلهك. چونكه «قوت» سوزى ياتنده «جبر و ظلم» سوزلرى بيك راحتله نوب طورآ آلاز؛ اما «حقلق» ياتنده «جبر و ظلم» نك ايسى ده بولماسقه تيوش.

۴) مرتبى ميان عبد الاول الغنارى طرفندن وعده قىلمش «هر شيدن بر نبنده» مقاله لرى هنوز كورمىلر. ناراضى.

شورا: ۵ نچى عددده گى، امترنك سعادتى نى ايله تام بولور؟ و بو عددده گى «اسلام و آنك استقبالى» اسملى مقاله لر شول «هر شيدن بر نبنده» نك برر بابلر يدر.

تابشماق لرنك جوابلرى:

۳ نچى تابشماق جوابى: باشنده چاينك بولغان ساماوار. درست جواب بىروچيلر: عصام بيكبولاتوف (حسينيه). باطربايوف (اوقا). نعمان يونسوف (حسينيه). بىرمحمد الجوارى (مدرسه رسولى). بدرالدين امينوف، محمدالدين رمضانوف (بلباى ده مدرسه شاگردلرى). فاتح ابوبكروف (حسينيه). خديجه ولييوا (طرويسكى). عبدالحميد المسلمى (حسينيه). حمزه عزيزوف (پىروفسكى ده ابتدائى ۳ نچى صنف شاگردى). جار احمدزكييف (آخرى ۳ نچى يتهده).

۷ جمادی الاولی - ۱۳۳۱ سنه

۱ اپریل - ۱۹۱۳ سنه

مقاله :

تعديل احوال انسان و قرآن

VIII

اعمال اجتماعیه ده تعديل

قرآن کریم انسانلر نڭ خصوصی خلقلرینی تسدیل و اصلاح قیلدینی کی اجتماعی حاللرینی ده تعديل و اصلاح قیللمقده در. اجتماعی حاللر نڭ الوغ ماده لری اوشبونلردن عبارت: ۱) خلیفه و امیرلک. قرآن کریم، خلیفه لک و حکومت امرلرینی تعديل ایتمک حقتده: «واذا حکمتم بین الناس ان تحکموا بالعدل... همدده ومن لم یحکم بما انزل الله فاولئک هم الظالمون...» کی فرمانلر ایله اسکى زمان فرعونلرندن و جابر لردن قالغان ظلم و استبداد طریقهلرندن منع قیلمش، خلیفه لک هم امیرلک اصوللرینی عدلک و مشورت قاعده سینه قویشدر. دنیا نڭ حکمهلری ده حکومت و اداره امرلرینی اوشبو طریق اوزرینه قویوب حیات اجتماعیه گه بویله اساس قوردقلرندن، قرآن کریم طریق ایله حکمهلر توزومش طریق توافق ایتمشدر. اوشانداق «اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم...» ديه اطاعت و متابعت بابلرینی ده تعديل ایتمشدر. چونکه امارت و امامت قاعده لرینک افراط و تفریطدن صاقلانوب تعديل اولتمق حیات اجتماعیه نڭ دوامنه شرط اولدیغی کی افراد اجتماعیه نڭ بری دیگرینه اعتدال اوزرنده متابعت و اطاعت قیلمشقلری ده اجتماع بشری ایچون شرط در. شونک ایچون اول الله تعالی گه، سوکره آنک جنابندن ارسال قیلنمش عزیز بنده لرینه، رسوللر

یولنده اولان علما و فضائل انسانیه نی محافظه ایدوچی حکما و فلاسفه گه اطاعت و متابعت ایدلور. چونکه آنلر، انسانلره روح و حیات ویرلر، فطرت انسانیه لر نی هدایت ایدرگه سبب اولورلر. قرآن کریم اطاعت و متابعت هم اقتداء عمللرینی اصلاح حقتده «فلا تطع المكذبین...»، «ولا تطع امرالمسرفین...»، «ولا تطع من اغفلنا قلبه عن ذکرنا واتبع هواه»، «ان تطیعوا فریقا من الذین اوتوا الکتاب یردوکم من بعد ایمانکم کافرین»، «ولا تروا الی الذین ظلموا» ديه مکذب و مسرفلرگه، فرعون و مستبدلرگه همده سفاهت و اتباع هوی سببندن الله نی و حیات اخرویه نی اونوتمش، آیات الهیه نی تکذیب ایدوب انسانیتی و قانون الهیه نی رفض ایتمش جاحد و معاندلرگه اطاعتدن نهی قیلمشدر. چونکه مذکور فرقه لر نڭ هر بری انسانیت نڭ دشمنلری اولوب، آدملر بونلر سببندن الوغ فلاکتلرگه یولقورلر. علم تریه سی ایله تریه له غش انسانلر، حقیقت و عدالت پرور حکمهلر ده بوندى آدملردن، بوندى کسه لر دن صاقلانورلر.

قرآن کریم، انسانلر نی مفسد، ظالم و مستبدلرگه گنه توکل، بلکه آنلردن باشقه دخی هر تورلی خرافات ایله مشغول و حقیقتدن یراق اولان اولیا و کاهنلر غده اطاعت ایتمکدن: «اتبعوا ما انزل من ربکم ولا تتبعوا من دونه اولیا...» کی آیت جلیله لر ایله نهی قیلمشدر. چونکه ظالم و مسرفلر اوزلرینک بزوق عمللری ایله انسانلق عالمینی هلاک ایتدیکلری کی، حقیقتدن یراق اولان اولیا و کاهنلر ده اوزلرینک خرافاتلری ایله انسانلر نی بوزارلر. ایسکی ملتلر نڭ انقراضلرینه و ایسکی دینلر نڭ انحرافلرینه کوبره ک سبب، آنلر نڭ افرادی ظالم و مسرفلرگه، اولیا و کاهنلرگه

على العمياء اطاعت و متابعت ايتمكلىرى، مخالف ماتلرنك دينى و مقدس عادتلىرىدن اتقاسز مخالطه و معاشرت قيلمقلىرى اولمشدر. (۲) عبوديت. انسان كنديسينك ذليل و حقير، عاجز و فقير اولديغنى بلوب هر وقت خالق كائنات اولان بر الله تعالى گه تضرع و مناجات ايتمكى و كنديسينك الله تعالى نك مخلوق ايدىكى تذكر و تمكرك قيلمقى، مخلوقيتك مقامىنى و وظيفه سنى آگلامقى. «عبوديت» در. اوشبونك ايچون انسان، «عبوديت» اورتندن يوقارى چيقماز و هيچ وقت معبودلك منصبى آماز. چونكه معبودلك، مدبر و شنيعلك وظيفه لرى يالگىز الله تعالى گه گنه مخصوص كمالاندر.

انسانلر آراسنده بعض بر جزئى شيلر طوغروسنده وانسانلق دائرلسنده بعض بر تفاوت اولور. مثلا: بعضيلر عقللى و بعضيلر آنك خلافيچه احق اولمقى و باشقلىرى كى. آنلرنك بوندى تفاوتلىرى انسانلرده اولان استعداد ثرهدسى ياخود تعليم و تربيه نتيجه سيدر. اوشبو جهتدن اولان تفاوتلر سببندن انسانلر تورلى طبقه لرغه آيرلورلر. لكن اوشبو روشده طبقه لرغه آيرلمقى لرى مساوات اصولينه خلاف توگلدلر. انسانلر، انسانلرده هميشه بر برينه مساوى اولورلر و هيچ وقت انسانلقتك فوفينه چيئا آمازلر. حقى قرآن كريم، ييغبرمنز حفته دهده: «لست عليهم بصيظرا لامن تولى و كفى...». «قل انا بشر مثلكم يوحى الى انا الهكم اله واحد» ديه انسانلق مرتبه سيني تعيين ايدوب افراط طرف لرغه كيتونك يوللرينى بيكله مشدر.

(۲۳) اخوت. قرآن كريم دخى انسانلرغه «اخوت» قاعده سيني وضع ايتمشدر. گرچه بو قاعده انسانلر آراسنده بيك ايسكى زمانلرده دستور اولنمش ايسه ده، افراط و تفریط ايله عمل قيلمقده ايدى. بعض انسانلر اخوت (قارنداشلك) نى بتونله ي ترك ايدوب پراكنده اولديلر و تارالشوب كيتديلر. بعضيلرى ده اخوتك معناسيني: نسب و قوميت، جنسيت و عصيت كى سيلردن عبارت بلوب شوكا موافق عمل ايتديلر. هر بر قوم و جنس «اخوت» دعراسى ايله ارزلرينك عادت و رسملرينى، قوت و آماللرينى گنه صاقلاب باشقلىرى ايله تالاشوب عالم انسانى تخریب ايتديلر. بويلا حال قرآن كريمده «حميت جاهليه» ديه تعبير ايدلشدر. نسب و جنس جهتدن اولان قارنداشلك بيگرمه كده جاهل قوملرده منافرت حاصل ايتديكندن، انسانلق علمنى بتونله ي خراب قيلمقده در. بوندى اخوتك، انسانلر نك فضائل معنويه لرى ايچون ثباتلى و اساسلى بر فائده سى كورلماز.

بنايلر «اخوت» قاعده سيني هوى و هوس خصوصنده

استعمال ايدرلر و بونك سببندن برلشوب فساد خصوصلرنده بر برى ايله شريك بولشورلر. بو خصوصده تناصر ايدشوب كندى طريقلرينى محافظه قيشورلر. حقيقت حالده بونلر مفسدلردر.

قرآن كريم، اعمال انسانيه و قواعد مدنيه نك هر برينى تعديل ايتديكى كى اخوت قاعده سيني ده تعديل ايدوب انسانلر نك ديناوى و اخروى سعادتلرينه اولاشدرلىق روش گه بنا ايتمشدر. بو ايسه «ايان» دن عبارت اولوب مؤمنلر نى بر برينه قارنداش اعتبار ايتمشدر. بنا عليه مؤمن اولان انسانلر بر برينه قارنداش اولورلر. ايمانلرى و اعمال صالحه لرى ايله متناسب صورتده «اخوت» لرى محكملاشور و «اخوت» تارماقلىرى اولان الفت و محبت، اتفاق و صداقت، تعاون و تناصر كى شيلر تكمل و ترقى قيلور. بونك سببندن حيات عموميه و شرفى انسانيه حكم سورر. بوندى قارنداشلك يانده نسب و جنسلك، قوميت و عصيت همده سفاهتدن حاصل اولان قارنداشلكلر نك وجودلرى يوقدر. بونى ايسه قرآن كريم: «الاخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدوا الا المتقين...» ديه بيان قيلمشدر. مدنيت عالمنده ظاهر اولان علما و حكما ده، قوميت و جنسيت، سفاهت جهتدن اولان اتحاد و اجتماعلر نى جرح قيلورلر و انسانلق جهتدن اولان قارنداشلك يولينه دعوت ايدرلر. فقط بونلر «انسانلق» معناسيني درلوچه آگلاقلرندن هر برى اوزلرى آگلاقلرى «انسانلق» غه دعوت قيلورلر.

(۴) اكل طيب و طبيات. قرآن كريم انسانلر نك هر درلو طابليرينى تعديل ايتديكى كى، آشامق ايچمك خصوصلرينى ده اصلاح و تعديل ايدر. نوع انسانك بدنى ماديات علمندن بولديغى ايچون آنى دخى كندى جنسندن اولان ماديات ايله تقويه ايتمك ضروردر. بدن انسان عالم جسمانى ايچنده بولديغى حالده باشقه جسملر گه كبره اكمل و الطيف صورتده خلق اولنديغندن، مادياتك ايك طيب و ايك پاك اولان ماده لرى ايله تقويم ايديامكى قانون طبيعى اقتضاسندندر. باشقه حيوانلر انساندن توبان درجه ده بولديقلرندن، آنلرنك غذالرى و شرابلرى كبره كنجس و كبره كخيث و طيب بولسون كنديلرينه مناسب ماده لردن عبارت اولور. بو طوغوروده قرآن كريمده: «كلوا من طبيات ما رزقناكم واشكروا لله» قيباندر فرمانلر حسابسزدر.

قرآن كريم انسانلر نك عمللرينى ايكى قسم گه آيرديغى كى آنلرنك اشربه و اطعمه لرينى ده دخى «طيب» و خيث اسمنده ايكى گه آيرمش، طبياتى حلال قلوب خباثتى حرام ايتمشدر. «حرمت عليكم الميتة و الدم و لحم الخنزير و ما اهل لغيرالله به و المتخنة و الموقودة و المتردية و النطيحة...» آيت شريفه سنده

«خيث» طعاملر كورساتلمشدر. ميه (اوله كسه) ايسه خسته لك ايله زهرلنوب اولديكندن آنك ايتي ده زهر اولور. دم مسفوخ (قان) دخي صحت ايجون ضررلى سيدر. دوگنيز هم نجس اولوب ضررلى اولديغنى حكيملر كشف ايتديلر. سوزشوب، يغلوب توشوب اولگان حيوانلر، دم مسفوخ كبي نجسلر نندن صافلاخادقلىرى ايجون ضررلىلر در. وهم آيو و بورى، ات و آرسلان كبي يرتقيج حيوانلر نك، باقا، ييلان چايان، تحقان و قونغوز كبي حشراتلر نك طبعلىرى اعتدالدىن ييكده يراق دوشديگندن شريعت طرفدىن منع ايدلمشدر. عموما «خيث» نرسه لرنى آشامق انسانلر نك قانلىرى بوزلورغه سبدر. قان بوزلمق سببندن روح بوزلور. روح بوزلمق هلاك اولمق ديكدر. هر حالده يرتقيج ايتلىرى آشامق سببندن انسانلر نك طبيعتلىرى شول يرتقيجلر نك طبيعتلرينه آماشوب شرف انسانلر نندن جدا بولورلر، فطرت انسانلر لرى سونوب حيوانات جهلسنده قالورلر.

قرآن كريم انسانلر نى اكل طيب ايله امر قيلديغى كبي البسه طيبه واماكن طاهره ايله تربيه قينسورغه ده: «قد انزلنا عليكم لباساً يواري سوءاتكم وريشا ولباس التيموى ذلك خير...» آيت جليله سى ايله بيورمشدر (۱). چونكه اكل طيب آدم بالالرينك دنيا و آخرت شرف و سعادتلرينه سبب اولديغى كبي طيباتدن آلغان مساكن و ملبس سببندن انسانلر نك صحت و حيات طيبه لرى صافلانور.

نوع انسان، مخلوقات ارضيه نك ايك يوقارى طبقه سنده اولديغى كبي، مخلوقات ارضيه ده آنك ايجون ايكي درلو اولوب، برى انسانى «مهلك» و ديگرى انسانى «مكمل» در. شيطانلر يرتقيج حيوانلر مودى و حشراتلر، زهرلى ميقرولر برنجى يعنى «مهلك» اسملى قسمدندر. حضرت آتامز آدم، ابليس ايله جفلالنوب بزلر ايسه آنك وارللى شيطانلر ايله جفلالنقده درمز. بورنغى انسانلر، وحشى و يرتقيج جانورلر ايله صوغشوب جفلالنقشدر ايدى. حشراتلر، نجسلر و رجسلر نك هر قابولرى حيات انسانيه نك دشمانلر يدر.

قرآن كريم: «قل اعوذ برب الفلق من شر ما خلق...» وهم قل اعوذ بك من همزات الشياطين...» ديه شيطانلر، جنلر نك شرلر نندن صغنوب هر وقت آنلر دن صافلانورغه بيورمشدر. وهم: «فاحصطادو...» آيت كريمه سى ايله انسانلر نك طبيعى و تاريخى دشمانلرى اولان وحشى حيوانلر و يرتقيج جانورلر نى اولامق ايله نسللر نى بترمكنى مباح قيلمشدر. رسول الله هم ييلان چايان، تحقان (۱) قرآن شريف يالكز لباس طيب و تقوى ايله بيوروب البسه نك نوعلى و روشلى حقنده سكوت ايتمشدر.

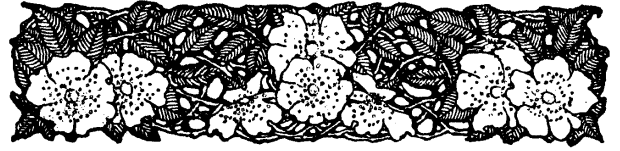
كبي موزيلر نى اولدرمك حقنده رخصت بيرمشدر. وهم قرآن كريم انسانلرغه نظافت و طهارت ايله بيوروب بونك ايله حياتلى ايجون زهرلى ميقرولر و زحمتلى جنلر نك شرلر نندن قورتلمق يولنى تعليم قيلمشدر. چونكه خيث و نجس نرسه لرنك هر برى جن، شيطان، زهرلى ميقرولر نك قوت و حياتلرينه مناسب شيلر در. اگرده آنلرغه ميدان ويرلسه، بونلر قوت تابوب انسانلر نك حياتلرينه هجوم و استلا ايدرلر. انسانلر ده علوم حقيقه ترقى قلوب تربيه و تعليملر دخي حقيقت اوزرينه بنا قيلنسه، شول وقتده انسانلر، اوزلر نى هلاك ايدوجى (مهلك) حيوانلر و حشراتلر دن صافلانورغه موفق اولورلر و تگيلر نك ده ساسله لرى منقرض اوله جغنده شك يوقدر. چونكه علوم حقيقه كامل ترقى ايتسه و اوشبو علملر سببندن انسانلر نك دماغلىرى و عقللىرى تربيه قيلنسه اول وقتده انسانلر نك قوه فكريه لرى و خزانه خياليه لرى سيفلله نور. شيطانلر نك تليس و وسوسه لرنندن اولان اوهام و خرافاتلر دن تازار نوردده، عالملك حقيقتلر نى ادراك قيلورغه موفق اولورلر. انسانلر، مدنيت و عمراتلر نده ترقى قيلدقلىرى نسيتمده، وحشى حيوانلر و يرتقيج جانورلر مغلوب و نوعلى منقرض بولا بارر. علوم صحيه و اديه لرى كامله شمك سببندن حشرات و نجاستلر دن باكلا نورلر و شونك نتيجه سى اوله رق جن و زهرلى ميقرولر نك شرلر نندن خلاص اوله بولورلر. حتى كه فلر نك ترقيسى ايله هر درلو زهرلى ميقرولر علملر نك تاريخ طبيعلىرى و آنده اولان سرلر قام آچلورده، آنلر نك ضررلر نندن امين اولورغه يول تابور.

اميددر كه: نظافت، علم، حسن اخلاق سببندن انسانلر بر كون كنديار نى مخرب اولان مخلوقات ارضيه نك جهلسندن اوزلر نى خلاص قيلورلر و عمل صالحلىرى ايله كوندن كون ترقى ايدوب حضرت آتامز آدم ايله باشلاغش «ارض» ده وارتمك و خليفه لك وظيفه لرينه اهل بولورلر.

دينانك طبياتى ايسه حيات انسانيه نى «مكمل» در. انسانلر نك حيات و سعادتلرينه وسيله اولان هر درلو عناصر طبيعى و اجسام ماديه لر اوشنداق صغر و صارق، كجه و قوى هم توبه كبي حيوانلر هر برى طبيات جمله سندنر. بو كبي حيوانلر نك ايتلىرى، سوتلىرى، تيريلرى، يونلرى و خده تلىرى ايله فائده ليمك جناب الله دن بنده لرينه احسان اولنمش بر نعمتدر. اوشبونك ايجون «سمنيه» و بعض بر راهبلر كبي حيوان ايتى آشامقدن صافلانوجيلر نى «لا تحرموا طبيات ما احل الله لكم...» ديه تويخ قيلمشدر. لكن قرآن كريم انسانلر ايجون بتون طبياتى حلال قيلسه ده، قانون اعتدال و حسن استعمال شرطى ايله حلال

قیلمشدر. اوشبو مهم نقطه هر وقت خاطرده طوتلورغه و رعایت ایدلورگه تیوشلی.

امام و مدرس سرورالدین .

اسکندریه کتبخانه سی

I

اوتکان یل ۲۴ نجی عدد «شورا» ده ع. افندی بیگی طرفندن: ژول ویرتک «قه-ینتروزیلی» اسملی رساله سنده اسکندریه کتبخانه سی حضرت عمر طرفندن یاندرلغان دیه یازلغان، شول سوز راستمی؟ قایوسنه لرده یاندرلمش، شول حقدده شورا مجله سنده جواب ویرلسه ایدی، دیه یازلمش سؤالینه بو کون گه قدر جواب پیروچی بولمادیغندن، تاریخلرده کوردکم شیلردن بر آز یازارغه جرات ایتدم.

اسکندر کیرنک وفاتندن سوگره یاتنده بولغان توره لر طرفندن تشکیل ایدلگان پادشاهلقلردن بری «مصر» ده بطالسه ایدی. بونلر میلاد عیسی دن اول اوچنچی عصرده «اسکندریه» ده بر کتبخانه تاسیس ایدوب شول وقتلرده مدنی بولنان مملکتلردن حیوب مذکور کتبخانه گه کتابلر قویدلر. بو کتبخانه اسلاملر مصرنی فتح قیلغان زمانه قدر رومالیر دورنده یاندرلوب تلف بولدی.

عربلردن باشقلردن بولغان مؤرخلر بو کتبخانه نك نیچک محو اولدیغنی بیانده تورلیچه روایت ایده لر. بعضلری، کتبخانه حضرت عمر امری برله عمرو بن العاص طرفندن یاندرلوون دعوا و بونی بر طاقم نصوص عربیه دن استدلال ایده لر. بو نصوص سنک ده مشهوری ابوالفرج ملطی، عبداللطیف بغدادی، مقرر-یزی، حاجی خلیفه سوزلریدر. اوشبو معلوماتدن آگلاشلدیغنه کوره، عربلر اسلامیتک اولنده وارد اولان حدیث شریفلر و کبار صحابه نك اقوال صریحه سنه تایانوب اسلامی قوتله و مقصدی ایله قرآن عظیمدن باشقه کتابلر نك بتلولوینه طرشقانلر. ابوالفرج ملطی بونی، «تاریخ مختصرالدول» اسملی کتابنده، اوزندن قرق سنه اول وفات ایتکان مسلمان مؤرخنی قاضی اکرم نامیه معروف بولغان حلب وزیری جمال الدین ابوالحسن علی بن یوسف بن ابراهیم قفطی دن نقل ایتمشدر. مشارالیه «تراجم الحکمأ» نام کتابنده غراماطیق یحیا ترجمه حالندن بحث ایتکان اورنده

دیور: یحیا، عمرو بن العاص طرفندن مصر و اسکندریه فتح اولغان زمانه قدر یاشادی. مذکور قطعه اسلاملر طرفندن فتح ایدلگاندن صوگ، یحیا عمرو نك حضورینه کردی. عمرو بن العاص، یحیانك علم و عرفانده گی اورینی، اعتقاداتی، خریستیانلر ایله بولغان واقعه لرینی بلدیکندن، آگار ممتاز بر اورن تخصیص ایتدی.

یحیانك تملیشتی ابطال، عالمك انقضاسی حقدده غنی مطالعه لرینی دکلاب بکندیکی کبی عربلر گه شول وقته قدر معروف بولماغان قیاسات منطقیه و اقوال حکمییه سینه ده مفتون بولدی. عمرو بن العاص عاقل، فکر سلیم صاحبی بر ذات ایدی. یحیانی یاینه آلدی و اوزندن ایرمادی. بر کون یحیا، عمرو بن العاص غه: «اسکندریه ده گی بارلق بایلقنی مالک بولدگز، بونلردن سز گه فائده سی بولغانلرغه سوزمز یوق، فقط کتبخانه قرالیده موجود بولغان کتب علمیه نك سز نك ایچون فائده سی یوق. حالبوکه بز بونلرغه محتاجمز، شونی بز گه بیر گز!» دیدی و کتبخانه نك تاریخنی شویله نقل ایتدی: «اسکندریه ملوکندن بطولوماوس فیلادلفوس قبل المیلاد ۲۸۵ ده علم و علما گه رغبت ایددرک هر طرفدن کتاب حیدررغه باشلا دیغندن، الی مک یوز یکریمی کتاب جمع اولندی وموندن صوگده حیووده دوام قیلندی. جمع ایدلگان کتابلر مشار ایله پادشاهنك وفاتندن سوگره ده محفوظ قالدی. هم بو کونگه قدر کیلگان پادشاهلر بارچه سی ده بو کتابلر نك حسن محافظه سنه اهمیت ویردیلر». عمرو بن العاص: فقط امیر المؤمنین عمر بن الخطابدن اذن آلمی طوروب بو خصوصه بر امر ویرد آلمیم» دیدی و حضرت عمر دن اذن صورادی. بونك اوزرینه حضرت عمر دن: بیان ایتدیك کتابلر، الله کتابینه موافق شیلر بولسه، الله کتابی بزنی آنلردن مستغنی قیلمش، الله نك کتابینه مخالف شیلر بولسه، آنلرغه حاجت یوق، آنلرنی یاق!» دیه جواب کیلدی. عمرو بن العاص بو کتابلرنی «اسکندریه» حماملرینه تاراتوب یاقدررغه باشلادی. روایتکه کوره شول کتابلر حماملر ده یاندرلوب آتی آی ایچنده بتلمشدرلر.

فیض خان بن محمد صفا داودف . (اورسکی).

II

اسکندر رومی وفاتندن صوگ، مملکتی اوزینك والیرلی آرسانده بولندی. شول وقتده مصر اقلیمی بتولمه سوتر نك قولینه بیرلدی. بتولمه سوتر ایسه، علوم و فنوننی سو بوچی، عالم و فیلسوفلرنی یاقین کوروچی و آنلرنی حمایه قیلوچی بر ذات ایدی. شول وقتلرده یونانستانده علوم و معارف هم ده باشقه مدینت اثرلری منقرض بولغانلقدن آنده بولغان عالم و فیلسوفلر همه سی تورلی مملکتلر گه تارالغانلر ایدی. بتولمه سوتر ایسه یونان

كوبسى ميلاد عيسادن قرق ىدى سنه مقدم، اسكندريه شهرنده گى بولغان يانغىن ده هلاك بولوب، قالغانلىرى ايسه خرستيانلق ظاهر بولوب اوچ يوز يىلر اوتكاندن صوڭ، خرستيان روحانىلىرى طرفندن ياندرلوب بترمشدر. هجرتدن تقريبا ۲۰۰ سنه مقدم روما ايپراطورى بولغان تيو دوس. افراط درجه ده متمصب هم نادان بولغانلقدن مذهب عيسويدن باشقه مذهبلىرى بترگه قصد قىلوب، آلدرغه مخصوص بولغان معبدلىرى و هر تورلى پوتلرنى بارچه زينتلىرى برله ضبط ايتمشدر. شول وقتلردده اللهغه قوللق قىلوچىلىق دعواسنده بولغان خرستيان اهايسى آكسزدن يىك كوب شهرلرگه هجوم ايدوب يىك كوب معمور بولغان شهرلرنى هم معبدلرنى ير برله ن بترگ ياصاب تابتاب بترگانلر و «سرايوم» معبدنى هم آنىك ياتده بولغان مذكور اسكندريه كىتابخانه سنن هيچ بر نرسه سون قالدردماينچه واتوب ياندرغانلر.

منه شوشى روشچه بىكاندن صوڭره اسكندريه، كىتابخانه سى اسمنده بر كىتابخانه دنيا ده قالمادى.

ايندى اول كىتابخانه نىك ياندرلوون حضرت عمرگه اسناد ايتولرى ده افتردرد؛ اسلام دىنى ميدان غه چىقغانده اول كىتابخانه نىك حتى توزانى ده قالغانى يوق ايدى. بو اشنى فقط خرستيان متمصبلىرى، ملت اسلاميه عليهنه بر افترا بولسون ايچون چىقارمشدرلر. گويه حضرت عمر: «قرآن غه توغرى كيلماسه ياندرىكز!» دىب امر ايتكان ايش ده شول كىتابخانه ده گى كىتابلرنى ياغوب مونچه كرگانلر ايش! ...

ملت اسلاميه غه طعن بولغان بو افترانىك باشلاب چىغوى. مشهور تاريخ يازوچىلردن كىيون نىك روما دولتى نىك انقراضينه عائد تاليف ايتمش تاريخىنىك اللى برنجى فصلنده يازووينه قاراغانده، مذكور افترا مذهب عيسوى يعقوبى فرقه سندن بولغان ابوالفرج اسملى حلب پىسپوسى طرفندن، هجرتدن ۶۰۰ يوز يىلر صوڭ اختراع ايتولگان بر نرسه ايدوكن سويهب، شول ابوالفرج نىك عرب تلىده يازغان تاريخ عمومىسى لاتىن تلىنه ترجمه ايتولگانچ، بو افترى ياوروپالىرغه تارالوب كىتكانلگن بيان ايت.

معلم موسى الاسحاق، (توقاق).

شورا: اسكندريه كىتابخانه سى حقىده بولغان بو مقاله لرنىك

برنجىسى جرجى زيدان اثرلرنىك بىرندن رايكنجىسى ده محمد منصور افندينىك «مشهور اسكندريه كىتابخانه سىنه دائر رساله» اسمنده گى اثرندن (۱) آلغان بولسه كىرهك. موندى سوزلرنىك

(۱) بو اثر، موندن اوتوز سنه ل مقدمه استانبولده ۱۸۴ ييتده

باصلمشدر.

حكماىنى اوزىنىك سراينه چاقرتوب يونان حكىملىرى طرفندن يازغان اثرلرنى چىددى و شونلرنى صاقلاو ايچون اسكندريه شهرى اورتاسنده يوز قدم بىوكلگنده بولغان صنعى بر تاونىك باشنده «سرايوم» اسملى معبدنىك يايته بر كىتب خانه صالدردى. پتولمه سوتر، بو كىتابخانه دن باشقه ينه اوزىنىك طوراً طورغان سراينده كىتابخانه صالدروب برنجى سىنه ۴۰۰ يوز و ايكنجى سىنه ۳۰۰ مك گه ياقىن كىتابلر چىددىنى روايت قىلتور. پتولمه سوتر اوزى و آنىك خلفلىرى علوم و فنون نىك آلغه كىتوينه چن اخلاصلىرى برله اجتهاد ايتكانلكرى ايچون «اسكندريه» شهرى آز بر زمان ايچنده حكىملىرىك جىولا طورغان اورنى هم ده علوم معارفنىك منبعى اولمشدر.

مالتة بورن جغرافيه سىنىك «اسكندريه» بختنده يازولويته قاراغانده. مصر قراليجه سى قىلوپاتره (۱) زمانه سنده ظاهر بولغان اختلاللر آراسنده يانغىن چىغوب، شول يانغىن برله مذكور كىتابخانه هم هيچ بر اثرى قالمايچه يانوب كىتوينه كوب مؤرخلر اظهار تاسف ايتمشدر. شوشى كىتابخانه نىك تاسىس ايتلووندن باشلاب ياندرلووينه قدرى چىناغان كىتابنىك صانى، كوب نرسه نى محاكمه قىلمايچه يازغان بعض بر مؤرخلر نىك سوزينه قاراغانده، يونان حكىملىرىك يازغان اثرلرنى كنه تقريبا ىدى يوز مك گه يتمشدر.

ىدى يوز مك دىب ايتولرى افراطدن باشقه بر نرسه توگل؛ چونكه عصر مزده، مطبوعاتده كورلگان ترقىات حيران قالدورلق درجه ده بولسه ده ىدى يوز مك كىتاب غه خوجه بولغان هيچ بر كىتابخانه يوق (؟). ايندى بوندن نيچه عصرلر مقدم فقط مصر اقليمينه غه حكىمى يوروتلگان بر حكمدارنىك، هيچ بر مطبعه لر فلانلر يوق بولغان بر زمانده، صرف يونان تلىده گنه يازغان ىدى يوز مك كىتابنى تابوب جىووى نيچوك صورت طوتار؛ اول زمانده ىدى يوز مك توگل، بلكه آنىك اوندن بر الوشن تابوب بر كىتابخانه صالغان بولسه لر اولده يىك زور بر اش بولور ايدى. يونانده ظاهر بولغان حكمانىك صانى بىك معلوم بولوب، بر نيچه ذاتدن غنه عبارت بولون كوگل گه آلساق، مذكور كىتابخانه غه بر مليون كىتاب جىمق ايچون يونان حكىملىرىك هر برى قرغار مك كىتاب يازورغه تىوش بولادرا!

«اسكندريه» كىتابخانه سى اولگى مرتبه هلاك ايتولگاندن صوڭ، انجمن دانش مجموعه سىنىك سوزينه قاراغانده ينه ايكنجى مرتبه ايچى يوز مك قدر كىتاب جىولوب مذكور كىتابخانه نىك قايتهدن ياكارتلغانلى معلومدر. قرون اولى ده بولغان حكمانلر يازغان اثرلرنىك

(۱) ترجمه سى «مشهور خاتونلر» كىتابنده مذكوردر. «شورا».

آفتوبه بویلیری

۷

«بختیار»، خلقینک کسب و معیشتلری

بختیار اهالیسی ایگنجی و صابانچی (کریستیان) صنفندن بولسه لرده حاضرده معیشتلری بتونه‌ای باشقه در. بونلر «پلانتاتور» بولوب عمر ایده لر، اولده مکمل و زینتلی اویلیری بولسه ده «کوچه لکده» یاشیلر.

مارت باشندن آپریل گه چه هر کون بر جماعت یا که بر نیچه عائله بتون اسپابلیری و مال طوارلری ایله تویه نوب اولدن کیده لر، هر خوجه نك بر باشقه اویازده اجاره گه آغان بر نیچه دیسه تینه یری بولوب، شونده توری یاشلچه: که بسته، قیار، برهنگی، قاون، کیشر، پامیدور یشدروب یاقن بازارلرده ساتادر. موزه شمول باقچه (بوستانلرده) جای بویینه طرشوب اشیلرده کوزلکده شونلرنی ساتوب بتروب اولغه تویانوب قایتار. بو کونده بختیارلیر طرفندن اشغال ایتلگان یرلر، سامار غویرناسی «مالو اوزین»، «نیقولایسکی» شهرلرنده هم بو اویازلرنک هر بر اولنده دیورلک. اوشانداق «ساراتوف»، «استرخان»، «راستوف دون»، «ناوا چیرقاسکی» غویرنالرنده، «قوباناسکی» اوبلستلرده بختیاری میشارلر عمومیتله باز. جنوب شرقی تیمر بولینک «ماروز» استانسه سنده ده قرقلاب عائله بار، دیلر.

پلانتاتسیه غه کیتو

یازباشی کیلگاج، بختیاری حاضرله نه باشلی؛ بالاسن مدرسه دن آلا، «کییتقا» غه (واغون روشنده قالایدن، تره زه و ایشک قوبوب یاصالغان، هر طرفی قاپلانغان آربا) آت یا که تویه جیگه، خاتون قزینی شونده طوترا، اوی اسپابن باشقه اولورغه تویی، اویینک تره زه و ایشکلرینی یابوب، آرقلی تاقنا قاداقلی، تیره کورشیمی ایله (اگر بولسه) ایسانله شه ده آقر و نغه چفوب کیته. بایراقلرده یکر میسه ر آربا، اورتا حالیلرده دورت بیش آرباده تویالگان بولا. آرباغه به یله نگان صییر بله ن ات ده سویردلو بکنه آتی باشلی. کییتقاده غی قز و خاتونلر تره زه دن قاراب صاغز چایناپ یا که

کامل اثرلرندن آندیغنی بلمک اوقوچیلر ایچون ضرور بولدیغندن، یازدمچیلر مزگه یازدم قیامق بولوب، مذکور سوزلرنک اسنادلرینی بو اورنده بیان قیلورغ، مجبور بولوق.

برنجی مقاله ده «تراجم الحکماء» دیه تعصیر ایدلگان کتابنک درست اسمی «اخبار العلماء باخبار الحکماء» در. اسکندریه کتبخانه سی حقنده بولغان سوزلر بو کتابنک ۲۳۲-۲۳۳ نچی ییترنده کوردی.

جرجی زیدان، ألك وقتده اسکندریه کتبخانه سینک حضرت عمر طرفندن یاندرلوینی انکار قیله در ایدی (تاریخ مصر الحدیث. برنجی طبع. ج ۱ ص ۱۱۰). سوگرده بو فکرندن کوچدی و حضرت عمر طرفندن یاندردیغی حقنده اصرار قیلورغ باشلادی (تاریخ التمدن الاسلامی. ج ۳ ص ۴۰-۴۶). جرجی زیداننک بو طوغرودده غی دلیللرنک خلاصه سی اوشبودر: «اسکندریه کتبخانه سی حضرت عمر طرفندن یاندرلو خبری خریستیانلق تعصبی ایله ابوالفرج الملطی طرفندن مسلمانلرغه افترا ایلدیکمی ظن قیانه در ایدی. حالبوکه مذکور خبر، ابوالفرج الملطی دن مقدم اسلاملرنک معتبر عالملری بولغان عبداللطیف البغدادی ایله ابن القفطی طرفندن سوبله غشدر. شونک ایچون بو خبر حقنده، دینی تعصب سببلی ایجاد قیلندی دیورگه وجه یوق. بناء علیه بز ابوالفرج الملطی سوزینی تصدیق ایتمز».

عصر مزده هندستانده مشهور عالملردن بولغان شیخ شبلی نعمانی، جرجی زیدان غه اوشبو روشده مقابله قیله در: «بو خبر اسلام حافظلری ومؤرخلری طرفندن روایت ایدلگانی یوق، حتی کندی، ابن شاهین، عبدالرحمن الصوفی، ابن برکات النحوی، محمد بن عبدالله کبی، مصر مملکتی حقنده کتابلر یازوچیلر بو حقده آرنده ده سوز سوبله مگانلر. ایندی حال شولای بولسه عبداللطیف البغدادی ایله ابن القفطی نک سندسز بیان ایتکان سوزلرنک نیندی اهمیتی بار؛ آنلر هجرتدن ۶ نچی ۷ نچی یوز عالملرندنر. سندسز سوزلرنک اسلام دنیاسنده قیمتی یوق. آوروپاده الوغ عالملر مسئله نی اوزون وقت تفتیش ایتدیلر و مذکور ماجرانی حضرت عمر گه اسناد قیلو افترا ایدیکنه قرار بوردیلر. بو طوغرودده فرانسز و غسه لسانلرنده یازلمش اثرلردن اقتباس ایدوب بز، اردو لسانده بر کتاب یازدق، شمعی مذکور کتاب انگلیز و عرب لسانلرینه ترجمه قیلندی.» (المنار. ج ۱۵ ص ۳۴۲-۴۲۰).

کونباغش، یومرقا آشاب بارالر.

مونه شولای کوب کونلر یوروب هر یکریمی اوتوز چاقرمده طوقتاب، بعضاً قرده، بعضاً اوللرده قونوب ایکی، اوج و حتی بدیشه یوز چاقرمغه قدر باروب آرینداوات ایسکان پلاتاتاسیه گه توشلر. پلاتاتاسیه لر، صوبونده بولا، کوب جیله کور ایله اندروب صو چغارا طورغان «چغر» اسمنده گی ماشینانی صوغه قویلا، چغرنی ایله ندرود خدمت آت و توله ایته. یاز باشدانوق، پارنیک یاخود «رازسانیک لرغه اورقلر چاچله. ایول باشلر نده یاکه ایرته رک صو چغارتیلوب توتهلر گه آغزولا باشلی. بوئک ایچون بایتاغوق خدمتی آلا. هر دیسه تینه گه یتمش، سیکسان و یوز صوغه قدر مصرف طوتولا. آقچه بولمانسه بورچقه کريله. یوز گه یکریمی پراتسینت حتی اوتوز پراتسینت توله نه. ایکی اوج مک صومغه قدر یر گه صالوب قویو یختیارلیر ایچون زور اس توکل، بولارنی یختیارلیر صالفون قان ایله اشیلر.

جای آیلری کرگاج، ایک ئلک قیاری حیوب بازارغه چغارانر. یاقینده بازار ناچار بولورلق بولاسه قرق ایلی چاقرمغه ده یتشه لر. قیاردن صوگ پامیدور اولگرده، چغغان مصرفلر آقرنلاب قایتاباشلی. موندن صوگ که بسته، کیشور برهنگی یتشه. اوکغانراق یکتلر بو حقدده آله کیتوب: پیتروشقه، بوروج، تمهکی، مهک کبی فایده لی یاشلچله لرده اوستروب اشلرن ترقی ایتدره لر. پلاتاتاسیه لرنگ منظره سی، یازلق صناسینگ یاشلکلری آراسنده بولغانلقدن غایت خوش و شاعرانه بولادر.

هر بر پلاتاتاسیه چی ننگ اقامت ایچون آعاج یاکه بالچق بر اوی بولا. آس ایچون بر «کوخنا» ایله حیوانلر ایچون بالچق آزاری بولا.

اوی تیره سنده تورلی یشلی آغاچلردن چیه، دوله، آلا آغاچلری بولوب سبرکی قامشلی و بونلرنگ آستندن بر طوقتامی آغا تورغان صو (چغردن کیله تورغان قاناو) ایله زینتله نوب، عادتاً بر سیرگه شکلی آادر. اویدن بر طرفده یازغی اسسیرلرده چای ایچوب استراحت ایتمک ایچون «بسیده» یاصالادر. دورت قازقنک اطرافی هم باشی تورلی توسده گی چه چه کلی قولماق ایله طومالانوب سبرکی قامشلی هم تورلی چه چه کلر ایله چولغانغان بولا. بر یاقده تریلوب اوزونایوب کیتکان که بسته توتهلری، بر یاقده یاشل صابلا آراسنده صالوب اوسکان بقزل پامیدور دانهلری، باقچه ننگ اورتاسنده آرابیورلک کیگ یول و آننگ ایکی طرفنده قامش و صو قانالاری، یراقدن بالالرننگ جراب، جراب توبه قووب چغر ایله صو چغارتولری، مونگ اوستینه جاینگ لطیف هواسی! بر محررا ایچون بایتاغ ماتیریا...

خلاصه: بو کسب ایهلری بو جهتدن قاراغانده شاقتی یختیار و مسعودلر. آچق هواده صاف طبیعت ایچنده اشلب کون اوزدرمق بو خلقغه خیلی صحت و صاغلاملق کیتره، شونگ سببندن بو اولده یاشلر تازا وجودلی بولالر. بونکله برابر زحمتی و مشقتی بر کسب دیبده آیتلر. چونکه که بسته نی یوز صوغو، قورت توشوب اوزه گینه چه آشاو، قای سنه لرده صو یتشمه و کوز کونی ایرته قار یابوب برهنگی اوشوب قالو، بازارلرده یاشلچله کوب چغوب مال بهاسی توشو، قرده بولدیغی جهتندن کیچه لرده قاراق و تالاولچیلردن زیان کیلو کبی خوفلرده یتیش اوجراغان حاللردندر. که بسته بهاسی اورتا حساب ایله یوزی ۴ صوم بولدیغی حالده بعض یلرده یوزنی ایلی تینگه بیردیکار. ینی ده سوییلیر. بوندی یختسزلککه اوجراغان عائله لر کوبکنه بوروج قالدروب قایتالر. بعض بر عائله لر بوروج ایهلرندن قاقوبده قایتادر. قاققانده قرق ماجرالر بولغانلغی ایشته: ترزه توینه لامپا قازوب ایشک یازینه ات به یله ب قالدروب کیتلر. بونلر، بورچ ایهلری قاققانغن بلماسون ایچون، اویده بارلفنی آکلاتا تورغان علامتار ایش! بعضیلرینی قاققانده آرتدن قووب یتوب قیناشدرولر بولغاندن، کیری یولغه، ایکنچی طرفغه تابا کیتوب ایله نوب قایتولرده بولغالی دیلر.

لکن «یختیار» خلقی کوب وقتده پلاتاتاسیه اشنده فائده کوردر. ایکی اوج یوز صوم آقچه نی تابش غده حسابلامیلر، بیش یوزدن مک صوم، ایکی اوج و حتی نورته مک صوم فائده و تابش آوب اولغه قایتویچیلر بولادر.

اوشبو پلاتاتاسیه هنری آقوبه بوننده «یختیار» دن باشقه اوللرده ده بار. لکن یختیار عموماً پلاتاتاسیه گه بیرلگان؛ جای کونلرنده اولده اوج مالا، اوج مؤذن و یکریمی قدر قارت و قارچق دن باشقه کشی قالمیدر.

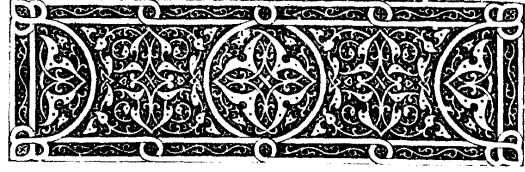
صوگنی یلرده پلاتاتاسیه اشی غایت ترقی ایدوب اوجارمک صوملق پاراوی ماشینالی ناصولر کیتوب اشاء و جیلر اونغه قریب بار. پاراوی ماشینا بر اوزی اوتوز دوه و آتی بالا خدمت ایته هم آتی قاناوغه یتارلک صو چغارا دیلر. بعضیلری پاراوی ایچون ماشینستده طوتالر.

معلم: عاریمان ولیدی.

معری:

مینم بارلق — آتی قیلغان جنایت

بره و گده جنایت ایتمه دم مین...

یہ «سارت»، لفظی حقندہ

بر نیچہ سنہ لردن یرلی «سارت» لفظی حقندہ غزتہ و ژورنالردہ ارباب قلمدن بر نیچہ ذانلر طرفندن تورلی فکر و مطالعہلر یازلسہده هیچ بری قناعت حاصل ایتہرلک موثوق توگل ایدی .

ذاتا بز تورکستانلیرنک اوز آرالرزدن اتوغراف لر یتوشمه گانلکدن، حاضرگه قدر بو لفظ هیچ بر مقرر اولیور. شوکا بناء بو لفظنی بعضیلر نفرت و کلمه تحمیردن عد ایتہرلر و بعضیلر (آسترائوموف) بوکا مقابل، بو لفظ نفرتلنورلک توگل، بلکہ بولفظ، قدیم زمانلردن یرلی تورکستانده ساکن تورک قومیگه یرلگان اسم دیب بوندن نیچہ عصرلر مقدم یازلگان متعدد کتابلردن «سارت» لفظی بارلغینه شاهدلر کیتورہلر، لکن آنده بو اسم اول مکلمه (قایو قوم و قبیله لره) یرلگان اسم ایکانلگینی تیکشرماینچہ توغروندن توغرو تورک قبیله سینہ یرلگان اسم دیب دعوی ایتہرلر.

اما فی الحقیقه، بو لفظ کلمه تحمیر اولوب نفرتلنورلکده توگل، بالذات تورکستانده متوطن تورکرده یرلگان اسمده توگل . بوکا دلیل اوله رق توقوزنجی عصر هجری شاعرلرندن، مشهور تورک شاعری نظام الدین میرعلی شیر نوائی نک فارسی ایله تورکچہ نک مقایسه سندن عبارت «محاكمة اللغتين» (۱) نام اثرندن بر نیچہ سطر نقل ایتسم، ظن ایتهم هر شخص «سارت» لفظی نک بالذات تورکرده یرلگان اسم توگلگینه معترف اولور.

امیر نوائی دیور: «آنداق معلوم بولورکه تورک سارت (۲) دین تیز فهم راق و بلند ادراک و خلقتی صاف راک و پاک راک مخلوق بولوبتور و سارت تورک دین تعقل و علم دا دقیق راق و کمال و فضل فکرتی دا عمیق راق ظهور قلیب دور و بو حال تورک لارینک صدق و صفا و توز نیتی دین و سارت لارینک علم و فنون و حکمتی

(۱) مستشرق موسیو بهان (Belin) جنابلرینک قلمیله امیر نوائی نک ترجمه حالی «محاكمة اللغتين» نک اصلی نسخه سی ایله برابر، چاکر آل محمد ابن مولانا ولد طرفیدن عثمانلیچہ به نقل ایدلگان نسخه سی اوجسی برلکده، استانبولده ۱۷۱۵ نجی یلده نجیب عاصم نک معرفتیه طبع ایدلگان .

(۲) اصلی فرس اولدیفی حالده ترکستانده متوطن اولان قبائل و عشائر در. تات و تاجک، دخی دیرلر. چاکر آل محمد ابن مولانا ولد.

دین ظاهر دورور و لیکن تیل لاریدا کمال و نقصان حیثیتی دین فاحش تفاوت لاردورکه الفاظ و عبارت وضع قیلوردا تورک سارت قه فایق کیلیب دور و اوز الفاظیدا اشارت عبارتیه مزیت لار کورکو- زوبتورکه اوز محلی دا انشاء الله مذکور بولغای .

و دخی امیر نوائی «مجالس النفايس» نام اثریده شاعر سید احمد اردشیری حقندہ: «تورک لار و سارت لار ایچنده بوتکدیک مکمل کشی گا توغرو کیلما دیم» دیر.

ایندی معلوم بولدیکه، بز نک اسممز اصلده تورک و حاضردهده تورک اولسه کده. صوکی زمانلرده حیات محیطی نک تولقونلری سببیله بز تورکردهده بو اسم انتقال ایتکاندر؛ بوندن نفرتلنورگه لزوم کورولماس .

درست «سارت» دیگنده آچووی و غضبی ده کیلور، لیکن بو، زما تاتک کیدیشندن خبردار، یعنی کلمر ترقی ایتب علم و مدیننده آلدہ، و کلمر اسکی طورمشیدن آیرولاسی کیلمی، همان اسخولاستیکه (معنوی سارت) ایله مین چریتہ لر؛ آنلرنی تفریق ایتکان ذاتلرگنه شولای قیلانه لر. آکار «سارت» دیگنده، کانه آکسز، دنیا کیدیشندن خبرسز، نادان کشیسک، دیگان شکلی طویولا؛ اما عوام خلقی راحتله نب «سارت مین» دی .

طبیعی هر انسان، علم، صنعت و مدنیلکنی یاراته. مثلاً: بر کسه به انده ماهرلگی ایچون، «فلانی فرنک» یاکه «ئهدیسون» دیسه نک شاد اوله. نیچون باشقه اسم ایله ایتکانده بولای شاد اولمی؟ بس بز لرده زمانه علمندن و حالندن خبردار کشیلر مز. و ملی مطبوعاتلر مز حقیب عالمی یا گهراتب تورسه ایدی، اولوقت بزده «سارت مین» دیب افتخار ایتہر ایدک .

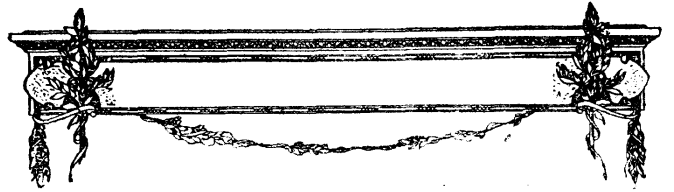
هیہات! . . .

بوندن بر- ایکی سنه مقدم زمانه چه کیینگان بر قزاق ایله اوچراشدگیمدہ: قایو قومدن اولورسز؟» دیوویعه قارشی: «مین، اصلده قزاق بولسام ده، لیکن، تاتار مین، دیب یورر ایدم. اما صوک زمانلرده الحمدلله، قزاقلردنده عالی تحصیل کورگان ذاتلر یتشکاندن و ملی مطبوعاتلر مز چغیب عالمده اثبات وجود ایتہ باشلا گانلرندن یرلی، هیچ یوز قزارقاسدن کمال جسارت ایله: قزاق مین! دیه آلورمن» دیگان ایدی .

بز لر، تورک اولسا کده، سارت اولسا کده حاضرگی طورمش مزگه نسبتاً اهمیتی اولماسه کیرهک؛ علم و مدنیتی اولگان صوک قایسی بولسهده یاراشه؛ شولای توگلمنی؟

قتلاق . (خوقند) .

ایسکی تورکلرده یاساق و زاک

(اوز تاریخزدن بر باب.)

۱

بیک ایسکی زمانلاردن بیرری تورکلرنگ حیات اجتماعیه لرنده قویلمغان و ساقلا تغان قاعده و قانونلاری بار ایدی. خاقان و خانلاردان باشلاب ایک توبه ن درجه ده گی مالچی لارغه قدر شول قانونلارغه باش بیرو، و اولارنی رعایه قلو بورچ ایدی. خانلار، بی و توره لر مملکت نی اداره اشنده شول قانونلاردان قلدای چیتکه چقماسقه، هر بر ماده سن اورینه کیتروگه مجبور ایدی لر. خلقلارده اوز آرا معامله لرنده اول قانونلارغه موافق اش کوررگه تیشلی ایدی لر.

۲

او قانونلار عموما ایکی گه آیرلور ایدی. بری: یاساق، ایکنچی سی: زاک.

یاساق - خان، بی و توره لرنگ مملکت نی اداره اشنده اساس ایتم توتا تورغان قانونلاری در. بو زمانعی عرف بله ن ایتمکده: حکومت تدبیرلری (Правит распор.) دیگه ن سوزگه توری کیسه کیره ک. اسلام تلی بله آیتکه نده «فقه و شریعت» که مساوی بولادر.

«یاساق» سوزی یاسامق مصدرندان آلتغان بولساده، بورنده «یاساماق» سوزی حاضر بزده معروف بولغان (сдѣлатъ) معناسنده ایس، (управлять) معناسنده ایدی. بویک چکغز خاقان ایتمک: «اون کشی نی یاسای آلتغان - زور قولنیده یاسار» دیگه ن. شو عالی سوزده - یاساماق - اوپراویت ایتمه ک معناسندادر. حکومت طرفندان اجرا قلنا تورغان همه اشلر یاساقنگ تقاضاسی بو نیچه بولور ایدی. چکغز خاقان دان بورنغی زمانلاردا یاساقنگ یولی (نفوذی) قطعی بولوب، آرتدرو یا خود الغا قلو (قوتن بتر) یا لغز «ملت» نگ اشی ایدی.

۳

یاساق اوزی اوچ بوله ک (قسم) دن عبارت ایدی: بی لک، توره لک، اوپای. بی لک - هر توری اوامر و نواهی نی مشتمل بولغان بویرق لار، یارلق لاردان عبارت ایدی. مملکتنگ هر توری مالیه، عسکریه، عموما داخلی و خارجی اشلری «بی لک»

که عائد ایدی. بی لک که نظارت ایته تورغان، خان دان کچیردک اورندا، بر رتبه ایسه سی بولور و اول «بی لر بی» آتالور ایدی. مونک قوی آستندا مالیه، عسکریه، داخلی و خارجی اشلرنی باشقارا تورغان تاغی باشقلار بار ایدی.

توره لک - هر توری داو، جانجال، آلو ساتو وقتداغی حقوق غیرگه تعدی قلو اشلرن قاراب فصل وصل قلب تورا تورغان توره چی (قاضی) طرفندان اجرا قلنا تورغان حکم لردن عبارت در.

اوپای - جنایت و جریه اشله و چیلرنگ عین موینه بولکه تب، سالنا تورغان جزا و عقوبات دن عبارت در.

۴

زاک - دنیا ترچیلگنده خلق آرانسداغی معامله و آداب معاشره قانونلاری در. زماغزداغی «غراژدانسقوی پراؤو» هم بورنغی زمانلاردا زاک دان عبارت ایدی. زاک اول زمانلاردا بوتون «حیات» دن عبارت ایدی. شونک اوچون هر بر کشی گه اجرا و رعایه سی مجبوری و لازم ایدی. زاکنگ یولی قطعی ایس ایدی: اورننگ، ایلنگ و زماننگ اوزگه بولوینه قاراب اوزگه لرلوی و توری توری بولووی جائز ایدی. «ایل ایلنگ زاکنی باشقا» همده «زمان باشقا - زاک باشقا» دیگه ن ماقالار شونی بلدره در. (سوکھی ماقالنگ معناسی: زمان باشقارلغان ساین، یا گرغان ساین - زاک هم باشقارلورغا و یا کیرب تورورغه تیش دیگه ن سوز.)

ایسکی تورکلرده بوتون ترچیلک (حیات) زاک دان عبارت بولغانغه، یعنی تورکلرنگ مدیتمی معروف بر قاعده لرنگ آستندا بولغانغه، توغان کوندن لحدکه کوملگه نجه، هر کون تا ک ایرته توشه کدن تورب، کیچ ینه توشه ککه یاتقانچا، هر ساعت ده، هر مینوت ده، هر آدیهم ده، او طرش تورش ده، سوز و حرکت ده، حتی کوز قاراش ده زاکنی رعایه قلو مجبوری بولغان سولک اونی هر کم گه بلوده لازم ایدی. شونک اوچون اول زمانده هر بر تورک بالاسی، ایرکه ک بولس آیاک بولسن، افراط درجه ده آکلی، نزاکت لی، حساس، توشنماز، یومشاق کولکلی و آق اچلی ایدی. شونک اوچون اول زماندا هر بر تورک بالاسی شاعر، هر بر تورک بالاسی حکیم، هر بر تورک بالاسی بویک و عالی همتی ایدی. زماغزده ایسه تورکلر آراسنده تمام بو حال لرنگ کیریسی کورغکده در: قای جیرده و قای غنه ایلده بولساده هر بر تورک بالاسی توک، جون سز، کیری، غروبی، اعتبار سز، منکر، قاتی کولکلی، اچی کرلی، آچاق و په س در.

اگرده ایر چیتده یورب اوی اچنده گی بر نهرسه نی ساتسه یاکی بیوروگه وعده قلب اوسلوویه یاساسه. باییچه نگ اوسلوویه نی بوزارغه ایرکی بار؛ چونکی اول اوی اچنده گی نهرسه گه خوجادر. (۳) آتانیگ اورینه ایه بولب ایرکک بالالرننگ ایک کینجه سی (کچیسی) قالادر. باشقارینه آتالری اینچی (اولش) بیرب. ایرب چغارورغه تیشدر. بورنغی زمانده تورکرده، آتادن ایرلب باشقا عائله تشکیل ایتولر، ازؤیرچه سوغش، تالاشب. قرلشب ایهس. بهلکی ته ملی بر مصلحت بلهن بولورایدی.

(۴) بر آتا خلقسزلان، بالاسینه اینچی بیرمهسه. یعنی خازایستوا قورورلق مال بیرمهسه بالا داوالاشب آتاسندن مال آورغه حتی باردر.

(۵) آتا بالالرنه اینچی بیرمهس بورن وفات ایتب تگی دنیاغه قایتب کیتسه، ایرکک بالالرننگ ایک اولکهنی آتا اورینه قاب. اویگه اول ایه بولب قالور؛ بو حالده کینجه بالا اینچی آلب، باشقا چغار ایدی.

بر کشی وفات ایتب. آرتدا ایرکک هم آیال بالالری قالسه. اول بالالرننگ سیناچاق یری. اولرنی حمایه قلب، آسراب اوستروچی کشیلر آلبته آتاسی ننگ یاقنلاری بولورغه تیشدر. آنالرندن آیرلو بالالر اوچون تاغی قین. شونک اوچون: (۶) ایردن جیسز (طول) قالغان فاتن ننگ بالالری بولسه ایرننگ یاقنلارندن برینه تهرگه (ازدواج ایتهرگه) تیشدر. چونکی: یتیم قالغان بالا اوز آتاسی یورتدن ایرلب بوتهن ایلگه بارب نیچک کون کوره چک؛ اوگی آتا قولنده اول بالا نیچک کشی بولاچاق. منه شوندا قین مصلحت نی حل قلب تورکرنگ معیشت قاعده سنجه جیسز قاتلرننگ یتیم بالالری بولسه ایری یورتده قارتایورغه تیشلی ایتلگن.

(۷) تعدد زوجات مشروع ایهس ایدی. شونک اوچون اولکهن قاتن «باییچه» (хозяйка) بولب، توقال لرغه (کچی قاتن لرغه) باش بولور ایدی. شونک اوچون توقال لر هیچ بر تورلی حقوق بلهن فائده له نه آماسلر ایدی. توقال دن توغان بالالرده حقوقده کیم توتلور ایدی. توقال بالالری حتی حکومت مأموریتینه ده کره آماسلر ایدی. خان بالالرنه ده شول قاعده توتلور ایدی. چکغز خاقان ننگ قرق قه یاقن ایرکک بالاسی بولدیغی حالده یالغز باییچه بالالری غنه میراث آونک سببی شولدر. (تاریخ یازوچیلرغه بولهک.)

تعدد زوجات ننگ حقوق فاشنده مشروع تانلماوی ایهس، کوب قاتن آلونی بئرو اوچون بولسه کیرهک. چونکه اوزننگ وبالالرننگ کشی لکدن محروم بولب یاشاونه رضا بولوب قای آیال

ایندی، بوسوگئی حاللر قایدان کیلگن و نهدن عارض بولغان؛ دسه گر، البته تورکرنگ اوز روح لارینه و قانلارینه موافق بولغان زاللرندان آیرلغانقلارندن، یاخود هر زمان ننگ اوزینه موافق صورتده زاللارن توزه تب تورمادقلارندن شو سوگئی حاللرده قالدیله، دیهسم کیله در.

بلهن: اوشی سوزلرنی اوقب قای بره ولر. آلی بولسا شوندا عالی عملی و آلی تورکر نه بولدی ده شوکتلرن یوغالتدی لار؛ نه اوچون باشقالرننگ آباغی آستندا ایزلیدیله؛ ترناغی آراسندا بورشدیلر؛ اولرنده قورولدیلا؛ پچراقلرندا ارب، چرب بتدیله؛ دیه ولر. مونگ جوابن ایکنجی بر وقت یازاچاقز.

۵

ایسکی زمانلاردا زاکنگک اصلی نیچه و ایکهن و نیندهی نیندهی فرعلاری بارلقنی بارنده جیته بلوقین. بز بو اورنده اوشبو اوج تورلی زالنی کورسه ته آلامز: (۱) عائله تورمشی؛ (۲) ازدواج ایشری؛ (۳) عمومی ادبلر.

عائله تورمشی - (۱) آتا عائله ننگ باشلغیدر. همه ملک ننگ ایهسی در. بالاسی ننگ برن اوز اورینه بیلیگله گنجه حقوق قاشندا اوزی مسئولدر.

یوغاریداغی، «آتا عائله ننگ باشلغی در» دیگن جمله بیک بمل تعیردر. آندان لئله نیندر ایشلر آکغارورغه بولادر. مثلاً: آتا بالالرن و عموما عائله سن روحانی هم جسمانی تریه قلوورغه تیشدر. بالالرننگ تریه سز بولماغی، تاماقلری آج، اوستلری یالانغاج یورمه گی آتاغه زور اویات بولادر؛ چونکی اول وظیفه سن اوتهمه گن بولب تابلادر. بالالرنی و عموما عائله اعضالرندان برن اورماق سوقاق، کیمستب خورلاماق، همده عائله اعضالری اوز آرا شوندا حاللرده بولناقلری آتا اوچون زور کیمچیلک و اویات اشد؛ چونکی آندای ایشلر باشسز لقتک یلیگیسی؛ آتا - باشلق قاعده سی یوغالو علامتی در. آتالق و باشلق وظیفه سی نهلردن عبارت ایکه نلگی یوزلرچه ماقال لر بلهن بیلیگله ننگه کوره بورنده هر آتا اوزوظیفه سن بیک یاخشی اوتهر ایدی. حاضرکی زماندا آتالرننگ. عموما عائله باشلقلرننگ ایشلرینه قاراساق حیران قالورلق؛ بورنغی تورکرنگ بالالری ایکه نلکلرینه اشاناسی کیلمه یدر. بو کونگی عائله باشلغی آتالرننگ جرتقچی حیواندن (داماشنی ازؤیردن)، آزداهادن اوزگه لگی یوقدر.

(۲) قاتن - باییچه اوی اچی ننگ (خازایستوانک) خوجاسیدر. اوی اچنده گی نهرسه ده باییچه دن باشقا هیچ کم ننگ ایرکی یوقدر.

«تعالیٰ نسوان»، جمعیتندہ .

(اوز املاسی ایله عینا باصلدی) .

روسیدہ گی قرداشلریننگ کوبیسی حازردہ ترکیہ دہ «ہلال احمر» قاریندر جمعیتی و «تعالیٰ نسوان جمعیتی» اسمندہ ایکی جمعیت بار ایکانین ایشکان یا کہ اوقوغانلارددر. میندہ روسیدہ ایکان بونلرننگ یالغز اسملرین بلہم، جسم لری باری، یوقمی دیب اویلی ایدم. بو جمعیت لرننگ پراغرائمالرین اوبرہ نوب مقصدلرین بوتونسین بلہم دیب حازردہ ٹہیتہ آلمیم. اما شونی ٹہیتہ آلام: آلارنگ چیلنلرننگ کوبسین واک برنجی لرن کوردم. اک برنجی دیگاچدہ باشقہ قردده شلریم نی تحقیر ایتو بولماسون. استغفرالله. بولای دیب ٹہیتو ویدن مقصدم: رئیسہ لرن و جمعیتگہ ہر وقتدہ خدمت ایتو چیلرین دیکدر. حازرگہ قدر ہلال احمر قاریندر جمعیتیننگ مجلسندہ بولا آلامد. انشا اللہ بودہ بولور. بوندہ کوبردک «تعالیٰ نسوان» جمعیتی حقدہ یازاچاغم. ترکیہ دہ گی زور و اہمیتلی اوزگاریشلردن صولک بوتون ترکار حرکت گہ کیلگاندہ، قاتونلارندہ، اویلریندہ قاپلانوب قالورلار دیب اویلاو ییک زور بر خطاددر. مین بوگار اشانوب و امید ایتوب طورغاندہ بر کون خستہ لرنی آشاتقاچ کوندز ساعت برلردہ محترمہ ہمشیرہ مز خالده ادیب خانم دن بر مکتوب کیتوردیلر. آندہ: «تعالیٰ نسوان» جمعیتندہ ہر کم جیلیدی. سزنگدہ کیلووگرنی اوتہمز، یا کہ سزنی کوتہمز دیبردک یازیلغان ایدی. آشق پوشق کینوب کیندک. جمعیت اناٹ اعدادی مکتبندہ ایدی. بز باروب کرومزگہ ایشکدن برہ و قارشسی آدی. «روسیدہ دن کان خانلر سزمی؟ بیوریکز سزنی کوتہلر» دیدی. بولارنی ہمہ سین برہم، برہم یازسام تاتارلر ٹہیتمشلی: دیگگرلر قارا، حیر یوزی کاغد بولسہدہ یتشمس. شوگا کورہ اک کیرہک بولغان یرلرین یازیمدہ اوقوچیلاریننگ باشین آورتدریم. آوز آچیلر باشلاب غزیتہ ننگ قولدن توشوب کینکانین سیزمی قالماسونلار. بز بارب کرگاندہ ۵۰ لہب قاتونقیز بار، رئیسہ خالده ادیب خانم ایدی. ایشکدن بز باروب کرگاچ ہمہ سی آیاقہہ قالقدیلار و آقشلاب بزنی قارشسی الديلار. بزنی طانشدرب تقدیم ایتدیلر. ہمہ مز اورنلارمزغہ اوطوردق. اک کچکنہ دن، ترک کتابلری اوقی باشلاغاندن بیرلی ترک محررہ سی فاطمہ علیہ خانم اسمین

توقاللققہ بارور؟ عزیز بالاسی حیوان درجہ سندہ یاشاوگہ راضی بولب قای آنا قز بالاسن توقاللققہ بیرور؟ دیب توشنسہلر کیرہک. لکن اوکئچلی کوبدہ کورہمزکی، تورکلردہ مونک ایگہ گنہ توقال آو بتمہ گن. بارلیلر کوب مالغہ قزغب، آیال بالالرن توقاللققہ ساتا بیرگہ نلر..

۸) ایرکک بالاغہ بر مرتبہ قاتن آلب بیرمہک آتاناک موینندہ بورچدر. اینچی سن آلامی تورب قاتنی اولسہ ایکنچی نی آلب بیرمہک بورچ ایہس. مہگہر اوزینک اینچی سینہ تیہچہک مالدن آلب بیرور. یعنی ایکنچی قاتن اوچون بیرلگن مانی آتاسی اینچی دن سانار.

آگہردہ بالا اوز ہنہری بلہن یعنی آتاناک مالدن باشقا، قاتن آلمان بولسہ، اینچی آغاندہ (آیرلغاندہ) قاتن اوچون آتا طرفدن بیرلورگہ تیشلی بولغان مانی بالا آتادان داوالب آورغہ حق باردر. (چونکی بر قاتن آلب بیرمہک آتاناک مویندانی بورچ ایدی.)

بو اورندہ اوقوچیلر شویندہ بلب کیتسن: بو کوندہ بزنگ تورکی قوملردہ ہر قایدہ - اولدہ یا خود شہردہ بولسن - بر کشی نک ایکی اویلہنگن بالاسی بولسہ اولرنک بر عائلہ اچندہ صیشب تورولری محال درجہ سندہ در. البتہ برہوی آیرلب چفارغہ قاریدر. بولر برگہ تورغاندہ یاپ یاخشی کون کورورگہ ممکن بولدیغی حالده، آیرلشب فقیر حالده تورورغہ راضی بولانر. شو یامان حالنگ سببی بر یاقدن اوزلرننگ ہم قاتلرننگ تریہ سزلگی بولسادہ، اصلدہ شول بورنغی دن قالغان - اینچی آلب آیرلب چغو عادنن قوملریدر.

بورنغی تورکلرننگ زانگندہ عائلہ تورمشندانی قاعدہ لرنندن شو یوغاریدانی سیگر قاعدہ نی تابدق. بہ لکی تاغی بر نیچہ قاعدہ لر باردر. بر وقت بہ لکی آلارندہ تاب کورسہ تورگہ بولور؛ یا خود کورسہ توچیلر تابلور. زانکنگ ازدواج اشلری ہم عمومی آدہ بلری قسمندہ غی قاعدہ لرنی موندن کہ بن یازاچاقمز. حسن علی .

قطعه

کندمز فکرہ کلوب ملت ایچون
بزہ بر مکتبی ایتمشدی بنا
مسلمہ بز اونی اعلا یرینہ
تارومار ایتدیک اونی و احیفا!

علی ستار ابراہیم زادہ .

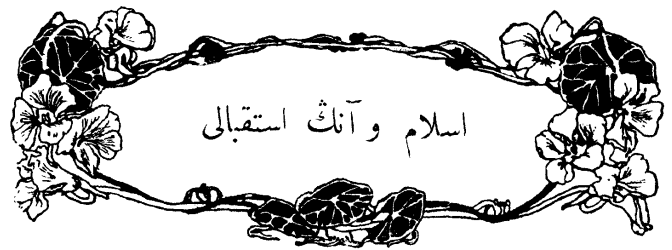
حالیته گنه قیاس اینکانلرده شوگا قاراب: «اسلام مانع ترقی بر شیء». دیب حکم قیله لر. بو بر. ایکنچی جهتن، بو کونگی یهود و خریستیان دینلری کی دیناده ائک مشهور دینلر، حله اصول و قاعده لری ایله علم و فن قوتیه ابطال قیلوندیلر. یاؤروپا و آمریکا دیناسنده علوم و معارف عموماً دین گه غلبه ایتدی. ایندی دینلر نئک برسی اولغان اسلامیت ده علوم و فنون قارشوسنده تیز کوندن محو اولور دیب ظن قیلغانلردر. بلکه عجیب بولغان نرسه شولدرکه، مذکور اصلسز فکر، اسلام روحینه، قرآن آیت لرینه، سنت خبرلرینه بتونلی قارشوی اولدیغی حالده، بلا استثناء بتون عالم اسلامده انتشار ایدر. بتون اسلام دیناسینک اوشبو روشجه یا ککش اعتقاد قیلوری. معاذ الله، دین اسلامی حقیقه تانیاولرینه غایت آجیق روشده دلالت ایته در. ایماغز موجبنجه اسلامیتی حقایق آراسنده بر حقیقت دیب گنه اعتقاد قیلسه ق. بو کون همه مزگه معلوم اولدیغی وجه اوزرینه، عقل بشر و فکر بشر بالک حقیقت طرفینه وصول ایچون جدی بر صورتده، غایت سرعت ایله حرکت ایته طورغان بولسه، اسلامیتک استقبالنن نیچوک امید اوزمک کیرهک؟ بولای امیدسز لیمک: «اسلام، خلاف حقیقت بر دین» دیب اعتقاد ایتیمکنک نه ق اوزیدر. اسلامنک استقبالی امیدسز اولسه ایدی میسیونرلر و مسئله شرقیه اربابی آنک استقبالنن عادتدن طش بر قورقو ایله قورقازلر ایدی. اسلاملر نئک استقبالی امیدسز اولسه اولور، انده سوز یوق. اما نفس اسلامیتک استقبالی هیچ امیدسز توگلدر و اولماز. خلاصه: اسلامیتک استقبالنن امید اوزوچیلر بر نرسه دن خبرلری اولماغان آدملردر. اوشبو امیدسز فرقه گه ایگ باشد اوزمز منسوب اولدیغمز ایچون ایگ نئک اوزمز عیبیمز.

معلوماتی و عقلی، تیره ن فکری حکیم و فیلسوفرلر ایکنچی فرقه گه منسوبلدر. اسلامیتک تاریخ ده معهود اولماغان بر سرعت ایله انتشاری بولارنی اوشبو روشده فکر قیلورغه مجبور ایتمشدر. رضاء افندی، مشهور فیلسوف افغانی حضرتلرندن، اسلام و آنک استقبالنن سؤال قیلدقنر نده، فیلسوف حضرتلری: «اسلامیتک استقبالی پارلاق هم امیدلدر. چونکه قرآنده الله تعالی اسلامیتک ظهور و غلبه سی ایله گنه وعد ایتمشدر. بناء علیه اسلامیتک استقبالی گوزهل اولاجنده شبهه یوق» دیب جواب بیرمشدر. البته افغانی و آنک کی فکری ذاتلر اوشبو روشده جواب بیره چکلر. ایندی شولای بولسه بزم بعض بر مسلمان قرداشلر مزنگ: «اسلام دینی تیزدن بته چک، اصلی و فصلی قالمایاچق، بناء علیه، اسلام هم قرآن کریم و احادیث شریفه قبلردن یوغالاچق، اسلاملرده مسخ قیانه چقلمر» دبگان

اوگره نوب و شونی کورسام اوزم نی بیک بختلی صانار ایدم دیب اولیاغان و قتلرم کوب بولغاندر. مونا شول بختلی کونم کیلوب ایتدی. بو جمعیتده فاطمه علیه خانم ده حازر ایدی. بونیده نه یتوب کیتیم: فاطمه علیه خانم بو جمعیتگه چاقریلغان قوناقدر. اول هالک احمر قاتونلار جمعیتک اعضاسی. بو جیولش جمعیت نئک اشترین قارار ایچون بولغان بر جیولش توگل. بونی مدافعه ملیه جیولشی دیساک تاغن یاقشیراق بولور.

رئسه خانم بزگه اشنگ نی ایکانین آگلاتدی. بز بیری ترک و چن ترک قاتونلاری کوروب شادلانشدق. فاطمه علیه خانم آجیق یوزلی شاد بر قارتیقدر. اوزینگ کوکللی سوزلری برله همه زنی کولدره. خالده ادیب خانم بیک عقلی بر قادیندر. هر اتنی اولباب و اولجهب سویلی. مونده اناث اعدادی مکتبتینگ شاکر دلریده بار ایدی. آنلر همه سیده چن ترک قزلاری؛ شولقدر دردی طورالارکه، شولارنگ سویله گانلرین طنگلاغان و یوزلرینه قاراغان ساین معلمه خانغلارغه ره حمت نه یته سی کیله و آنلرنگ قیمتلری کوزده آرتا. تورک قاتونلارنده ترکلک، بولغانلق کورینه، شول جیولشده هر کم بلگانین سویلی هم یوقغه بوشقه قچقرمی. مین و ایبده شلرم بو جمعیت دن بیک شاد قایتدق. آنک حقنده بر آز یازمی قاورغه وجدانم قبول ایتمه دی.

شول جمعیتلر کیب ترک و تاتار قاتونلارینگ جمعیتلری آرتوون و تیز وقتده بردن یوزگه نه یله نووین دعا ایتوب یازووینی کلثم کالوا. استانبول - «قدره» برقمه.

اسلام و آنک استقبالی مسئله سی کوب عقللر نی اشغال ایتکان غایت بیوک بر مسئله اولوب، مونک حقنده فکری کیمسه لر، «امید اوزوچیلر» ایله «امیدلر» اسمنده ایکی فرقه گه آیرلغانلردر.

علم و معرفت ایله مشهور اولغان اجنیلر برنجی فرقه گه منسوبلدر. بولار اسلامنک استقبالنن امید اوزسه لر آلارنی عیب ایته آلمیز و هیچ بر عیبه نورلک اش بولماغان ایچون، ایسمزده کیتیمدر. چونکه بولارنگ اوزلرینه کوره دلیللری و قیاسلری بار. بولار: اسلامیتی، اسلاملر نئک بو کونگی مرثیه اوقورلق

ثابت ایتوگه، خوف و خفالردن صوگنه، هیئت اجتماعیه لرینه امینک چاچوگه وعده قیلدی. اشته بو کبی آیات قرآینه دن آکلاشلوینه قاراغانده اسلاملرده غی بو کونگی مرثیه اوقورلق حاللر حقیقی ایمان یوقلقدن و اعمال صالحه نی قیلماودن لازم کیله در. آگرده بز، جزئیگنه بر همت صرف قیلوب دین و دنیا مزیی تعمیر ایتوگه اجتهاد ایتسه ک، خدای البته وعده سینه وفا قیلور ایدی. بزده بو ذلت و خورلقلردن، بو کونگی خوف و خفالردن قورتیلور ایذک. بتون دینا دغی اسلاملرنکده قوت و شوکتلری، جمال و لطافتلری، ثروت و بایقلری یرنده اولوب بو کونگی مدینتی ملترنک طبقه علیسانده اولورلر، هیچ اولمازسه اولگی اسلام مدینتی کبی مدینتلی ده اولور ایدی. عربی بر جریده ده مطالعه قیلدیغمزده کوره، خریستیان لر آراسنده ده بر قدر ارتقاء ادیان دن خبردار افندی لر: «اسلاملرنک قوللارنده ایکی جهان سعادتته متکمل اولغان بر کتاب بار. آگرده شونک ایله عمل ایتسه لر ایدی، بو کونگی امتلرنک همه سندن ده مدینتده ترقی ایتمش اولورلر ایدی. لکن آلاز بو کتابنی آرقه طرفلرینه طاشلاغانلر. بونک سؤ تیجه سیله بو کونگی حاللرینه توشکانلر» دیب اقرار قیلغان کیمسه لرده باردیر. «وانا لما سمعنا الهدی آمانا به. فمن یؤمن بر به فلا یخاف باساً ولا رهقاً»، «وان لواستقا مواعلی الطریقه لاسقیناهم ماء غدقا» آیت کریمه لری ده موکنا شهادت یرمکده لردر.

اسلامنک ضعیفله نووینه، غریب بر حالگه کیلوینه اشارت ایتکان حدیثلر همه سی موضوع یاخود یا ککش مطالعه قیلوغشلردر. از جمله: «بدأ هذا الدین غریباً وسیعود غریباً کما بدأ فطوبی للغریب» حدیث شریفیدر. هر کیم اوشبو حدیثی اوقورده، اسلامیت اوزاق دوام ایتماز، البته تیزلکده یر یوزندن قالقار دیب اعتقاد ایتدیر ایدی. لکن بو یا ککش بر ظن، فاحش بر مطالعه در. فاضل محترم موسی افندی جنابلری بو حدیث شریف حقنده کچکنه بر رساله نشر ایتهرگه وعد ایتمش ایدی (ادیات عربیه ص ۷۱ نچی ده). خلاصه: اسلامیتک ایمان ایتدیکنمز قیامت که قدر دوام و بقاسی، سید الوجود حضرتلرنک امتی ضلالتکه اجماع ایتماوی قطعاً و اجماعاً ثابت اولدی. بو امتنک باشقه امتلردن بر مزیتی ده اوشبو خصوص اولسه کیره ک. حضرت رسول: «سزگه ایکی شی قالدرامن. شولارغه نق یابشور اولسه کز ابداً ضلالت ده قالماسز» دیمشدر. بو ایکی شی ایسه قرآن کریم ایله احادیث شریفه در.

میان عبد الاول الفقاری.

سوزلرنک بطلانی اوز اوزندن ظاهر اولادر. بویه علی العمیا غیبکه حکم قیلو، اللهنک مرحتندن امید کیسو، اهل اسلامی خوف و اندیشه گه سالو. یاشلردن دین و ملت یولنده همت و غیرت، رغبت و نشاط کبی خصال حمیده نی سلب ایتو، خلاصه: بویه جمعیت اسلامیه نی پریشان قیلو-اصلاً و قطعاً جائز توگلدیر. اسلامیتک استقبالده ظهور و غلبه سیله خدای حکم ایتمشدر. بو طوع و روده آیات قرآینه و احادیث نبویه کوب. دین اسلامنک قیامت که قدر دوام و بقاسی نص قرآن ایله ثابتدر. «هو الذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله» آیت کریمه سی قرآن ده ایکی اورنده کیمشدر. هر بر مسلمان بولغان کیمسه که بویه اعتقاد ایتک جزماً و قطعاً بر فریضه اولوب، مخالفت ایتوچیلر یا لکر قرآن کریمه گه مخالفت ایتمش اولاقفلردر. بلکه بوشی اعتقاد و کلام کتابارنده مخصوص بر عقیده اولنه رق یازلنورغه تیوشی ایدی. شولایوق اساس اسلام اولغان قرآن کریمنک ده بلا تحریف قیامتکه قدر محفوظیتی «انا نحن نزلنا الذکر و انا له لحافظون» آیت کریمه سی ایله اعتقادی لازم و ثابت بر قطعیه در. ایندی اسلامیتک استقبالده ظهوری و غلبه سی نص قرآن ایله ثابت و احادیث شریفه ایله برلکده، تجربه و حکیمارنک اقرار و اعترافلری ایله مقرر اولور ایسه، اسلام دینی کوبکه بارمایاچق دیب، بتون اهل اسلامی خفاغه توشروب، خوف و اندیشه گه سالوب یورگان آدملرنک دعوالری اصلسز، فکریلری بوش، سوزلری یالغان ایکانلگی قویاش کبی کورنوب طورادر. اسلامنک غلبه و ظهوری، علوم و فنونک ترقی سی نسبتده اولاققدر. علوم و معارف آرتدیغی قدر، اسلام آچق آکلاشلاچق، بالاخیره علم و فلسفه ایله اسلام دینی دوستلاشچق و آدم بالالرنک جهالتی و اختلافاتی سببلی مکر ایله سنه لر بر برینه دشمن کبی بولوب یورگان «اسلام و علم» برله شوب قوشیلاچقلر و قواوشاچقلردر. اوشبو زمانلرده بتون آدم بالالری بر مائده اخوت و محبتده تناول غذا ایته چکلردر. علوم و فنون، بزگه بو کونده هم نیقدر شیلردن خبر یردی و نیقدر کشفیات و اختراعات یا صادی؛ کیله چکده هم نیقدر نرسه لر کشف و اختراع قیلور. بوندن باشقه قرآن کریمه ده «وعد الله الذین آمنوا منکم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض کما استخلف الذین من قبلهم ولیمکنن لهم دینهم الذی ارتضی لهم ولیبدلنهم من بعد خوفهم انما آیت کریمه سی وارد اولوب، معناسی اوشبودر: «الله تعالی، حقیقی ایمان کیتروب و ایگ درست اعتقاد ایتوب ده احوال دینی و اجتماعیه لر اصلاح قیلاچق صالح عمللر قیلوچیلر ایچون، بتون یر یوزینه مالک ایتوب خلیفه قیلوغه، اوزی رضا بولغان حق دینلرنده

بزده هر بر اش کیریسنچه اشله نه .

ياخشى، بر ايگاگك ييش گه تونسون! « ديب قارغاب كيتلهر.
كيرهك زور كشيلىرده و كيرهك بالالرده بولغان يوغشلى
آورولر، بزنگك عوام خلقنده هم روسلردهده كويسنچه شوشى
حال بلوچيلر آرقلى تارالادر. قاي بر آورولر خسته كشينك
يانده اوطوروب، ياتقان ياصديغينه، يانغان يورغانينه طوتونو ايله ده
يوققانه كوره، آنده باروب يورگان كشى ايو اچينه آورو آلوب
قايتوى ممكن. خصوصاً چه چهك، قزامق، ديفتيريت (تاماق باقه
سينك ئوستى آق نرسه ايله قابلانغانى)، اسقارلاتين (قرچله)، ديز-
يتتيره (قان ايله ايچ كيتو)، باروب يورگان كشى آرقلى ياكه
خستهلى ايودن بره ونك كيلوب يوروى ايله ده يوغادر. قاقاوش
(كوك يوتال)، آورو بالا ايله سلامت بالانك قول طوتوشوب اوناوندن،
اوينچاقلىرىنى آغزىنه كيتورودن يوغادر. اوچنچى كشى آرقلى يوقيدر.
ملا، و كيشيلرنك ميتريچسكى دفتيرلرنك ئولوكلر قسيمينه
كوز صالو، يوقايرده يازلان سوزلرنى اثبات ايتسه لر كيرهك. ايكي
صحيفه طوتاشدن: «ايچ آورووى» ياكه «قزامق» ياخود «تاماق
آورووى» ايله ديگان يازو كورونه. ديككه: بر بالاغه ئلنگان
آورودن بتون، آزنده يارتى محله نك بالالرى ئولوب بتمشلهر.

طيبيلر سوزلرينه اشاغى طورغان ايسكيلك طرفدارى بولغان
افنديلر، خاغلر، «بريقه الخادمى» نك ۲ نچى جلد ۷۷۲ صحيفه سينه
كوز صالسه لر. يدى تورلى آورونك يوغشلى سانالوب، صاقلاخوغه
توصيه قىلغانىنى كورر ايديلر. آنلر اوشولر: ۱) «جذام» زحمى
(Прокказа) ۲) جرب» - طوزلى بلغم آورووى (Экзема) ۳)
«جدرى» - چه چهك آورووى (Оспа) ۴) «حصبة» قزامق
(Корь) ۵) «بخز» - آغزندن صاصى ايس كيلو ۶) «رمد» -
كوز آورووى (Трахима) ۷) وبا هم طاعون (خاليرا هم چوما).
بيك قاتى قزدر طورغان «حمى» (بىزكلك) نى هم يوغشلى آورولر
آراسينه صانامشدر.

شريعتمنز: «طاعون هم وبا» بار يرگه كرمه كز، شوشى
آورولر، سزطورا طورغان يرده بولسه آندن چغوب كيتمه كز!
دعش. «يوغشلى آورو بار يرگه كرسه كز ئوز كزگه يوغار؛ آندن
چغوب كيتسه كز ايكنچى اورنلرغه هم آورو تارالوب خلقنى
هلاكك توشرو احتمالى بار» ديگان معنى چغادر. قرآن كرىده:
«ولا تلقوا بايدىكم الى التهلكة» دييولمش. لكن بزم خلقمز
شريعتمنز يورغانغه قولاق صالمىچه يه، الله بيرمه سه يوقماز، ياكه
مين شيكله غيم، شيكله غه سه ك يوقمى ديب كيرى بولعه كيته بيرلر.
راست، بعض بر كشينك بده نى سلامت، عصبلرى غايت كوچلى
اولوب. بده تده گى ميقرولر چيئدن كيلگان ميقرولرنى هلاك
ايتلهر وشونك ايچون يوغشلى آورولرده يوقميدر. بروق آندى

«عيادة المريض» - خسته كشينك حالينى صوراو، ممكن قدر
ياردم ايتو شريعت قاشنده ممدوح (ماقتالمش) اشدر. بروق بزم
خلقمز، خصوصاً خاتونلر آراسنده خسته حاليلى صورارغه يورو
شولقدر ناچار عادت حكيمنه كروب كيتمشكه. اول اشدن خسته
كيمسه گه هم ئوزلرينه ئه لله نيقدر ضررلر كيله در. بر كشى خسته
اولسه (كيرهك نيندهى آورو اولسون، يوغوشلدى توگلمى، آنى
اعتبارگه آلو يوق) كوينه آزنده اون خاتون حال بلوگه كيله در.
آورو كشينك ياقينلرندن گنه حان صوراب كيتسه لر مك رحمت
ديورلك بولور ايدى. آلاى اجهز، بلدكه هر قايسى خسته يانينه
بارا، عاتده گى ايسه نلك صالوق صوراشوغنه يتاسه، طوتاسينك،
ئه يسينك، تاغن ئه لله كملىنك شولاي آورغانىنى، فلان آبصطايدن
ئوشكر توب، فلان طوتايدين ايم طم ايتدگانلرني سولبه ب، خسته نك
ايچينى پوشورا. شوشى معناسز و فائده سز سوزلرى ايله بر ايكي
ساعت اوطورا. چاي ايچونى تقديم قىلسه لر باش تارتقى، نعمت
حقى بار. دى. شولاي ايتوب خسته نى هم ياقينلرني بى مزه قىلوب
«ياغم ييگل بولسون!» ديب كيته.

طيبيلر نك سوزلرينه قاراعانده، خسته لرنك كويسينه طنچ
ياتو، دارودن ده اهميتلى. بختسزللككه قارشى، اون حال صوراوچى
بره ساعتنگنه اوطورسه لرده كون بوينه طنچلق يوق. خسته-
نك حاجتلى بولا، لكن كشى آلدنده اويالوب قسولوب طوررغه
توغرى كيله. بوسى آورو كشى گه ينه طنچسزلق هم ضرر بيرد.
آزغنه يوقوسى كيلگان وقت بولا، لكن اوچ دورت حال
صوراوچى خاتونلر بره اوچراب، غيبت گه كرشوب كيتسه لر
ايسروك آدمى اويغاصورلق قىلانار. خسته نك يوقوسى بولاي ده
طنچسز بولغانغه يوقلاونى اويلارغه اوروزده قالميدر. خسته نك
ياقنلرينده شولا يوق طنچ يوق. چونكه حال بلوگه كيلوچيلرنى
قارشى آلوب، اوزاتوب، عائله خدمتلىرنه بايتاق زيان كيلو اوستينه،
آورونك تيره سنده بولغان خدمتلىر گه ده وقت آز قالا. حال بلوگه
كيلگان خاتونلرني آچق يوز ايله قارشى آلماسه ياكه خسته يانينه
ياروگه طيب قوشمى دييولسه، قاپقاسندن چغار چقماز غيسته
كروشوب: «طيب قوشمى ايش، اول، نى بله؟ ئه لله نيه ر
قىلغان بولار، بز ثواب ايچون كيلگان ايدك. ييارمه سه كز بيك

قواعد ادبیه که دایر.

«آف» زورنالنده نجیب افندی خلیفینک تنقیدی هم
«شورا» ده عبدالرحمن سعدی افندیگ جوابی مناسبیله.

«عبدالرحمن افندی سعدی نك» «قواعد ادبیه» اسملی کتابنده
«ادبیات، ایك كيك» معنی سی بله نرسه؟ «ایدیکنه جواب یوق»
دیگان نجیب افندی فکرینه تماما قوشیلام.

ادبیاتك كيك معنی سی نی؟

— سوز بله آن گالاتانان (۲) همه نرسه ادبیات.

صادات آکیتنی بولسوغی، دومادهغی دیپوتاتنک نطق بولسو
غمی، منبردهگی حضرتنک خطبه سی بولسوغی، برکشینک یازغان
اثری بولسوغی، اول اثر، تلهسه یازغان کوینچه قالسون، تلهسه،
کتاب بولوب باصلوب چقسون، غزته می، زورنالنی بولسون،
بز نك دوستانه سرله شوب، سویله شوب اوطوروومز بولسوغی،
یاکه برطوزنوب ققتریشوومز بولسوغی، اورامده ایکی ایسرکنک
بربریسینه «محبتلرن» اظهار ایتو بولسوغی... همه سی ده ادبیات.
«ادبیات، نیکدر کیک» سوز ایدیکن کوردک. مکتبلرده
درس ایتوب او قوتو بابی — ایکنچی مسئله. بونده بز «اورام
ادبیاتن» اوزینک متخصصلرینه تابشروب، فنی تالیفاتنک هم سن
دیپلک توشروب، قالغانغنه. «ادبیات نقیسه» سنگنه اوقوتامز.
ادبیات (روسچه словесность) ایکی زور الوشکه بولینه:
برسی «ایل ادبیاتی» یاکه «حلق ادبیاتی» (روسچه словесность
устная یاکه народная словесность). ایکنچیسی • یازما
ادبیات «(روسچه словесность письменная یاکه литера-
тура) اوشبولاردن «ایل ادبیاتی» حقدده عبدالرحمن افندی اوز
کتابلرنده بیک آزغنده معلومات بیرمی.

ایکنچی مسئله — نثر، شعر، نظم مسئله سی. بو بابده مین
تماما نجیب افندی فکرینه قوشیلام.

عبدالرحمن افندی، بردن، «نثر» سوزینک ایکی معنی سی
بار ایدیکن اونوتا؛ ایکنچیدن، «شعر بله نظمنی بر برسدن آیرا

(*) «ایل ادبیاتنده» بر بر نرسه آگالاتانان بولوده شرط توگل.
آقسون — توفسونلرنک بعضیلری، هیچ معنی سز سوزلر هم تاوشلاو
جیستنی بولا.

آدملر خصوصاً شوشی عصبی عسردده یوزگه نیچه تابولور ایکان.
بردن خسته نی خفالات و ایکنچیدن ئوزینه یا که باشقه لرغه
یوقدرو خطرده سی بولغاچ، خسته حالینی صوراو (عیاده) ده ثواب
بولو احتمالی بار میکان؛ قایسی فقیر خسته نك یا که قارتلقدن حالی
بتوب عاجز قالغان کیمسه نك یارده میجیسی بولمسه شونک حالینی
صوراو، یاتقان اورینسنی تمیزلهو، کیومینی یوو، هیچ بولمسه بر
لقمه آش و بر ایچم سو بیروب یاردم ایتوچی بولسه، شریعت
بیورغان ممدوح بولغان عیاده دن سانالورغه تیوش هم ثواب اولاچاغنده
شبهه یوقدر. هر بر طرفزگه قاراساقده، بزم آرازده غنی
شریعت اسمندن اشله نه طورغان مذموم اشلرنک ایك باش سببی
نادانلقمز ایدیکی کورنوب طورادر. نادانلق قارا کغلیغندن چفارغه
طرشماساق همان شولای «تیرسکا تیرمه ن نه یاه ندرو» مقرردر.
محبوب جمال آقورینا.

مراجعت والتماس

عمومی فائده امید یایله مطبوعات آرقلی، حرمتلو علم اهللرینه:
نکاحنی عقدده، ایجاب وقبول شرط. بو ایکنک برسنده
ازگنه کیمچیک بولسه، نکاح (ایر یایله خاتوننک جیولماق) درست
بولمی. شول قدر مقید شرطلر یایله عقد قیلنغان نکاحنی بوزو (طلاق) ده
اختیار بتونلهی ایرلر طرفنده ایدیکی فقه کتابلرنده یازغان. حتی
آچو حالنده خاتون قولالاغانده ایرنک نیتی یایله بیچاره خاتونلر قربان
بولالر. بو حکملر درست، شبهه یوق. مع هذاشول قیدسز ایرکنچیلک
آرقاسنده، خاتونلرنک مظلومیتی قیاش کبی آچق حقیقت ایدیکی
بلمه گن بر امام و بر قاضی ده بولمسه کیرهک. شول قیدسز ایر-
کنچیلک آرقاسنده، ۵-۱۰ یلر، حتی ۱۵-۲۰ یلر برگه تورغان
عائهلرنک ایرلشولرینی و شول خصوصده بولغان وحشت و کوز
یاشلری قویبولونی بلمه گن بر کشی بولمسه کیرهک. شول جهتدن
مونده بر آگلاشلاما یوقی؟ عقدده گی کبی هر فرقده ده ایجاب،
قبول نیک شرط توگل؟ بویله اولغان تقدیرده ده شول درجه
مظلومیت، کوز یاشلری اویلانورغه، توزاتلورگه تیوش اش توگمی
و شریعتده بو طوغورده برر چاره یوقمی؟ دیب برسؤال، اختیار
سز کوگل که کیه. مونه شول خصوصده، عمومی بر فائده آلد
توتلوب، مطبوعات آرقلی تفصیل بیرلسه ایدی.

بوکلی کتاز چینغیز خورنده امام عبدالشکور الامینی.
مسئله نك اهمیتن تقدیر ایدوچیلر جمله سندن اولووم ایچون،
بو اوتوچ که بنده اشتراک ایتهم؛ لکن موسی افندی بیگیف کبی
متخصصلردن. تیره نرک واساسلیرمک روشده حل ایدلوون کوتهم.
آخوند عمرالقراشی.

آستندنده اثرگه اوریله آدیغی کی، شولوق طورمدهغی نرسه لر اوزلرینک اصلی حالتدن آزغنده اوزگارتملیجه اثرگه اوریله آلاچقلر. «بولارنک اولگیسی ادبیات نفیسه گه کرده. صوگهسینه آنده اورن یوق» دیب دعوا قیلو ممکن توگل. بونی اثبات ایتار اوچون «آدمنک خیالری بله ماطورالتماسه، طبیعتده نفاست یوق» ایدیکن اثبات ایتارگه کیرهك. بونی عبدالرحمن افندی اثبات ایتوب قاراسن!

ایکنچی یاقدن، نجیب افندینک فکرینه ده بتونله ی قوشیلا آلمیم. چونکه اول وقت ادبیاتدن «محال خیال» (невозможный вымысел) عنصری تماما چقاریلورغه تیوش، حالبوکه اول عنصر هر بر خلق ادبیاتدهده بار. ادبیاتنگ اخلاقه تاثیریری کوب؛ بونی عبدالرحمن افندی ده سویلی، بونی هم نجیب افندیبه انکار ایتمه سه کیرهك. بو حقدده ایکی توری فکر یورترگه ممکن:

(۱) محرر بر اثر یازا؛ مقصودی -- اخلاق توزه تمک. شونک اوچون اول طورمدهدن مقصودینه موافق واقعلر آلوب، شولارنی مقصودینه موافق روشده هم توزی. بو وقت اول محررنک قوه تحریریه سی تار رامکا اچنده یابلغان بولا؛ آنک قو قلمیه سی قاناتارن جه یوب یوغاریغه اوچا آلمی؛ بزنی هم اله کتروب، اوزی بله آلوب کیتوب آشتندروو قولندن کیلمی. بو اثر- «یاصلغان» اثر بولاچق؛ «زاکاز اشله نگان اثر» بولاچق. بوندی اثرلرنک کشیگه تاثیریری ییک آزدرد.

(۲) طبیعت، حقیقت، نفاست - مریلرنک هم معلملرنک ایکن اقتداریلیری. اوشبو دائره ده یازا طورغان محررگه یول ایرکن، قاناتارلرده به یلغنه گان.

حقیقت بزگه یقندر طورمش درسلی بیرسه. طبیعت هم نفاست بزنی یقندر خوشلاندروب. کوکلریزنی صافلاندروب، اخلاقمزنی توزه تسه، بو محررنک اثری ده بزگه شول قدری تاثیر ایته چک.

درست. ادبیات اخلاقه تاثیر ایته، هر بر اثر بزنگ اخلاقمزغه ذره قدری گنه بولسه ده تاثیر ایتمی قالمیدر؛ لکن بوندن «هر بر اثرنگ مقصودی اخلاق توزه تمک ایکن» دیب ایسه بلرگه کیره کی، بو تاثیر اثرده طوتولغان باشقه بر مقصودنک نتیجه سیگنه بولوده احتمال. اوستده سویله غش ایکی نوع محررنک شیکسز صوگهسن آله توتارغه کیرهك؛ آلا «زاکاز» اشله میلر. ناراضی.

آلمی، دیب، نجیب افندی حقدده یا گلش فکری.

«نثر» سوزینک بر معنی سی - «نظم» نك کیریسی. «نظم» میزانی جمله لر دیسهك، «نثر» - وزنسز جمله لر دیمکدر. بو جهتدن قاراغانده ذ. هادی افندینک «جهان شاه حضرت» نام اثری نثر بله یازلغان، توقایف نك «پچمن بازاری یا که یا کا کيسك باش» اسملی اثری نظم بله ن.

شولوق «نثر» سوزینک ایکنچی معنی سی ده بار. نجیب افندی شول صوگهی معنی ده استعمال ایتمش. «نثر» نك ایکنچی معنی سی - «شعر» نك کیریسی. بو جهتدن یارالله افندی ولی نك «اویات یا که کوز یاشی» اسملی اثری نثر توگل، بلکه شعر؛ فاتح افندی کیریسی نك «جهانگیر مخدوم، ی - شعر؛ اما زکی افندی ولیدی نك «تاتار تاریخی» اسملی اثری - شعر توگل، نثر.

اصطلاحات حقدده فکر عاجزانه اوشبودر: عبدالرحمن افندی اوزینک «قواعد ادبیه» اسملی کتابنده اصطلاحات باندده واق نرسه لرگه کوب اورن یروب، مهم نرسه لرنی توشروب قالدردغان. «سیاحتنامه، ترجمه حال، حکایه، رومان، آکیت، بیت، دراما تراکیدیا، کامیدیا، مقال، طابشماق...» کی سوزلرنک تعریفلری توگل، اوزلری ده بتونله ی اوچرامی دیرلک.

اسلوب طوغریسنده نجیب افندی فکرینه قوشلام. عبدالرحمن افندی «قواعد ادبیه» اسملی کتابنده قواعد ادبیه نك اوندن بر اوشی ده یوق. اگر بو کتابنده قواعد ادبیه حقدده بیرلورگه تیوش بولغان معلوماتنک همملریگنه بیرلگان بولسه ده. اسلوب مسئله سی عبدالرحمن افندی یازووی بونچه ده کتابنک ۲۰ دن بر اوشن کنه آلوب طورر ایدی.

«ادبیاتنک غایه سی» مسئله سینه کیسهك، مین دخی ده عبدالرحمن افندینک فکرینه قوشیلا آلمیم.

اولا عبدالرحمن افندی نجیب افندینی آکلاب یتمه گان (بو نجیب افندینک بو حقدده قسقه یازووندن بولسه کیرهك). نجیب افندینک «صناعت نفیسه نك ایدیسی فقط طورمدهده بولغان نرسه لرینگنه، اصلده نیچک بولغان، شولای ایتب، هیچ اوزگارتمیچه کورسه تو دیگان فکریلرن عبدالرحمن افندی کی کیك آکلاماسقه کیرهك. نجیب افندی ده، مینده - порнографии ческая литература نی ایتیمیز. صناعت نفیسه تریه هم آداب دائره سنده بولاچق ایدیکن سویله رگه ده حاجت یوق. طورمدهده بولغان نرسه لر محررنک شخصی حسیات تاثیریری

ضرر. بس اول ہم شہر معلمری برلہ شوب درس کتابلرن
بردهی قیلوب حتی پروگراملرن ده برلہ شدرو تیوش .
علی جان تیرشقاوی . (تورکستان).

۹

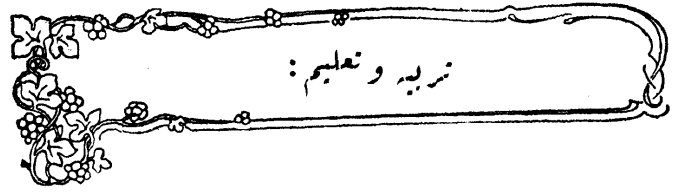
(۱) ابتدائی مکتبلر مزدن مقصود: دینی و ملی روح پررب
شاگردلرنک خلقلرنی توزه تو ہم دنیا و آخرتده سعادتنک باسقی،
اش ایدیکنی کوکلرینه اورناشدرودر. چونکہ ابتدائی بترگان
بر بالانک خلقی - ابتدائیدہ توزه تلورگہ تیوش قدرده - هیچ
توزملہ گان، اشنگ نی ایکانی بلدرلہ گان، بنا علیہ آکا یاناشمی
یا کہ ثبات ایتمی تورغان بولسہ، نی قدرگنہ اوستا یازسہ ہم نی
قدرگنہ آکلاب و یاخشی اوقوسہده «جمعیت بشریہ» گہ فائدہلی
بر کسہ بولا آلمی. اما بالعکس گوزل خلقلی، بولدر آغان اشینی
سربوب، ثبات ایلہ اشلہ وجی بولسہ هر نہ قدر تگی یکتنک
بلگانینی بلمہ سہده آکاردن فائدہ لیرہک اعضا بولادر. ابتدائی
بترگان شاگرد دنیانک قای چیتندہ گنہ بولسہده ہم نیندایگنہ
اشده، یا کہ نیندایگنہ ملتک یوقاری مکتبندہ بولسہده، دینی،
ملتنی مقدس بلسون .

(۲) کتابتہ کوردهہ معلم آدہرق یوری. چونکہ صنفده غی
بتون شاگردنک استعدادی بر درجہده بولی. گاہا بر صنفده غی
شاگردلرنک قابلیتده اختلافی بولا. شولارنک ہمہ سینک درجہ سینی
اولجہب آلوب ممکن قدر ییکل تعبیرلر طابو، کوچی ییکانچہ .
شاگردکہ یاقزاق مثاللر کورسہ توب آکلاتو معلم وظیفہ سی. اما
کتاب قارشوسندہ بتون شاگرد بر درجہده. اول هیچ برسینک
آکلاو قوسینہ قاراب تعبیر ایتمی. بو ایسہ بر شاگردنی ییک
آغہ یاروب، ایکنچیسینک یولینی قام چوالتوب. اوقودن ییزو
یولینہ توشرہ. بنا علیہ مقصودقہ ایرشدرو رولینی، معلم، کتابدن
شہرہک اوینی .

(۳) مقصودقہ ایرشدرو ایچون کتاب برلہ شدرو، تیوش
(لازم) درجہدن توبہ نرہک. چونکہ مقصودقہ ایرشو کتاب
برلہ شدروگہ باغلاغوی اوستینہ، بر معلم ایچون ذوقی تلہ گان
کتاب یاخشیراق بولورغہ ممکن. لکن کوب کشینک ذوقی مناسب
کورگان کتابنی بتون ابتدائیرده بر قیلو (هر اشده کیرہک بولغان)
انتظام و ترتیب ایچون موافقراق طوبولا.
معلم: ضیاء شرف . (اورسکی).

۱۰

(۱) ابتدائی اسمندہ بولغان ملی مکتبلر مزدن اصل مقصد اوقو،

ابتدائی مکتبلر حقندہ غی سؤال گہ جوابلر:

۸

(۱) ابتدائی ملی مکتبندن مقصود، اوز تلمزده اوقو ایلہ یازو
بلوب چغو و ایکنچی تورلی ایتکانده ملی ابتدائی مکتبلر مزدن
اصل مقصود، بالالرنی ملی روح ایلہ روحلاندروب کوزلرنی
آچودر. ابتدائی مکتبده گی بالالرنک فکر و کوزلرنی آچار ایچون،
ملی تلمزده ییک یاخشغنہ اوقورغہ اوگرہ تو، اوقوغانی یاخشی
آکلاتو، آکلاغانی کبی سویلہ تو، سویلہ گانی کبی یازدرو ہم
حسابدن اعمال اربعہنی اعتقاد ہم فرض غازلرنی بلدرو، غزتہلرنی
مطالعہ قیلغانده آبدراب قالماسق ایچون اجمالی جغرافیا ہمده عملی
صورتده اخلاقی بلدرودر.

(۲) اصل مقصودقہ باروب یطو غوروسندہ ایک الوغ
رولنی اوینا وچیلر معلملردر. چونکہ یاخشی معلم ایلہ یاخشی
کتابنی برگہ چاغشدروب قاراساق، معلمنی آرتق تابارمز. زیرہ
معلمده جان، فکر ہم عقل دیگان معزز نرسہلر بار. شونک
ایچونده اصل مقصودقہ ییکروچیلر تربیہ و تعلیمدن خبردار
معلملردر.

(۳) کتابلرنی برلہ شدرو مادہ سنده قطعی صورتده بر یاقی ده
ایتوب بولی. چونکہ عمومی ابتدائی مکتبلرنک درس کتابلرن
برلہ شدروگہ حاجت یوق. اما شہر و اوللرغہ کیسہک برلہ شدروگہ
تیوش. چونکہ اول و شہرلرده بر مکتبندن چغوب ایکنچیسینہ
باروب کرو عادتی بار. شول وقتده فقیر آتازرغہ مادی ضرر،
بالاغہ معنوی ضرر بولادر. مثلاً بر مکتبده گی برنجی صنف بالاسی
زیچک اولسہده بر سبب ایلہ مکتبندن چقدی. اوقی طورغان
کتابی «معلم اول» ایدی. بارغان مکتبندہ بو کتاب اوقولمی
ایکان. بلکه «بزنگ مکتب» اوقولادر. شول وقت بالانک
آتاسینہ «بزنگ مکتب» نی آلورغہ، بالاغہ «معلم اول» نی
تاشلارغہ طوغری کیلہدر. بو بالانک آتاسینہ مادی ضرر بولدی.
بالا «معلم اول» دن بش اون کاغدننی بر آی یاخود آرتقراق
وقتینی صرف قیلوب اوقوغان ایدی. یا کا کرگان مکتبندہ کتابنک
باشندن باشلامی چارہ یوق. چونکہ بو کتابنک باشندہ بالانک
بلمہ گان حرفلری بار، آلارنی بلورگہ کیرہک. مونہ بالاغہ معنوی

اقتدارسز بولوب کتابلر یاخشی بولسہلر شول سبیلی معلومہ گی
اقتدارسز لفظی بترگہ ممکن. اما بالعکس کتابلر بوزوق بولوبده
معلم اقتدارلی بولسہ آنک سبیلی کتابدہ غی بوزوقلق بترگہ
ممکن توگل هم بتمہ یه چک ده. مثلا بز، کتابلرنی - یول،
معلمنی - یول باشچی - کوچر، بالارمزنی - یولچی - مسافر
دیب فرض ایٹیک. ایندی یول باشچی نیندی اوستا بولسہده
یول یالغش بولغانده مقصود بولغان یرگہ یتوب بولمایه چق، اما
یول درست بولوب. یول باشچی نیندی ناچار بولسہده،
شول یولدن بارغانده مقصود بولغان یرگہ یتوب بولاچق. چونکہ
یولنک درستلگی آرقاسندہ یول باشچینک ناچارلنی محو ایدلہدر.
بو بر سبب. ایکنچی: کتابلر هر وقت بالانک قولندہ بولو
سبیلی کتابنک بالاغہ تأثیری کوبرہک بولا؛ اما معلم، نی قدر
یاخشی و نی قدر اقتدارلی بولسہده هر وقت بالا ایله برگہ
بولماغانلقدن اول قدر تأثیری یوق. منہ شول سیلرگہ بناء کتابلرنک
بوزوق بولووی مقصدغہ ایرشدرودہ کوچلیرہک مانعدر.

(۳) اصل مقصدغہ ایرشویچون ابتدائی مکتبلردہ اوقلہ
تورغان کتابلرنی برلہ شدرو تیوش بولوب، معلملرنک تلہ دیکلری
کتابنی اوقولری البتہ ضررلیدر (خصوصا مطبوعات عالمی
حاضرگی کبی توری چوب چار ایله طولی بولغانده). مین، بو
دعوامنی هندسی بر دلیل ایله اثبات ایتمک بولام: فرض ایٹیک،
ایکی نقطہ آراسینہ صوزلغان خطرلرنک ایٹک توغرو و ایٹک
قسقہسی البتہ برگنہ بولورغہ ممکن. اول بر خطدن باشقہسی
آزغنہ بولسہده اوزونراق و آزغنہ بولسہده کا کریرہک بولاچقدر.
شونک کبی معلملر تلہ دیکلری کتابنی اوقوتقان تقدیرده، اول
کتابلرنک همه سیدہ یاخشی بولووی ممکن توگل و شول سبیلی
اصل مقصدغہ ایرشلہودہ احتمال قریبدر. منہ شول قورقنچ
بولغانغہ کورہ ابتدائی مکتبلردہ اوقلا تورغان درس کتابلرنی
برلہ شدرو تیوش. معلم: ع. کوگشی.

۱۲

(۱) ابتدائی مکتبلرمزدن اصل مقصود: آنالر قاناتی آستدن
چغوب کیلگان یاش بالارغہ اوقو - یازو اوگرہ تو؛ آلارنی، اوز
تلمزده یازلغان نرسہلرنی چیکلگنہ اوقوب اوز سوزلری برلن
سویلی و آکلانا آلورلق هم کوللرنده گی اوبلرنی آچق، کیلشلی
رہوشده یازا آلورلق حالگہ کیترو؛ دینمزدہ گی ایٹک کیرہ کلی
عبادتلرنی بلدرو. آکلی آلغانلری قدر اسلام دیننک عالیگنہ
توشوندرو؛ اصلسز حکایہلر، توبسز ئەکیہ تله، یالغان خیاللر ایله
برده بویامینچہ - بیک صاف صورتدہ گنہ دین روحی برلہ

درست یازو، تاریخ و جغرافیا کبی فلردن بر آز معلومات آلو؛
حقیق اسلامی، دینانک آغمنی، یاخشی و یاماتی. آق ایله
قاران، فائده ایله ضررنی، دوست ایله دشمنانی آیرللق
بولو. مونک اوستینہده گیمنازیہ، ریالنی، غرادسکوی کبی
حکومت مکتبلرینہ یاکہ (اگرده بولسہلر) مسلمانلرنک اورتا مکتب
لرینہ کررلکده اولسونلر.

(۲) اصل مقصودقہ باروب یتو طورسندہ ایٹک الوغ رولنی
اویناوچیلر شہسز کتابلر توگل، بلکہ معلملر. مقصودقہ ایلتوچی
آربالر توگل. بلکہ آتله؛ یویزدلر توگل، بلکہ لوقوموتیفلر. اگرده
معلملر حقیق معلملر اولسہلر ایدی، کتابلرغہ کوب حاجتده اولماز
ایدی. لکن کافہ اسلام عالمنہ آدم قحطلغی - حقیق مسلمان
بلگونلگی اولغان بر زمانده، اول معلم و معلملرنی تابع غایت
مشکل اولدیغندن، هیچ شہسز کتابلردہده کوب حکمت وار.
(۳) آراغہ اختلاف صالا تورغان، دین بلدرده دین دیشسز
و یولسز صوری قورتلر یاصای تورغان، دین و ملتنی
یوز توبہن یبارہ تورغان کتابلرنی قروب سروب تاشلاب روح
و نشاط ویرہ تورغان کتابلر بلہن مکتبلرمزنی برلہ شدرمک،
بز مچہ غایت لازم شیلردندر. ایشته اون سنہ قدر اولان تجربہ مزگہ
بنا قیلوب اوشبو جوانی یازدق.
اسماعیل عثمانی. (مینزله).

۱۱

مین اوزم بر نچہ سنہ دن بیرو رشدی مکتبلردہ معلمک
وظیفہسن ادا ایٹدیکمدن «شورا» اداره سینک یرگان سؤللرینہ
توبانده گی جوابلرییی تقدیم ایدہ من.

(۱) ابتدائی آتاغان ملی مکتبلرمزدن اصل و توب
مقصد، بالاغہ آنا تلن بلدرو و دینی بر معلومات بیرو بولورغہ
تیوشلی. چونکہ آنا تلینگ نی درجده اهمیتلی ایدیکی هر کم گہ
معلوم. ایندی بالاغہ یاش وقتده (ابتدائی مکتبلردہ اوقوغان
وقتده) آنا تلن یاخشی بلدرماسہ زورایغاچ و رشدی مکتبلرگہ
کرگچ گنہ مکمل روشده بلدرو البتہ اوکغایسز بولاچقدر.
رشدی مکتبلرمزده حاضرگی کبی عرب لسانده اوقلا باشلاغانلقدن
ایکی تلنک قواعدن بر یولی آکلانو آغر بولور. دینی معلومات
بیروده کیرہ کلی نرسہدر. چونکہ کوب محله لرمزنک بالالری
ابتدائی مکتبلدن یوغاری کیتہ آمادقلرندن، شول مکتبلردہ دینی
معلوماتده بیرلمک لازم کورلہدر.

(۲) اصل مقصدغہ ایرشدرودہ برنچی رول اویناغان نرسہ
البتہ کتابلردر. (بوسوز درسلر شفاهہ بولماغانده). چونکہ معلم

یبری عالی مکتب صانالوب کیلگان و تورکیه که مأمور لر یتشدره طورغان «مکتب ملکیه» ده اوشبو بنا داخاندده در. شوشی دارالفنون بنا سنده اوقوچی شاکردلرنک مجموعی یدی مک قدر، دیلر. طلبه نك ایك کوبی حقوق و ایك آزی ریاضیات شعبه سنده در. مدت تدریسیه لری: الهیات ایله حقوق ده دورته ریل؛ ادبیات، طبیعیات، ریاضیات شعبه لرنده اوچهر یل در. بو شعبه لر نك هر قایوسینه کرر ایچون اعدادی شهادتنامه سی لازم. مگرده الهیات و ادبیات شعبه لرینه علوم عریبه دن امتحان ایله، اعدادی ده بولماغان لرده، سامع صفتیله قبول اولوغتمده درلر. دارالفنون نك هر شعبه سیده یالکز نهاریدر. اوقو حق هر شعبه سنده ده شاکرد باشندن ایکی لیرا یارم (یکرمی بر سوم قدر) آلونا. کتاب فلان بارسیده شاکردنك اوزندن. الهیات و ادبیات شعبه لرنده درسلرنک کوبسن معلملر یازدروب اوقوتالر. صکره شولار مکتب نك طاش باصمه سنده باصیلا بارلر. شاکردلر شولارنی صاتوب آلار. دارالفنون و دارالمعلمین ایچون شاکردلرگه رسمی کیوم کیارگه یاصلمش وغونه لریده حاضرلشم ایسه ده، مملکتده گی طنچسز نقلر سبیلی عمل گه قویولا آلمی قالغان. شول سبیلی حاضرگه شاکردلر عادی اوز کیوم لرنده یوریلر.

دارالفنون ده عربچه، فارسیچه، فرانسوزچه، نیمسجه، روسچه تلر اوقولا. هر شعبه سنده ده صوگهی اوچدن برسن اوقو مجبوری، قالغانلری اختیاریدر. روسچه نی احمد بک آغایف اوقوتقده در. دارالفنون معلملری آراسنده: عبدالرحمن شرف (تاریخ عثمانی معلمی)، امرالله (فلسفه معلمی)، محمود اسعد (تاریخ اسلام معلمی)، نعیم بک (فلسفه)، اسماعیل حق (منطق و مذاهب)، فیلسوف رضا توفیق (مدحت افتدی برینه تاریخ عمومی معلمی)، مصطفی عاصم (اصول)، عبداللطیف (کلام و ادیان)، مصطفی صبری (تفسیر)، کبی مشهور عالملر و فاضلر باردر. قنون معلملری بارسیده عالی مکتبلر بترگان و کوبسی یاوروباده اکمال ایکنان متخصص ذاتلدر.

دارالفنون نك اچنده هر شعبه گه لازم بولغان کتابلر، خریطلر، کره لر و سائر قوللیقیسه لر و رسملرنی حاوی کتبخانه و بایطاق کوب آلات و ادواتی حاوی کیمیا خانه؛ گوزهل بر حکمت خانه؛ حیوانات درسلی ایچون کچکنه بر موزی، نباتات درسلی ایچون دارالفنون نك یاتده نباتات باغچه سی، بش آلتی مک کشی صیارتق بر قونفرانس زالی بار. دارالفنون نك عمومی مدیری سامی بک؛ الهیات و ادبیات شعبه لرینکی اسماعیل حق بک اولوب، حقوق، ریاضیات و طبیعیات نکی لرده آیروم آیروم کشیلدر. دارالفنون گه ۱۷ یاشدن ده کیم بولغان کشی قبول ایتملی.

روحلاندرو؛ هر نرسه نی آچق و طبیعی ره و شده تیکشدرگه کونکدر، تاتار تاریخی برلن طانشدرو؛ دنیا و آنده غی نرسه لر و اوزگارشلر حقنده جیکلنگنه معلومات بیرو؛ کوچ و طرشو آرقاسنده غنه تله گان نرسه لرگه ایرشو ممکن ایکانلگن صاف کوللرینه بیک نق اورنلاشدرو و آلارنی تازا تن و تازا روح ایله آله امطلدرو بولورغه تیوش.

۲) اصل مقصودغه ایرشو توغروسنده ایك الوغ رولنی اوینا وچیلر، یلگولی، مکتبلر نك روحی اورتده طورغان معلملر در. کتابلر، نی چاقلی یاخشی و نی چاقلی اوستا یازلغان بولسه لرده، بلکسز و بولغیسز معلملر نك قولینه توشکانده، کورینووی ممکن بولغان فائده نك اوتچی اولوشنده کورسته آلمیلر. شولای بولسه ده، بالالرنک کوللرینه یاتشلی صورتده یازلغان یاخشی کتابلر نك، زور فایده لری و بیک کوب جیکلنگ بیرولری ده معلومدر.

۳) ممکن بولغان چاقلی درس کتابلر برله شدرو؛ بلکلی، تجربیه لی کشیلردن مرکب بر کامیسیه طرفندن پروگرام توزوتو بیک تیوشلی. صوگندن طانغده یاخشیراق کتابلر چقسه اولگیلرن آلدرو آور اش توگل. بزگه قاراغانده لله نیچه مرتبه آله بولغان روسلرده ده کتابلر، معلملر طرفندنغنه صایلانوب قبول ایتملی، بلکه یوغاری دائره لر نك کورستووی بو نیچه قبول ایته. کتابلرنی برله شدرو ممکن بولماغان چاقده - هیچ بولماسه - هر بر صنفده نیندی نرسه لر اوقوتورغه و نی نرسه لر بلدررگه لازم ایکانلگن آیرم آچق صورتده تعیین قیلو مطلقا ضرورد. بز نك بیک کوب مکتبلر مزده، اوقوتلووی تیوش بولغان نرسه لر بتونله ی کورسه تلمی؛ ابتدایلرده اوقوتورغه یاراماغان نرسه لر اوقوتلا. آندی مکتبلر، بز نك یاقده ده بیک کوب؛ عربچه بر سوزده بلمه گان بالالرغ، تفسیر جلالین، فقه اکبر، مختصر الوقایه اوقوتوچیلر؛ آلا رغه قدر بلدریلووی کیره ک بولغان نرسه لر نك توسن ده کورستمه وچیلر و اوزلرن ترتیبی مکتبلر نك معلملرندن صاناوچیلر بتکسزدر.

معلم عبدالله بیگی.

استانبول مکتبلری حقنده بر قدر معلومات

I

حکومت مکتبلری

دارالفنون. اصل بناسی استانبولده شهزاده باشنده مصرلی بره نسس زینب خانم قوناغنده. بو بنا اچنده دارالفنون نك الهیات، طبیعیات، ریاضیات، حقوق شعبه لری بار. ایسکی دن

طرفدن معاش فلان برلی هم اوزلرندن اوقو حقی ده آلوغی .
معلملرنک بایتاغیسی دارالذنونک هیات، ادبیات و فلسفه معلملریدر .
بو مکتبده تفسیر، حدیث اوقولمی . اصول، فقه، حقوق،
کلام، حسن خط، اعلامات شرعیه، اصول تخریر و انشا، فتوا
اصوللری اوقولا . (فقهدن دارالذنونده هدایه، موند ایسه «در»
اوقولمقده هم بو مکتبده ایك زیاده اهمیت بیرلگان درس اوشبو
درر کتایددر . بو مکتبدن چقانلرنی حکومت آی غه ۸۰۰-۱۰۰۰
-۱۵۰۰ غروش معاش ایله ولایتلرگه حاکم تعیین ایتوب ییارد .
حاکم بر یرده باری ایکی یل غنه طوتولا، صوگره باشقه اورنلرغ
کوجریله طورادر . مدرسه الواعظین ده هم موند رسمی و مجبوری
کیوم-جه ایله جالمادر . (دارالواعظین ده قزانی طبله دورت،
نوابده بر کشی . دارالواعظین ده بر دانهده بخارالی باردر) .

دارالمعلمین . استانبولده ایسکی ضبطیه یاتنده اولگی حقوق
مکتبی بناسنددر . حاضرنده آقسرائنک آرقه سنده «چابا» دیگان
یرده بو مکتبک اوزینه مخصوص اوچ قاتلی یك زور بر بنا
صالنمقدهدر . بو بنا، تامیله فن اقتضاسینه موافق اشله نه . کتبخانه،
موزه، کیمیا خانه، حکمت خانه، نباتات باغچه سی کبک لزومی
نرسه لری باریسیده اچنده بولونه چق . بنا، غایت گوزهل منظره لی،
یاخشلی هوالی بر یرده، زور بر میدان قارشوسنده صالونا .
دارالمعلمین حاضرنده ابتدائی و اعدادی اسملریله ایکی
قسمدن عبارت اولوب . اوقو مدتلی ایکیسیندهده اوچر یلدر .
ابتدائی قسمینه کرر ایچون رشدی شهادتنامه سی، اعدادی قسمینه
کرر ایچون اعدادی شهادتنامه سی بولورغه کیره ک . شوندی
شهادتنامه لی کشیلر کوب بولغانلقدن هر وقت مسابقه امتحانی
ایله آلونالر .

ابتدائی قسمن غام ایتوب شهادتنامه آغان کشیلر ابتدائی
مکتبلرگه مدیر-و معلم تعیین ایتلرلر . بولار اوچر سنه
قدر خدمت ایتکاج اهلیتلیرینه قاراب رشدیہ معلملکرینه کوچریله لر .
اعدادی قسمن بتروب شهادتنامه آغانلر اعدادی مکتبلرگه مدیر
و معلم تعیین ایتلرلر . بو دارالمعلمین لیلیدر . شاگردلر شونک
اوزنده طورالر . مکتب اداره سی آنلرنی بوشلای طوتوب اوزندن
آشاتا، اچرته، کیوم صالوم و کتابده بیرده . مکتبندن چقاج
حکومت تعیین ایتکان یرگه معلم بولوب کیتارگه مجبوریددر . چیت
بعه کشیلری نهاری اوله رقدن قبول اولونالر ایکان . مکتب نك
اوزنده کتبخانه، کیمیا و حکمت خانه، موزه خانه، قونقرانس
زالی بار . بو دارالمعلمین گه مخصوص دورت سنه لک ابتدائی تطبیقات
مکتبی بار . دارالمعلمین قسم لرینک صوگ صنفلر نده غی شاگردلر

دارالذنون شهادتنامه سی آغان کشی لرگه حکومت تورلی مأموریتلر
بره در .

بوندن باشقه، ایکنچی یرده بوتن بنالرده بولغان طبله
و هندسه مکتبلریده اوشبو دارالذنوندن صانالمقده در . (دارالذنونده
حاضرگی حالده قزانی یدی، قرعلی ۱۵ قدر افندیلر اوقومقدهدر .
هندسه مکتبده برنجی چغوب کیلوجی کشی مهاجر قریم تاتاریدر) .

مدرسه الواعظین . بناسی بایزید میدانی آرتنده، مالیه
نظارتی قارشوسندهدر . ایسکی بر مدرسه نی تعمیر ایتوب حاضرله
گانلر . بو مدرسه واعظلر یشدرر ایچون، باشلاب اونکان سنه
آچامشدر . مدت تدریسه سی دورت سنه در . موند کرر ایچون
علوم عربیه، حساب، جغرافیا، تاریخ و تاریخ عثمانی و تورکچهدن
امتحان یررگه کیره ک . اچنده اوقولغان درس لر: عربچه، فارسیچه،
تورکچه تلر؛ تفسیر، حدیث، اصول، فقه، کلام، منطق، فلسفه،
تاریخ ادیان، سیر کبی علملر؛ حساب، هندسه، هیئت، جغرافیا،
عثمانی، اسلام و عمومی تاریخلر کبی فنلردر . چیت تلرندن
برسیده یوق . بو مکتبگه یاش شاگردلرنی آلیرلر . طلبه سی
اکتیا ۲۰-۲۵-۳۰ تیره ندهدر . حاضرنده مکتب نك ایکی صنفی
اولوب برنجیسینده (ایکی شعبه ده) سیکسان . ایکنچیسینده قرق
شاگرد بار . مکتب نهاریدر . لکن شاگردلرگه مکتب طرفندن
هر آیده بر لبرایرم معاش بریله هم اویله آشی مکتب طرفندن
بوشلای آشاتیله . بو مکتبده اجمال ایتکان شاگردلرنی حکومت
اوزی تله گان یرگه تعیین ایتوب ییارد . شاگردلر شوگا اطاعتگه
مجبوردرلر . مکتب نك مدیری عسکرلکدن متقاعد فریق حاجی داود
افندیدر . بو مکتبده گی معلملر نك کوبسی دارالذنون معلملریدر .
برنجی یل بو مدرسه ده درس لر ایده نگه اوطوریلوب (ایسکیچه)
اوقولغان ایکان . بو یل پارتالر کر تلگان . اولدچه تمیز و منتظمدر .

نواب . بو مکتب نك بناسی سلیمانیه جامعی یاتنده اوزینه
مخصوص بنادهدر . لکن بو بنا کچکنه لک ایتدگندن حاضر حریه
نظارتی نك اوک یاغنده بو مکتب ایچون زور و هیئت ایتوب یاگی
بنا صالغان و یك گوزهل تفریش ایتلگان، لکن ثلی مکتب
موند کوچرلگانی یوقدر . بو مکتب نك مدت تدریسه سی بیش
یل اولوب، شرعی محکم لر ایچون، حاکم لر یشدررگه مخصوصدر .
حاضرنده هر شعبه سنده تقریباً قرغار شاگرد بار . موند کرر ایچون
جامع مدرسه لر نده اوقوب اجازت آغان بولورغه کیره ک . بونلر نك
صانی کوب بولسه مسابقه امتحانی ایله آلونالر . موندده یاش شاگردلر
آلوغی هم کره آلیرلر . مکتب نهاریدر . موند شاگردلرگه مکتب

شونده درس اوقتوب تجربه حاصل ایتله لر.

دارالمعلمین نك مدیریت حریتدن صوكت، تورکیه نك مشهور پیداغونلرندن ساطع بك بولغان. حاضرند رشاد بك نامنده بر ذاتدر. تطبیقات مکتبی نك مدیریت احسان بك در. ساطع بك وقتنده بو مکتب نك هیئت تعلیمیسی طرفندن چغارلغان تدریسات ابتدایه زورنالی حاضر طوقالغان. یا کیدن چغاررغه تلیر. ابتدائی قسمندن چغوب معلمك ایتله باشلاوچیلرغه زالونیه آیده ۳۰۰-۵۰۰ غروش بیریله در.

دارالمعلمین نك اولنگی رشديه قسمی بترلگان. اولنگی عالی قسمی حاضر اعدادی بولوب قالغان. (دارالمعلمین ده حاضرند قزانلی نردن ابتدائی ده ۷. اعدادی ده بر دانه شاکرد بار).

دارالمعلمیات - بناسی «چابا» محله سنده، غایت گوزهل و زور بانچلی بر قوناقدده در. معلملر یتشدررگه مخصوص اولان بو مکتب یدی سنه دن عبارت اولوب، ۳ سنه سی ابتدائی، ۲ سنه سی استحضاری، ۲ سنه سی عالی آنالادر. موندده کرر ایچون قزلر رشديه سندن شهادتنامه آغان بولورغه. یا که شوندن امتحان بیررگه و ۱۴ باشند کیم بولماسقه کیررک. حاضرند موندده اوقوچی قزلرنک صانی ۲۵۰ اولوب، آرالزندن ایکسی قرغلی تاتار قزلریدر.

بو مکتب لیلی اولوب مجاندر. یعنی مکتبده طورو. آشاو، اچو و اوقو ایچون شاکردلردن آچمه آوغنی. کررگه تله وچی کوب بولغانده مسابقه امتحانی یا صالا. مکتبئی امکان ایکنان قزلر حکومت طرفندن لازم کورلگان بیررگه معلمک که تعیین ایتله لر. زالونیه آی غه ۴۰۰-۶۰۰ غروش بیریله. اوقوچیلرنک بر قسمی ایرلر و بر قسمی خاتونلردر.

اوقولا طورغان فلر: حساب، جغرافیا، تاریخ، هندسه، حکمت، قوزموغرافیا، کیمیا، حیوانات، نباتات، طبقات الارض کبی علملردن باشقه، علوم عربیه، اخلاق، دین، تعلیم و تربیه اصوللری، تگو، چیگو، نقش، رسم، موسیقی، گیمناستیکه کبی نرسه لردر. تلردن عربچه، فارسجه، فرانسوزچه (والته تورکجه) لسائلر اوقولا. مکتب نك اوزینه مخصوص کتبخانه سی، حکمت و کیمیا خانه لری، نباتات و حیوانات موزی خانه لری بار.

قزلر اعدادی مکتبی - بتون تورکیه ده قزلرغه مخصوص بردنبر بولغان بو اعدادی مکتبی بایزیدده «پارمق قپوه» جوارنده خصوصی بر ایوده در. باشلاب بلطرغنه آچلمش اولان بو مکتب آلتی سنه لك اولوب، اوچسی رشدی، اوچسی اعدادی صانالا.

اعدادی قسمینه طاغن برسنه علاوه ایتله چکدر. بونک اعدادی قسمینه کرر ایچون رشدی شهادتنامه سی آغان بولورغه کیررک. حاضرندده بو مکتبده اوقوچی قزلرنک صانی ۱۷۰ در. رشدییی ده، اعدادیسی ده نهاریدر. اوقو حقی یلرغه ایکی لیرا. بو مکتبده اوقوچی معلم و معلملر تعلیم اجرتی اولارق ساعتینه ۲۵ غروشدن آلار. رشدیسندده اعدادیسندده شولای. اوقوچیلرنک بر قسمی معلم و بر قسمی معلملر اولوب، تگو، چیگو، نقش، موسیقی، گیمناستیکه معلملری کوبسی خرسیتیان خاتونلری؛ فن و علوم اوقوچیلر مسلمانلردر. خرسیتیان معلملرنک بر قسمی ده معارف نظارتی طرفندن مخصوص یاوروباغه یاریلوب اکمال ایتدرلگان خاغلردر.

اوقولا طورغان فلر عمومی اورتا مکتبلردده اوقولا طورغان علملر و دارالمعلمیات ده اوقولا طورغان نرسه لردر. بو اعدادی مکتبندن شهادتنامه آغان قزلرغه کرر ایچون عالی مکتب حاضرگه تورکیه ده یوق ئلی. مکتب نك مدیره سی تقیه خانم در.

قز صنایع مکتبی - «اتحاد ترقی قز صنایع مکتبی» دیب آتالغان بو مکتب یدی سنه دن عبارت اولوب اوچسی ابتدائی، اوچسی رشدی، برسیده اعدادی در. بوگا هیچ بر دین، ملت فرقه باقماینچه شاکرد قبول اولونا. موندده اوقولا طورغان فلر: قرائت، لغت، حساب، یازو، املا، استساخ، قول اشلری، عربچه، گیمناستیکه، قرآن، علم حال، تورکجه، درس اشیا، انگلیزجه، رسم، موسیقی، عقاید، اخلاق، تاریخ و تاریخ اسلام، جغرافیا، حفظ صحت، تگو، نقش، اداره یتیه، (فرانسوزچه، رومیچه، ارمنیچه، نیمسجه تلر اختیاری)، هندسه، تاریخ عثمانی، فارسی، اصول دفتری، تربیه اطفال، معلومات حقوقیه، اشجیلیق، جبر، قوزموغرافیا، حکمت، کیمیا، موالید.

بو مکتب نهاریدر. اوقو حقی ۱۰ آی غه اورتا حاللی لر ایچون اوتوز غروش، بیراقلر ایچون ۴۰ غروش. بو مکتب نك ابتداییسی اوزنده بولغانلقدن، هیچ نرسه بلامگان بالالرده قبول ایتله لر. بو مکتب نك یتشمه گان مصرفی «اتحاد ترقی» جمعیتی طرفندن طوتولمقدده در. شول سببلی اتحاد ترقی کابنتی توشوب، بو مکتب گه آچمه بیرلی باشلاغاچ معلم و معلملر بوشلای اوقتوب طورغانلر. بو مکتبده حاضرندده ۱۱۰ شاکرد اوقومقدده در.

مدیره سی آمریقان قولله زده تحصیل ایتمش گوزهل معلو- ماتلی، آچیق فکرلی بر تورک خانمی در.

اعدادیلر - ایرلر اعدادیسی استانبولده حاضرندده یدی

ژالونیا آی غه ۷۰۰ دن ۱۵۰۰ - ۲۰۰۰ غروش غه قدر بیرله حاضرنده مونده ۲۰۰ شاکرد اوقی.

ایرلر صنایع مکتبی - بو مکتب یش یلق در. رشدی بزگانلر مسابقه ایله قبول ایتلر. لیلی و نهاریدر. هر سنه ۲۵ ی لیلی، ۱۵ نهاری اولق اوزره قرق شاکرد قبول ایتله. حاضرنده مونده ۱۸۰ شاکرد بار. لیلی و نهاری لردن هیچ بر آخه آوغی. اکمال ایتکانلر حجاز تیمر یولینه، ترسانه گه، زاوودلرغه و سائر هنر، صنعت یزلینه کیتله.

بو مکتب ده اعدادیلر درجه سنده فن اوقتولا. سوگره عملی اوله رق آغاچ و تیمر اشلری (استانه رنی و اسلیسارنی اشلر) اوگره تیه در. بو مکتب نك تورلی آلات و اسباب موزیلری، کتبخانه سی، کیمیا و حکمت خانه لری یاخشوق مکملدر.

بونلردن باشقه دخی زراعت مکتبی، ۳ سنه لك عالی تجارت مکتبی، ۲ سنه لك مالیه مکتبی، کاندوکتورلك، آپتیکه چیلک، تشچی لك، آقوشیرقالق مکتبلی کپی بر نیچه مکتبلر باردر. ابتدائی ورشدیلر ایسه استانبولده یك کوبدر. یالکز اوقاف غه عائد ابتدائی مکتبلر نك گنه صانی ۳۲۰ مقدارنده بولغانلغ، اوشبو اوقاف ابتدائی مکتبلرن تفتیش یاصاب معارف نظارته راپورت بیرگان کشیدن ایشتم. شایان دقت بولغانی ده شولدر، که بو مفتش نك دیدگینه کورده، وقفی مکتب صالدرو، آکا واردات ایچون وقف ملک قالدرونر بوندن ۱۸۰ - ۲۰۰ یل مقدمگه قدر بولوب کیلگانلر. آندن صوگ موندی نرسه اشله ننگاته هیچ اوچرالمادی، دی.

خصوصی مکتبلر حقتنده کیله چکده یازلور.

ف. کریموف. - استانبول.

واقته غوییرناسنده اوقو اورنلری

اگرده انقراض وقتنی بزگه تمام یتمه گان بولسه، عالملمز ایله قارتلمز مصلحت گه کیله آلسه لر، دین و ملی تل هم یازلورنی اوقورغه تیوش ایدیکنی اقرار ایتسه لر، ابتدائی اشقولا (ناچالنی اوچیلشچه) لرگه قدر بالالرمزنی دورت یل مسلمانچه یاخشی اوقوتورغه چاره تابوب بولور ایدی.

بزنگ بالالرمز زبراک واستمدادیلر. آنک اوستینه ده حاضرنده اوقوتو روشلری یك ینگلله شدی. یاخشی معلملر حضورنده اوچ دورت آی اوقوچیلر تورکیچه اوقورغه، یازارغه بله لر. اوشبو اشلردن فائده لنو یولینه کرسه ک عمومی اوقولر

دانه در. بونلر نك اوقو مدت لری دورته ریل اولوب، بونلرغه کرر ایچون رشدی شهادتنامه سی کیره ک. شاکرد کوب بولسه مسابقه ایله آلونا. بارسیده نهاریلدر. اوقو حق شاکرد باشینه سنه وی ایکی لیرا آلونا. اعدادی شهادتنامه سی آلمان افندیلر عالی مکتبلر نك تله سه قایوسینه کره آلالر. اعدادیلر نك بارسنده ده اوزلرینه مخصوص کتبخانه، کیمیا، حکمت خانه لر، نباتات، حیوانات قوللیقیسونلری، رسم، گیمناستیکه و قوتقرانس زاللری. بعضیلرنده جانلی کارتینه صحنه لری بار.

مکتب سلطانلر - غلطه سلطانی مکتبی ایسکدن بیرلی

دوام ایتوب کیلگان ایك یاخشی اورتا بر مکتب در. مونده، عمومیتله فلر فرانسوز تلمده اوقولا. اوقو مدتی اون سنه اولوب، اوچسی ابتدائی، اوچسی رشدی، دورت سنه اعدادی در. بو مکتب لیلی هم نهاریدر. اوقو، آشاو اوچو و طورو حق لیلی لردن سنه وی ۴ لیرا آلونا. کیوم، کتاب شاکرد نك اوزندن. نهاریلر ایچون اجرت تدریسه سنه وی ۱۰ لیرادر. مونده حاضر یدی یوز قدر شاکرد بار. انگلیزچه، نیمیسه، رومچه، ارمیچه تلر اختیاریدر. فن لر تورکیه تل، ادبیات، دین، اخلاق اوسته، عمومیتله اورتا مکتبلر ده اوقولا طورغان نرسه لدر. بو مکتبده فرانسوزچه غه یك زور اهمیت بیرله. شول سببلی مونده اوقوچیلر فرانسوزچه نی یاخشی بلوب چغالر و کوبسنچه مکتبنی اکمال ایتکاج خارجیه نظارتینه، چیت مملکتلرده گی سفارت خدمتلینه قبول اولونالر. مکتب سلطانی نك ابتدائی قسمینه ۱۰-۱۳ یاشلک شاکردلر قبول ایتله. مونده اوقوچی شاکردلر اچنده تورک، عرب، ارمنی، روم، بلغار کپی تورلی ملتله گه و دینلر گه منسوب آدملر بار. (آرالرنده یدی سیکر دانه سی روسیه لی و ترکستان جینیلی تورک بالالریدر.)

استانبول سلطانسی ده شونک شیکللوک اولوب، فقط مونده درس لر تورک تلمده اوقولا. فرانسوز تلی مجبوری اولارق اوقتولا. مونده آلتی یوز شاکرد بار. (دورت یش دانه سی روسیه لی مسلمان بالالریدر.)

بیطری مکتب - حیوان دوقتورلری یتشدره طورغان

بو مکتب نك اوقویلی دورت سنه در. کرر ایچون اعدادی شهادت نامه سی کیره ک. مسابقه امتحانی ایله آلونا. لیلی و نهاریدر. هر سنه یالکز ۳۰ شاکرد لیلی، ۱۵ نهاری قبول ایتله. لیلی هم نهاریلردن هیچ بر حق آوغی. اکمال ایتکاج حکومت طرفدن حیوان دوقتوری ایتلوب لازم بولغان یرلرگه تعیین اولونالر.

ایچون یلغه ۳۷۳۰.۰۳۷ سوم مصرف بولوب، شا کرد باشینه ۲۰۳ سوم توشه در.

۱۷۰ مکتب، ۱۵ مدرسه لری ۱۵۰ مکتب، ۱۷۰ مکتب، ۱۵ مدرسه لری کورله. بونلرده نی قدر شا کرد او قودینی ونیدی عملر او قودینی. نی قدر مصرف طو تولدیغی هیچ بری آجیق معلوم تو گل. شا کردلر ایچنده مؤمن بهلرنی بلوب چیقوچیلری نی قدر بولوب، بلعی چیقوچیلری نی قدر بولدیغی ده بلنمی. حسابلرن یازوب طورا طورغان مخصوص بر نشریات، شوندی اشلرینی قار اوچی بر اداره یوق. هیچ بولماغانده دینی درس لر مزی قار ارغه، برر توری ترتیب گه سالورغه تیوشلی ایدی.

روسجه فن او قوللا طورغان اشقولا اوچیشچهلر هر یرده بار. مسلمانلر شونلرنک آراسندن اوزمگه مو افق بوللاچقلرینی سایلا براق آلورغه تیوشلی. آخرغز ایچون بزگه دین کیره ک. اما دنیامز ایچون فن ده کیره ک. دنیا بولماغانده، دیننک نی روشده بوللاچقن بلور ایچون خاخول اوللرنده خدمت قیلوب طور اوچی مسلمان ایرلرینی، خاتون قزلرینی کورو یتسه کیره ک. آنلر بزنگ قارنداشلرمز وطوغانلرمز در.

شونک ایچون بز مسلمان بالالرینه عموما اسلام دینی نی. لازم اعتقاد و عمللرنی یاخشی بلدررگه تیوشلی. اوچیشچهلرگه حتی ناچانلی اشقولارغه کرکان گه قدر بو اش مطلقا لازم ایدیکنی هر وقت سویله ب کیه مز. اشقولاغنه کرگج ده بالالرمز دین او قورلر دیب آلدانوب طوررغه. بر بر مزی آلدانوب یوررگه یارامی. اشقولارغه کرگاندن سوک اولدگی بلگانلرینی اونوقی غنه صاقلاب کیسلر شوکده رضا بولورغه تیوشلی. غرادسکوی اشقولارده روس بالالری ایچون یاروم ساعتدن هفته ده ایسکی مرتبه. دین درسی بار. بزنگ بالالرغه ده بو آز و قتده غنه دین او قو هم یازو اوگره نونی امید قیلورغه اورن یوق. موندی فن مکتبلرنده درس لر ییک کوب، حتی او یگه قایتاندن سوکده درس لر نی قار ارغه وحاضرلنورگه کوب و قتلر کیره ک. فن مکتبلرینه کروب او قوچی شاگردلرنک عمرلری اولجه ولی بولا. شونک ایچون او قو باشینه یتو ایله بالالرغه دین درس لری، او قو یازوومزنی بلدرروب قالدورغه، حاضرگه اوزمز ایچون مساعده لی بولغان نظاملردن ممکن قدر فائده لئوب طوررغه تیوشلی.

محمد کمال مظفروف. (مالئز).

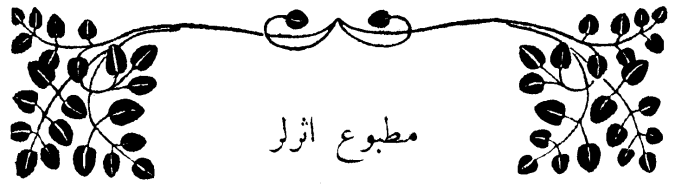
عبرتنی سورلر:

دنیاده بیوک اشلر باشقارر ایچون بردن بر چاره اولورمی، اولمازمی؟ دیه فکر ایتمکیزین مطلقا طریشمقدر.

باشلانیدیغنه قدر بالالرمز ملی تلمزنی بولورلر، - تاش فوتامینت گه اوخشاتورغه یاراسه - دین و اسلام قاعده لرینی نیگز قیلوب صالوب قویارلر ایدی. موندن سوک بالالرنک ابتدائی اشقولارده بولسه ده باشقه اورنلرده بولسه ده او قورلندن خوف بولماز ایدی. حالبوکه عمومی او قو نظاملری چیقیدیغندن سوک هر کم اوزینگ بالاسینی او قوتورغه مجبور بوللاچقدر. شونک ایچون ابتدائی اشقولالرنی قام قیلوب چیقمش یکتلرمز اوزمزنک دینی مدرسه لر مزده اخلاص ایله او قورلق و محبت قویارلق درجه ده قیلوب دینی مدرسه لر مزی اصلاح قیلورغه تیوشلیمز. ایندی دنیای علم و فنلر نی او قور ایچون اورنلرینی یاخشی بلورگه، او قوغان سوکده ییک توبان اورنلر ایله تو گل، بلکه مناسب رده خدمت تابارلق مکتبلر نی اختیار ایتو لازم. مثلا: اوچیتل آی غه ۳۵ سوم، فیلدشر ۴۰ سوم مقدارنده وظیفه آلد. بو اورنلر اولگی ضرورتی اوتا و دنیانی اوتکاروب طورو ایچون یاری. وجدانلری پاک، اجتهادلری کامل بولغان یکتلر شوشی اورنلر دده کوب فائده لر کوره لر، باشقه لرغه ده فائده کیتوره لر. شولای بولسه ده او قور ایچون مکتبلر ییک کوب، علملری و وظیفه لری حقنده آیرمه لر زور. بزگه قایدغنه کرسه کده ایشک آجیق. مثال بولسون ایچون مین بو یرده ۱۵۰۰ غویرناسنده غی او قو اورنلرینی کورساتام. بونلرنک بعضیلری کروب او قور ایچون و بعضیلری ده چیتدن قاراب عبرتلور ایچون یارارلق بولور. ۱۵۰۰ غویرناسنده غی او قو اورنلری بو کونده اوشبونلردر:

- ۱) ایرلر غیمنازیه سی. ۲) قزلر غیمنازیه سی. ۳) ریالیی اوچیشچه. ۴) اوچیتلسکی سیمیناریه. ۵) دوخاونوی سیمیناریه. ۶) پیارخیالنی ژنیسکی اوچیشچه. ۷) ایرلر پروغیمنازیه سی. ۸) قزلر پروغیمنازیه سی. ۹) غرادسکوی اوچیشچه. ۱۰) دوخا نو ی اوچیشچه. ۱۱) دیتسکی پریوت (تیملرنی تریه هم او قوتو اورنی). ۱۲) نارودنی اوچیشچه لر. ۱۳) سیرکانونی پرنخودسکی اشقولار. ۱۴) اشقولا غراموتالر. ۱۵) اشقولا براتستوا (میسینویر لرنک). ۱۶) اشقولا میسیونر سکی اوبشتوا. ۱۷) ریسیلینتی اوچیشچه هم اشقولار. ۱۸) سیلسکی خزایستونینی تیخنیجسکی اوچیشچه لر. ۱۹) لیسوی اشقولار. ۲۰) فیلدشرسکی اشقولالر هم باویتوخ. ۲۱) یتیرنارنی فیلدشرسکی اشقولالر. ۲۲) روزینی اشقولا. ۲۳) پیچنوی اشقولا. ۲۴) سو قورلر اوچیشچه سی. ۲۵) پیداغایجسکی قورص. ۲۶) کامیرچیسکی اوچیشچه. ۲۷) اینارودیجسکی قورص.

اوشبو اسمده گی او قو اورنلرنک جمله سی ۲۸۲۲ دانه بولوب، شونلرده او قوچی ایرلر ۱۲۵۴۴۳، قزلر ۵۴۹۱۱ دانه در. بونلر

مطبوع اثرلر

الدین والادب . آیده ایکی مرتبه نشر ایدلور دینی ، ادبی ، علمی و سیاسی مجله اسلامیهدر . صاحب امتیازی و محرری مشهور عالملمزدن داملاعالجان البارودی حضرتلری بولوب ، یللق حتی ۳ صوم . « الدین و الادب » کوبدن چیقا طورغان بر مجله بولوب ، بعض سبیلرگه کورده ایکی اوج سنه لرد قدر طوقتالوب طورمش ایدی . شمعی ایسه استاذ محترم مونی تکرار نشر ایدرگه باشلادی . روسیه اسلاملرنک برکنه دانه بولسه ده دینی مجله لری بولمادیغی الوغ بر کیمچیلک ایدی . شکرل اولسون بو کون اوشبو کیمچیلک اکمال قیلندی . الله تعالی دوام نصیب ایتسون ! مملکتهمزده گی مسلمانلرنک سلف عصرده غی خالص دینلرنی آکلولرینه ، اسلام غه محبت باغلاولرینه بو ادبی ، علمی و گوزل اخلاقی قلم سبب بولور انشاء الله . بز شونی امید قیلانمز .

مجلة الامم الشرعیه فی الاموال الشخصیه . میراث

هم وصیت طوغرولرنده بولغان ، روسچه غه ترجمه سی ایله عرب لسانده یازلغان بو اثرنک مؤلفی ف . ف . الانطاکی بولوب ، ناشری جیت دینلرنی نظارت قیلوچی دیپارتامنتدر . باصلمازدن مقدم ، بو اثر ، قافقازده مسلمانلرنک دینی اداره لرینه همده اورنبورغ دوخانوی صوبرانیه سینه ییارلوب کورسه تلگان . مذکور اداره لرنک هر ایکسی شریعت گه موافق و درست ایدیکی ایله فتوی بیرگانلر . شونک ایچون آقروژنی صودلر ، آدواکاتلر موندن صوگ ، مسلمانلرنک ترکه لری شریعتده نیچوگ تقسیم قیلنورغه تیوش ایدیکنی شوشی کتابدن قاراب بولورلر ، اورنبورغ دوخانوی صوبرانیسینی قوماجولارغه حاجت کورمازلر . اوستینه « الکتاب الاول » دیه یازلدیغندن مونک ایکنچی جلدلری ده بولاجنی آکلشلادر . اگرده بولسه نکاح و طلاق مسئله لرینه دائر بولاجقیری اوز اوزندن معلومدر .

مکتب . اوشبو اسم ایله قازان شهرنده تعلیم و تربیه دن

بحث ایدوچی بر ژورنال چفارغه باشلادی . ناشری « صباح » شرکتی بولوب محرری ش . احروفدر . آیده ایکی مرتبه چیقوب طوراجق ، یللق حتی ۳ صومدر . باکو شهرنده ده اونیش کونده بر دفعه « مکتب » اسمنده بر ژورنال چیقدیغندن بو ایکی « مکتب » نی برر سوز ایله بر برندن آبررغه تیوشلی ایدی . بر وقتده ،

بر مملکتده ، بر تلده ، بر اسم ایله ایکی غزته و ایکی ژورنال چیقووی اوقوچیلر ایچون اوکفایسزلقتی موجب بولور . قازان « مکتب » ی ایله باکو « مکتب » ی آراسنده اسم جهتهجه فرق بولمسه ده مندرجه اعتبارنجه الوغ فرق بار . قازان « مکتب » ی الوغلر ایچون بولدیغی حالده ، باکو « مکتب » ی یاش شاگردلر و بالالر ایچوندر .

بغیة الراغبین و فرة اهل البدر الامین . عرب لسانده یازلغان بو اثرده اصل مقصود قیلنوب مکة مکرمه ده گی « عین زیده » (زیده چشمه سی) حقتده بحث ایدلمشدر . عین زیده نک مکة خلقی همده جیتدن کیلگان مسافرلر ایچون فائده سی ، آنی تعمیر حقتده بولغان جمعیتک خدمتلی هر بری تفصیل ایله سویله غش . مناسبت و استطراد بوللو باشقه اهمیتلی نرسلرده ذکر ایدلمشدر . مؤلفی « عین زیده » جمعیتنک رئیس و بو کونده مکة ده مصرده عالمردن بولغان سید محمد صالح زواوی اولوب ناشری ده مصرده عمر الحشاش اقدیدر . هر بر مشهور کتابچیلرده ساتاسه کیردک . اوستینه حتی قویلمغان .

نسلیم . مکتبه بالالر تربیه قیلوچی بر قارت خاننک « اصول جدیده » مکتبینه معلم نصب قیلنوی و اصول تربیه دن خبرسزلگی سببلی ، مکتبینی بر باد ایتووی و آخرنده مکتب خدمتدن چغاراوی تصویر ایدلمشدر . مؤلفی یوسف بکرده نصیب اقدی اولوب ، « کینچ » شهرنده بردران حاجی حسین زاده مطبعه سنده باصلمشدر .

یرش بوره کلم . ۴۱۶ بیتدن عبارت بولغان بو روماتنگ محرری عالجان اقدی ابراهیموف و ناشری ده اورسکی شهرنده « شرق » کتابخانه سینک صاحبی احمد اقدی اسحاق در . یاخشی کاغد و نفیس صورته باصلغان بو کتابنی غزته و ژورناللرمز ، عموما مطبوعاتر رغبت ایله قارشو آلدی . بعض بر جریده لرمز اوزون تقریظلر یازدیلر ، مندرجه سینک گوزل ایدیکنی تحلیل قیلوب خلقلرغه کورساتدیلر . شونک ایچون بو طوغروده کوب سوز سویله رگه حاجت بولمسه کیردک . مندرجه سینک گوزللیگینه ، تصویرلرنک ایرکنلیگینه انکارمز بولمادیغی حالده « اخلاق » نقطه سندن غنه بر ایکی سوز یازسه ق ، شاید افکار عمومیه بزنی عیب ایتماز . بعض بر شرعی یا که حقوق و طبغه دائر فنی نرسلرنی بیان قیلورغه لازم بولدیغنده ، مقصود آکلشلاور درجه ده آچیق سویله رگه و برده سز یازارغه ضرورت کورلور . اما مجبوریت بولماد

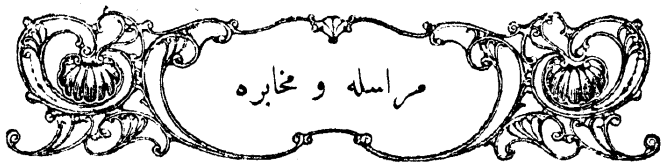
کتابخانه سیدر. نیدن بحث ایتدیکی اسمندن معلوم.

اوبلورم. امیرمنك نورلری. شعرلر مجموعه سندن آیزوم جزلردر. ایسه سی فرید ابراهیمی و ناشری قازانده برادران کریموفلردر.

بهره نگی. بهره نگی ننگ نوعلری هم آئی اوسدرو حقه ده کیره کلی کیکاشلردن عبارت کچوک کنه بر اثر در. یازوجیبی و ناشری ابراهیم میرزا تیریغولوف جنابلریدر. ابراهیم میرزا هر وقت قسقه غنه، کچکنه کنه لکن فائده جهشدن یک الوغ و کیره کلی کتابلر یازمق ایله امتیاز کسب ایتدی. مونگ رساله لری هر بری ترکک و عمر سورو ایچون ضرور نرسه لر بولادر. بو رساله سی ده شونلر ننگ بری ایدیکی معلوم.

میهه - تاریخی بر حقیقتی میدان غه چیقارمق نامینه اوشبو تصحیحی درج ایتما ککرنی رجا ایتمه: اوشبوسنه انجی عدد «شورا» مجموعه سینک فابنده «اورسکی» شهرندن واقع اولان بر سؤال گه جواب بیرلگاننده، خوارزم خانی شیرغازی خاتنگ تاریخ جلوس و وفاتی خطا قید ایدلوب: «شیرغازی خان ۱۲۲۷ - ۱۲۴۰ گه قدر خوارزمده خاتنگ ایتمش ذاتره دیب یازلغان. حالبوکه خوارزم خاتلرینک تاریخی بولغان «تواریخ الخوانین» نام کتابده «شیرغازی خاتنگ جلوسی ۱۱۲۶ نجی سنه هجری حمل برجده واقع بولدی» دیمشدر. شیرغازی خاتنگ خوارزم تحتیه جلوسینک تاریخی افاده حقه ده:

«تاریخ چونبشت آن شه خورشید فرهنگ

بمسند چون بروی شاهدان رنگ

بجستم سال تاریخ جلوسش

خر و فرمود «ماه چرخ اورنگ»

یتی انشاد اولمشدر. «ماه چرخ اورنگ» ننگ حسابی ۱۱۲۶ سنه بولادر. ینه مذکور شیرغازی خاتنگ خیره شهرنده بنا ایتمش اولدیقلری «مدرسه شیرغازی خان» ننگ تاریخی «مسکن فاضلان» عباره سی ایله افاده ایله مشلردر. یعنی ۱۱۳۲ سنه در. (کچن ۱۹۱۲ نجی یلنی ۱۸ نجی عدد «شوزا» ده

یغندن، ادبی اثرلرده، عائله ایچنده قچقربولوب اوقولدیغنده یوزلر قزاررغه سبب بولاجق نرسه لر کنایه و مجازلر، استعاره و توریه لر ایله گنه سویله نوب کیتولور. بو ایسه عمومی و مقبول بر عادتدر. لکن «یهش یورده کلر» ده عائله ایچنده و جمعیتلرده توگل، حتی آولاق اورنلرده اوطوروب اوقوچیلر ایچونده اوکغاسزلق بیرم طورغان تعبیرلر اوچری. ایکنچیدن، کتابده اولدرش و اتحار ماده لری کوب حکایت ایتوله. حتی مسئله گه تعلقلری آز بعض بر آدملر اتحار ایتدرله در. احتمال، کتابنگ مندرجه سی گوزل بولسون یا که محرر ننگ خیالنده بولوب ده سویله غنی قالغان نرسه لرنی بر برینه باغلار ایچون موندی نرسه لرنی حکایت قیلو لازم بولا طورغاندر. لکن بردن تورک قومینک معیشتده نادر بولغان، و ایکنچیدن مسلمان دنیاسنده کوبه یووی مطلوب کورلمگان بو یوزوق عادتنگ، حکایت کتابلری و مطبوعات واسطه سی ایله آرازغه کرماوی یاخشی ایدی. بزده اوقوچی یاشر کوب بولسه ده، عائله لر ایچلر نده آنلرغه اوقو و مطالعه کتابلری صایلاب بیررگه اقتدارلی آتا و آنار آزراق. شونک ایچون هر بر مکتب بالاسی، قولینه توشکان بر حکایتی، کتابچیلرده ساتولا طورغان رومانلرنی آلوب اوقیلر و اوقورغه طریسه لر. اوقوغان کتابلرندن نیندی اثرلر اورنلاشوب قالووی الله تعالی ننگ اوزینه گنه معلومدر. یاش بالار هر نرسه نی قبول قیلورغه مستعدلر و هر بر یازلغان نرسه لرنی مثال و غونه قیلوب طوتارغه حاضرلردر. شونک ایچون، آرازغه نرسه لر آنلر ننگ الوغ سعادتلرینه یا که زور فلاکتلرینه سبب بولورغه ممکن. «یهش یورده کلر» محرری عائله صاحبی بولوب ده ایر وقر بالالرینه دقت ایله تریه بیررگه کرشدیکندن صوگ بزنگ مونده یازغان سوزلر مزننگ درست ایدیکی ایله اعتراف ایتسه کیره ک. شوشی کونده سوزمزه گه اهمیت بیرماسه ده ضرر یوق. حقیقت حالده بزنگ بو فکر مز «یهش یورده کلر» محررینه گنه توگل، بلکه عمومًا حکایت و رومان یازوچیلرغه در. حکایت و رومانلر ترتیب ایتوده ادبیات بابی نه قدر کوز اوکنده طوتولسه اخلاق بابی ده شول قدر کوز اوکنده طوتولورغه تیوشلی.

فریسناماتیپ یعنی تیرم کتاب. مؤلف و ناشری خوقند شهرنده روسکو توژنخای اشکولا ناظر و معلمی سریکبای افندی آقایوف بولوب، هر توری عبرتلی حکایت و فائده لی نصیحتلرنی جامعدر. «خوقند» شهرنده تاش باصمه ایله ۵۹ یتده طبع اولمشدر. بهاسی ۲۵ تین.

عربی محو. مؤلفی رحیم جان الارجانی و ناشری ده «معارف»

زیارت قیلدریچی: «کعبہ شوشی اورنغہ کیلکاندہ عبدالحالق
نجدوانی شول منارہغہ منوب کعبہنی زیارت قیلغان» دیدی. ۴)
تورکستان و قازاقستاندہ اوزلرینہ «خواجہ» اسمی بیروچیلر
و اوزلرینی پیغمبرمز نسلندن بولونی دعوی قیلوچیلر بیک کوب.
اوشبونده یازلغان نرسہلر درستلرمی؛ بو طوغرودہ فکر کر نیچولک؟
بز قبول ایتسہک ایتسہکدہ یازووکڑ مطلوبدر.

ملا علی بیگپورلی. «قرای» قازاقلرندن.

سورا: ایوب پیغمبر قبری ایله حضرت علی قبرینک شونده
بولولرندن و کعبہنک عبدالحالق نجدوانی یائینہ کیلوندن، دویہنک
تاش بولولوندن باشقہ خبرلرک درست بولولونده بر مانعده یوق.
قاینار چیشمہ یرنک هر قطعہ سندنہ چیقا، خستہلر فائده تاباز.
تاشلرک دویہلرگہ توگل حتی آدملرگہ اوخشاغانلریده بار.
تولستوی سلامت ایدی. آگا اوخشاغان بر تاشنک رسمنی چیقاروب
فوطوغراف و مطبوعات ایله نشر قیلدیلر. «ابوالهول» رسمی
هر کیم گہ معلوم. رسواللهنک حضرت فاطمہ طرفندن نسبی دنیاہ
بار. الداوچیلرده کوب. خلیفہ لکنک قریشدن بولورغہ تیوشلی
ایدیکی حقتدہغی اعتقاد کوچلی بولغان بر وقتدہ صلاح الدین
ایوبینی خلیفہ قیلورغہ یوروچیلر، خالص تورک بولغان صلاح الدین
قریش نسلندن و سید زاده یاسارغہ حاضرلنوب بتکانلر ایدی.
اوزلرینی سید زاده دیہ دعوی ایدوچیلردن بیک کوبلر بو کونده
روسیدہ روس ماتجیلری جملہ سندنہ درلر. نسلدہ کوب حکمت
یوق، حکمت ایسہ عمل و هنرده. پیغمبرنک بالاسی هلاک بولورغہ
وتکریمک دعواسی قیلوچینک بالاسی نجات تابارغہ ممکن. «فاذا
نفخ فی الصور فلا انساب ینہم یومئذ ولا یتساءلون». «یافاطمہ
بنت محمد صلی الله علیہ وسلم سلیننی ماشئت من مالی لائینی عنک
من الله شیئا» (بخاری. ج ۶ ص ۱۷).

بطنرینمورغ. حبش پادشاهی وفات بولدیغندہ رسول
اکرم، صحابہلر ایله بر لکدہ «مدینہ» شہرندہ جنازہ اوقودقلازینی
بخاری «صحیح» دہ روایت ایتمش. اما بزده «هول» اسمندہ
بر غاز بار. بر کشی وفات بولدیغندہ مسجد اہلینہ شول غازنی
اوقورغہ قوشالردہ، صوگرہ امام شوننی متوفاعہ باغشیلدر. باشقہ
ملتلر وفات بولغان کشیلرک استراحت روحلری ایچون «پانیخندہ»
اسمندہ عبادت قیلہلر. بولردہ بزنگ اشمز یوق. اما اوزمزنک
شول «هول» غازنی اوقوومزنک شریعتدہ اصلی بارمی؟
مادی طاہری.

سورا: رسول الله مدینہدہ بولدیغنی حالندہ حبش یورتندہغی
نحاشینک جنازہ سینی اوقووی مشهور بولوب، کتب ستہ صاحبیلرندن

غ. عثمانی مقالہ سندنہ شیرغازی خان مدرسہ سینک پیش طاقدہگی
تاشندہغی تاریخینی ۱۱۳۱ دیب یازیلغان ایدی. بونی ہم تصحیح
ایتمک درکاردر. شیرغازی خانی، «بخارا» دہ حجرہ نشین
بولوب علم تحصیل قیلغان یرندن «خوارزم» گہ چاقروب آلوب
کلوب خوارزم یورطینہ خان کوتاردیلر. بو خان غایت بہادرلق
فضل و کمالات بلہن مشهوردر. شیرغازی خانی اوزینک بر قلی
شہید ایتمشدر. تاریخ وفاتینی «داد ازغلامان» عبارہ سی بلہن
افادہ ایتمشدر.

م. ب.

سورا: تصحیحکنز ایچون شادلانوب رحمتلر اوقودق.
موندن صوگ ہم یازدقلمزغہ دقت قیلوب طورووکزنی و آرزغہ
شہہلی اورن کورلسہ خبر ایتوب اوتووکزنی اوتہ مز. قولزده
«تاریخ الخوانین» یوق، بو طوغرودہ مراجعت ایتدیکمز اثر،
بزنگ یا گلشوموزغہ سبب اولدیغنی حاضر آکلادق. فی الواقع
شیرغازی ہجری ایله اون اوچونچی عصر آدمی توگل، بلکہ
اون ایکونچی عصر آدمی ایدی. مسلمان وقتندہ دولتگری
اسمندہ بولغان بیکوویچ چیرکاسکی، روس عسکرینہ قوماندان
بولوب خیوہ اوستینہ سفر ایتدیکندہ (۱۷۱۷ سنہ سندنہ) خیوہ خانی
شیرغازی ایدی. اوشبو سفردہ چیرکاسکی بتون عسکری ایله
تمام قردلی. شیرغازی خان ترہہسی «خیوہ» دہ «پهلوان آتا»
اسمندہ اولغان جامع شریف حولیسندہ دیرلر. اگرده شونک
تاشندہغی یازووننی کوچروب یبارسہ گز الوغ خدمتگزدن سانالور
ایدی. شیرغازی خان تاریخی حقتدہغی اوشبو تصحیح غہ
«اورسکی» شہرندن صور اوچیمز دقت ایتسون ایدی.

عولمہ - ۱) تورکستاندہ «اندیجان» صحرا سندنہ بر یردن
قاینار چیشمہ چیقوب طورادر. بو کون حتی آروپادن بیک کوب
خقلر شونندہ دوالانور ایچون کیلہلر. بو چیشمہنک یارومی
روسلر قولندہ بولوب یارومی خواجلر قولندہ. بو یردہ بر قبر بار،
شوننی ایوب پیغمبر قبری دیب زیارت قیلدرلر. ۲) بخارا مملکتندہ «نور
آتا» اسملی شہردن بیش چاقروم یردہ «شاه مردان» دیگان
یردہ بر قبرنی حضرت علی قبری دیہ زیارت قیلدرلر. اوتکان یل
سفرمزده بزلر ہم زیارت ایتدک. شونندہ دویہ گہ اوخشاغان بر
تاش بار، آنسی گویا حضرت علی دویہ سی بولغان ایشدہ حضرت علی
صوکنندہ شونندہ چوگوب تاشی بولغان ایش. بو گادہ زیارت قیلہلر.
اوتکان سنہ اوچ مملکتی سیاحت ایتدم و اوچیسندہ حضرت علی
قبرینہ زیارت قیلدم. ۳) بخارا دن ایلی چاقروم یردہ نجدوانی غہ
زیارت قیلدق. شونک یاتدہ منارہغہ اوخشاغان بر اورن بار.

صبر ایتمك حقنده نصیحت قیلدی . رسول الله غه وحی کیلورگه باشلادیغی ساعتلرده وفات ایتدی . اوشبو اوچ سوزنك درستی آخراغسی بولسه کیرهك . بخاری ایله مسلم وحی حدیثنده « ثم لم ینشب ورقه ان توفی » (ورقه ، شول وقتده وفات ایتدی) دیه روایت قیلورلر . ورقه ، انشاء الله مسلمان بولوب اونکاندر ، لکن دعوت وقتینه یتشما دیکی سبیدن مشهور روایتلرگه کوره صحابه دن سانالماز (صحابه دن سانا وچیلر ده بار؛ آنلرغه کوره ایگ الگ ایمان کیتروچی ورقه در) . (۲) بحیرا حقنده غی حکایتی قایسی میسیونیر و قایسی کتابده یازادر؛ موندی سؤالیر بیرلگانده کتابلرنگ اسملری ، جلد و صفحهلری کورساتورگه تیوشلی . چیتلرنگ : « مسلمانلر شولای سوبیلر » دیه اصلسز سوزلر یازولرینه رضا بولیمیز . اوزمیز رضا بولیه چق نرسهلرینی باشقهلر حقنده ده معقول کورمازگه تیوشلیمیز . اسلام دشمانلرینك قوللر نده غی قوراللرنك ییک کویسی مسلمانلرنك اوز طرفلر ندن حاضرله نوب بیرلدیکنی بر وقت سوبله دك (شورا . ج ۵ بیت ۷۶۸) . لکن بوندن مراد قارلایل و دراپر کبی فرنکلرنك عالملی ایدی (بو سوز ، شول یرده صراحت اوزرنده هم مذکوردر) . سؤالده ایتولگانچه بحیرا ایله محمد (علیه السلام) ماجراسی شول قدر اصاسزدرکه ، اسلام اثرلرنده بو درجه ده اصلسز سوزنك اساسی بولمق احتمالی یوق . بحیرا قایدده محمد (علیه السلام) قایدده ؛ رسول اکرمك سیری فرنکلرگه شول قدر معلومدرکه ، موندی سوزلرینی آزغنه انصافی بار و آزغنه معلوماتی بار کشی ده یازمازغه تیوشلی . اگرده حقیقت حالده شولای یازوچیلر بولسه آنلرنك ، هر بر فضیلتدن محروم آدملر ایدیکلری و هیچ بر یردن آلمی ، بلکه مجرد انصافسزلقلری ایله یازدقلری اوز اوزنندن معلوم بولور . عربلرده اوزلرینه ایسرتکچ ایچونی حرام قیلوچیلر بار ایدی . لکن آنلر بر وقت شوگا مبتلا بولوبده سوکندن تاشلا وچیلردر . اما رسول الله بو اشدن تاصیلق زمانندن اعتبارا عقیف و پاک ایدی .

لطائف

۱۶۲

دوجانس حکیم ، شهرده اولان الوغ مونچهلردن برینه کروب یوونوب چیقدیغندن صوگ خواجهسی یانینه واروب : « اوشبو مونچده پچرانوب چیققلر ندن صوگ خلقلر نه یرگه واروب یوونورلر؟ » دیه سورمشدر .

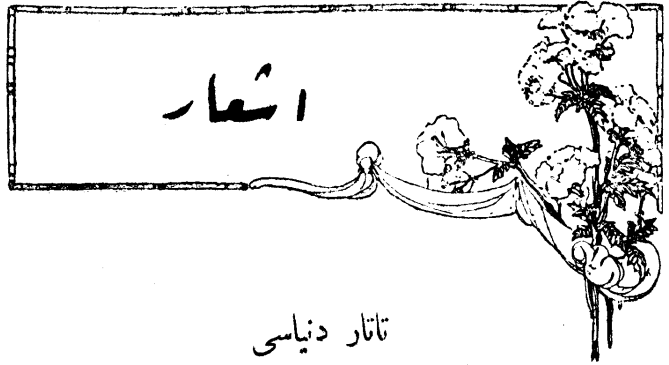

بخاری ، مسلم ، ترمذی و نسائی هم ده مسند صاحبلر ندن امام احمد روایت ایتمشدر . بو خصوصده « فتح القدير » ده بر آرزوز بار (ج ۱ ص ۴۵۴) . لکن مسئله نی یرینه یتشدروب حل قیلوچی کیمسه شوکانی بولوب بو حقده گوزل تحقیقلر یازمشدر (نیل الاوطارغه . مراجعت قیلنه . ج ۳ ص ۲۸۴-۲۸۶) . هر کم نماز وقرآن اوقوب یا که باشقه بر ایزگولک قیلوب اوزنك یاراتقان کیشینه (کیرهك ایسان و کیرهك وفات اینکان بولسون) باغشلارغه حق بار . بو اشلر نی اوزی تله سه قای یرده و تالاسه نیندی روشده قیلور . اما برلکده وبر برینی دینه ب جیولشوب غاز اوقو و اماملر طرفندن شول روشده باغشلانونك شریعتده اصلی بولماسه کیرهك . رسول الله دن ثابت توگل روشده بر عبادت چیقارمق و یا که اصل عبادت رسول الله وقتنده عمومی روشده ثابت بولسه ده شونی مخصوص بر روش که کرتوب عادت ایتدرمک ، بدعت و هر بر بدعت ضالاندر . بزنگ فکر مزگه کوره « بدعت » سوزی اعتقادی ، وعموما دینی اشلرگه گنه مخصوص بولوب ، مکتبلر صالو ، مسجدلرگه مناره لر قویو ، کتابلر تالیف ایتو ، قرآن باصو ، یوبیلیر یاصو ، آفتاماییلر ده یورو کبی دنیاوی اشلرگه شمولى یوقدر .

ماتن . ۱۰ سیر اهللری و مؤرخلر ، رسول الله غه ایگ ائک ایمان کیتروچی قیلوب ، ابوبکر ، خدیجه و علی (رضی الله عنهم) نی سانیلر . حالبوکه رسول الله نی ایگ اول تصدیق قیلوچی ورقه بن نوفل ایدی . شولای بولا طوروب مونگ ایگ اول اسلام گه کیلوچیلردن سانالماوینه سبب نیندی نرسه در؟ (۲) میسیونیرلر : « بحیرا ، محمدنك معلمی بولوب آنی فوق العاده سوبه و آندن هیچ ده آیرلمی ایدی . محمدنك اصحابی بوگا آچولانوب بحیرانی اولدررگه اولادیلر . بر وقت محمد ، بحیرا ایله ایچوب ایسردیکندن صوگ محمدنك یوقلاوندن فائده لانوب قلچینی آدیله رده بحیرانی اولدردیله ر قانلی قلچینی یانینه قویدیله ر . محمد ایسه یوقوسندن طوردیغنده بحیرانی اوزی اولدرگان گمان قیلدی و ییک قایغردی ، شوندن صوگ خرنی حرام قیلدی » دیرلر . بو سوزنك یالغان ایکانلگی بزگه معلوم بولسه ده میسیونیرلر بو سوزنی قایدن آلوب ایتلر؟ بو طوغورده آلاز فائده لنورلق اسلام اثرلری بارمی ؟ بولسه اول نیندی اثر؟ محمد بن عطاء الله المسلمی .

سورا : ۱ ورقه حقنده سیر علماسندن اوشبو اوچ تورلی روایت منقولدر : نصرانی حالده وفات ایتدی . دعوت وقتینه ایرشدی و اسلام قبول ایتدیکی ایچون بلال نك عذاب قیلندیغنی کوروب

تاتار دنیاسی

موندە بوق ملی کیدش که چن کوکل برلن قاراو،
چن کوکل برلن قاراوچی بوق، شوگا اشلر تاراو.
فکری بر یولغه صالحمی یهش اوتوزغه یتمیچه .
عقاینی احوال دنیادن خبردار ایتمیچه .
بو جهتدن اش توگالهنسه ایکنچی یاق قین ،
باش وانا طورمش بلهن ایندی اوتوزغه یتدیسه .
سودلن باش اینومی یتسه قرق لرغه تابا .
جان ساتوب ، وجدان ساتوب ، ملت ساتوب اول مال تابا .
ایللی گه یتکاج آنارغه ایللی یللق کر قونا
هیچ نی بلمی، منحصر فکری آنک اوز یورطینه .
اول اوزی طویسه کیره کمی هیچ سینک آچ طوقلنگ ،
همه سی بولغاچ شولای ، بلدک تیانچ یوقلغن .
ایندی جهی سین بار امیدکنی صیلر آلدینه .
هر سعادتتی کوتوب سین شول صیلر دنگنه
هم طرش شول یولده تیک آنلر ینشسونلر بتون
طاشلیق غفلتنی ایندی یوقسه یت حاللر چیتون !
حیب اسحاق . (قازان).

آلا تاوغه

آلا تاو، سینک اچک یندای طنچ
سایگدن آغوب یانا آبیاق کمش
بولونک کوکره گینه گول قاداغان .
یارلرک تهملهب تهملهب آلا صولش .
باشک ده ، کوکگه یتکان کورنوب تورا
اوراغان قاردن چالما بولغان موللا ،
زور تاشلر تیره سینه تزلگانلر
آرغه موللا کبی ، درس یره .
یتکده بر قارت ایمن تیک اوتورغان ،

آلدینه قاردن کاغد جه یوب قویغان ،
تاش توشوب قارغه یازو یازوب کیته
قارت ایمن باشن ایوب اوقی شوندن .
تون بولسه یندی ماتور سینک کوکک :
قاراچی چیدی یولدز یاغا شه من ؛
اورکه رده عجبسنوب آگا قاری ،
مایاغلک اویناب شوگا صوزا قولن .
کوب یولدز باش توبه گده مجلس قورا
سوزلرن قازق یولدز یازوب تورا
دنیغه نورن ساچکان تولغان آیده
اوپورا رئیس بولوب اورتاسنده .

یعقوب آیماف

ایکن

منع عمرانه چالیشگان بر نچه بدکار ایکن
معرفت یولینه سدلر چیکمش اهل النار ایکن .
قاچ مسلمان کافر اولدی نا مسلمان قولیدن
کافر ایتمش هر مسلمان نی دیم زنار ایکن .
یر یوزینی کورساتب دورلر مزارستان ایتوب
چغذ (؟) ینگلیغ کم جهالت فعله سی سرکار ایکن ،
نچه «بالقان» لر ایدی قول آستیمه خدمتده کیم
حالیا غیرتله چاپقان . اوستیمه «بول غار» ایکن .
عالم اسلامه غفلت او یقوسینی تاموزوب
جاهل عالم غالر شول سبب بیمار ایکن .
قالمه مش جرئله غیرت کوکلیده هیچ مسلماک
روحسز دور قاچ مسلمانلر اوت ناچار ایکن .
حس یوقالمیش آسیالیدن بو آخر قرنده
آوروایلر بودم انسان ناموس دلر ایکن .
آدم اوغلی یرنی تعمیریغه کیم مأمور ایدی
خلعت آدم کیب بوزینه حالا بار ایکن ،
چوخ زمان اولدی کم آچیشلر معارف باینی
«راجیا» لیکن اهالی زمره سی قار ایکن .
فخرالدین راجی . (سمرقند).

رادولف جنابلرینه

ایرتهده تورک جورتی کورجورت ایدی،
 آزووی آلتی قارس دور جورت ایدی،
 ایر، آزامات بیتکهنی آت جالنده -
 بولسهده علم سوبگیج بر جورت ایدی.
 آتانک بالا اوموتدی اونه گهسن؛
 کورسه قورقنچ بوب قالدی کوله گهسن.
 آنغی اوتکهکن حالنک قارا گئی دی -
 اوقوماساق مستشرقلر کئیگهسن...

کوب آغس!.. رادولف بابا طورگر سز،
 بیلکردی اسکه مقتی بودگر سز،
 تورکدک قای آراده جورناغی بار؟
 دی صالا آتفه منه قودیکر سز.
 کوب جورناق ازده گهکن صوگ طابدگر سز،
 بارینه آلتون کوموش چابدگر سز.
 باشقرد، بحار، فین، قزاق، تاتارلرغه
 عموما تورک آتن طاقدرگر سز.
 قولکرغه قلم، کاغد آلدگر سز
 تدقیقات ایسکی آثارگه صالدگر سز
 «قان اچکچ، تیتنک تورک» وما اشبه
 سوزلردک آباغیندان چالدگر سز.
 تورکدک بیت چارقاقن آچدگر سز.
 عالمغه آتاق داگفن چاچدگر سز
 «جاقسیده جاتدق بولماس» دیگن مقال
 «اول جات» دیب آلالاودن چاچدگر سز.

کوب آیتام کچیلکدی بابام سزگه!
 ایندیگی جاس توسسه ایدی سزدک، سزگه
 دنیاده جیتیس بیس جل عمر سوردک
 تکریم جیتکرگیدی ایندی جوزگه!

بو سزگه آرناب جازغان تبریک نامه؛
 کوکلم نك نهق توینان چققان تمام.
 جانی اوزاق آجان اوغلی جانیکوف
 «پیتراول» شهری طورغان قلام.

مطبعات خراسی

اسلام دنباسی: بر قاج عصرلردن بیرلی مسلمانلر
 اولچاوسز دیورلک درجهده توبان کیتارگه باشلادیلر. فرانسه
 مملکتی قدر اون ألوش زور بولغان «فاس» مملکتی بتون ناج
 و تختی همده اون میلیون کشیسی ایله برلکده فرانسه قول آستینه
 کردی؛ ایران مملکتی ایکی گه آیرلدی؛ طرابلس ایتالیانغه
 باش بوکدی؛ بتون روم ایلی مسلمان قانی ایله صوغارلدی.
 عموما خرسیانلق غالب و مسلمانلق مغلوبدر. بو کونده مستقل
 صورتده بعض بر اسلام حکومتلری بولسهده آنلرنکده استقباللری
 امیدلی توکل، ایرتهگه یاگه برسی کون گه بو دولتدرده اولگیلری
 ایزلرندن کیته چکلردر. لکن مسلمانلر نیچون بو قدر ذلت گه
 توشدیلر و جهان خلقی حضورنده بو قدر الوغ فلاکت ایله مبتلا
 بولدیلر؟ مونگ سببی معلوم. مسلمانلر یاخشی تربیه دن محروم
 ایدیلر. مدرسه و مکتبلرنده فائدهلی علملردن درس بیرلادی،
 مغرب اسلاملرینگ مدرسه لرنده جفر، کهانت، نجوم کبی اوهامدن
 عبارت نرسه لر اوقوتولدیغی حالده ایکی یرده ایکینگ دورت
 ایدیکنی بلور قدر بولسون حساب علمی اوقولمادی. بر وقتلر
 مجتهدلر، علامه لر یتشدرگان بخارا مدرسه لرنده بو کونگی شاگردلر
 صاقال میوق غوغاسی ایله عمر کچرلر. ایران مجتهدلری بو کون
 قاکنک حراملغی ایله قتوی بیروب، ایرتهسی کون بر شرعی
 حیله تابوب حلاللغن اعلان قیلوب شغالنورلر. مصدغه غی جامع
 الازهر مدرسه سینی اصلاح ایتمک مسئله سی سیاسی مسئله توسینه
 کردی. خلاصه: هر یرده گی مسلمانلر قویاش یاقتیسندن قاجوب
 اوطوروجی یارقانلر قیلندن علم نورندن قاجوب طورلر، اما
 موگا قارشو خرسیانلر هر یرده منتظم مکتبلر تأسیس ایدر
 و فائدهلی علملر تعلیم قیلورلر. حالبوکه ملتینگ قوتلری، شرف
 و شانلری مکتبلری ایله متناسب صورتده بولادر. مونده غی
 «مکتب» سوزندن مقصود اصول تعلیمدن خبرسز بر خلفه ننگ
 دورت دیوار آراسینه بالالر جیوب اوطورغان اورنی توکلدر.
 ایسکی زمانلرده شوندی اورنلرغه ده «مکتب» اسمی بیرلور
 ایدی. لکن بو زمانلرده «مکتب» دیب اصول تربیه و حفظ
 صحت قاعده لرینه بنا ایدلوب دنیا و آخرت ایچون کیره کلی بولغان
 شیلرنی اوقوته طورغان یرلرگه گنه آیتوله در. اگرده مسلمانلرنی
 ذلت و حقارتدن بر آزغنه بولسهده قورتارمق مطلوب بولسه

خبردار بولدقلری حالده اوزلرینی، بیک کوب بلوچی و بیک الوغ آدمیر دیه خیاللاغش روحانیلرمزدر.

اقرام: بزده ملیت طویغوسی اولمادیغندن تاریخمز، بتون عاققر ضایع اولوب بتدی. شونک ایچون اوغانو حقتدهده فکرمز یوقدر. بو طوغوروده انک زور عیب بزنگ محررلرمزدهدر. محررلرمز بزگه ملیت فکری برمادیلر، خلقمزننی جانلاندرمادیلر. اگرده محرر و مؤاقلرمز خلقمزرغه ملیت طویغوسی بیرگان بولسملر ایدی، بزنگ مملکتمز باشقه حالده بولغان بولور ایدی. تورکیا مملکتده «تورک» اسمنده بر ملت اوز اوزینی میدانغه چقارده. آمادیغینک گناهیسی ده یازوچیلرمزغهدر. موندن یتمش سکسان یللمز مقدم بزنگ تلمز بو کوونگی تلمزگه قاراغانده ایرکن. یگنل هم بای ایدی. بزنگ تلمزنی، یازوچیلرمز بتدی. تورک ملتی بو کوونگی خرابلغندن کیله چک بر کونده اوزینی قورتارر. لکن بو اش قوری لاف ایله گنه توگل، بلکه یازوچیلرمزنگ ملی بر مقصود تعقیب ایتولری سببندن گنه بولور. فرنگلرده مشهور بر آدم: تورک قومنده وطن فکری بولمادیغنی حتی وطن سوزینی آکلالاتا طورغان کله ننگ بتونلهی یوقلغینی دعوی قیلادر. بو سوزنی تورک قومی ایشسونلر، قولاقلری طویسون. بو آدمنگ سوزی درستدر. بزنگ اولرمزده، مکتبلرمزده حتی کتابلرمزده، وعظ کرسیلری و باشقه یرلرده ملی تربیه یوقدر. شونک ایچون اوست باشمزننی، اوی اسبابی و باشقه جهازلرمزنی، چیتلر طرفندن اشله نلگان نرسه لر ایله بوتایتدیکنر حالده، اوز صناعت و هنرلرمزنی بر باد قیلدق، بو حالدن هیچ برمز اثرلیمی، آرزغنده ایچی پوشمیدر. بز ایندی اوشبو حالزده دوام ایتسهک بزنگ ایچون آوروپا توگل، آناطولی ده حرام بولور. آوروپادن آناطولی غه کوچارمزده راحت طوررمز دیوچیلر آدانالر. هنرمز، کسبمز مرنگ اوستینهده ملی تربیه مز بولمادیغندن صوگ آناطولی ده راحت اوطورر ایچون بزگه فرصت یرمازلر. شونک ایچون بزنگ یازوچیلرمز انک، آناطولی تورکلری آکلارلق روشده تورکیچه یازارغه اوگره نسونلر!

سروت فنومه: بالقان صوغشندمه مغلوب بولوموز، طوغوروسی بالقان اتفاقینک توزولویونه بردن بر سبب - فلوتمز بولمادیغیدر. اگرده فلوتمز بولسه ایدی، یونان دولتی بالقان اتفاقینه اصلا کرماز بزنگ فلوتمزنگ هجومندن قورقور ایدی. یونان، آطه لرمزغه عسکر توشرمک توگل، حتی آق دیگگزده بولسون فلاگینی کورساته آلاز ایدی. بزنگ اوتوز یل مقداری وقت یا کر صالوب طورغان کیمه لرمز موندن دورت سنه مقدم بر قدر ترتیب گه

ایسکی معنده غی مکتب، نی توگل، بلکه یاکی معنده غی مکتب نی اسلام دنیا سینک هر بر یرنده تأسیس ایدرگه، بالالرنی اصول تربیه قاعده سینه موافق صورتده اوقورتورغه تیوشلی. اسلام عالمی بو کون حقیقی مصلحلر بولغان معلملرگه محتاجدر. سفسطه و بوش بخلرنگ اوپاسی بولغان مدرسه لرمزده حقیقی علملر اوقورلق روشده اصلاح قیلنورغه تیوشلی.

اقبال: اسلاملرنگ روحانیلک گه بولغان معنوی ارتباطلری هر نه قدر شایان دقت بر اش ایسهده بو طوغوروده افراط کیتو سببندن بر چوق سفسطه و وهملر، دین اسبندن اجرا قیلنورغه باشلاغشدر. بونک نتیجه سی اوله رق بر قدر حقیقتلر پرده آستده قالوب، اسلام دیننگ مادی و معنوی فائده لری کورلماز اولمشدر. اسلام دینده نیکولرنگ ده نیگری عدالت و مساوات اولوب بونلرنی بر قاعده تحتده اجرا قیلدره چق شی ده علم در. اوشبوکا کوره عدالت، مساوات و علم سببندن اسلام مملکتلری عجائب روشده معمور و آباد اولتی لازم ایدی. اسلامنگ مقتدا به لری محض اوزلرنگ شخصی منفعتلرینی تأمین قیللق فکری ایله بولسهده بو اسلام ملتینی زمانغه موافق تربیه ایتسه لر، ذکاوت و استعدادلری ایله ممتاز بولغان مسلمانلرنگ آغه کیتوچی اجتماعی بر هیئت اولدیغی کورلور و بو سایه ده مقتدا به لرنک ده اورنلری محکمله شور و شهرتلری کورتارلش بولور ایدی. لکن بزنگ روحانیلرمز بویله قیلاجق یرده موهوم قوتلرگه تاینوب اسلام ماتینی مدنیت، علم و معرفتدن محروم قیلدیلر و اوزلری ده برر تورلی معیشت سببی تحصیل ایته آلمی دنیانک فلاکتلرینه محکوم بولدیلر. روحانیلرمزنگ کوبسی بو عصر ایچون لازم بولغان یاکی فن و علملردن محروم قالدقلری کبی ایسکی زمانلرده بیک معتبر بولغان علوم غریبه دنده محروملردر. اون بیش یللمز قدر وقتلرینی مدرسه بوچاقلرنده اوتکارگان شاگردلرمز عریچه بر نطق سویله رگه مقتدر اولمادیقلری کبی کوبسی بر جریده گه مقاله یازارغه ده کوچلری یتاز. بو اش تحصیلنگ ترتیبسزلگندن ایدیکنی هر کم بلورگه تیوشلی. مع ما فی اوشبو شاگرد برر محله گه امام بولوب آسه اوزنی مسلمانلرنگ انک الوغ آدمی خیال قیلور و مسلمانلرنگ روحانی اشلرینه گنه توگل، بلکه وجدانی، اعتقادی حتی اجتماعی اشلرینه ده مداخه قیلورغه باشلار؛ اگرده قولندن کیسه مسلمانلرنگ بتون تقدیرلرینه مداخه قیلور. مسلمانلرنگ دینی، مدنی و اجتماعی حاللرینک مشوش و پراکنده بولویونه اصل سبب اوشبو نرسه لدر. مبارک «دین» مز اسمینه موهومات تاراتوچیلر و حقیقت یرینه ده مسلمانلر آراسینه خرافات نشر ایدوچیلر اوشبو بیک آز نرسه دن

آلسه لر، ملت اوز اوزندن توزه له چكدر.

الشعب: امتنی اصلاح قیلور ایچون فردلرنی اصلاح قیلورغه تیوشلی. فردلر توزوگ بولسه امت و ملت توزه له چكدر. اسلام خلقلرنده اخلاق بوزولدی. جه دن بری دانوسچیلیق ایله مبتلا بولدیله. بر مات ایچینه دانوسچیلیق كرمك، اول ملتنك قام اشدن چیقوونه دلیلدر. الوغ آدملردن بری اوز قول آستنده بولغان بر كشی که: «سینك حقكده اوشانچلی آدملر شوندى سوز سويلير» ديه شلته قیلورغه باشلا دیغنده تگی آدم: «افندم! كشیلهر حقنده سوز سويله وچیلر هیچ وقتده «اوشانچلی» بولمق ایله صفتلانغزلر!» ديه جواب بیرگان و الوغ آدمنك مرحمتینه لائق بولغان ایدی. انسان توسلی آدم هیچ وقتده دانوسچی بولماز، ایندی مسلمان كشی نیچوك دانوسچی بولسون؟

قویاشی (ابراهیم میرزا تریفولوف جنابلری سویله مش لیكسینه نك مضمونی): که چه آسراو، صیر آسراوغه كوره کوب مرتبه ینگلدر. که ایچون تاو قریلری، ناشلق اورنلرده یاری. آشار ایچون یافراق و آغاج قایریلری ده یته، لکن که ساز اوله نلرینی یاراتقی، بچراق اورنلرده یاتقی، بلکه ممکن قدر قوری اورنلرده هم ده اوست که رهك منوب یاتورغه یاراتادر. که چه سوتی صاوا باشلاغاندن آلب بتکان که قدر قویلیق صیوقلغی بر روشده بولا، هیچ اوزگه رمی. که چه اوزی صیرغه قاراغانده اوچوز بولوب. آشای ایچوی آز، صیرنك بر مرتبه آشاغانینی که چه سیکر مرتبه آشیدر. صنیرلرغه، توری آورولر یوقدینی حالده که چه که یوغشلی آورولردن ضرر بولمی، خصوصا چاخوتقه خسته لگی که چه لرده کورمیدر. که چه نك سوتی تمسز بولماسون ایچون یونینی قرقرغه و اوزینی یاخشی قویندررغه هم ده یاخشی آشاتورغه و یاخشی ایچرتورکه، یانا طورغان اورینی باك طونارغه، صاوار آلدندن ایچاکلرینی یووارغه، سوتینی بوزوق وسوت که ناچار تأثیر قیلورلق یرلر که قویازغه کیرهك. که چه سوتی ایله تریه لنگان بالارده باشقلرغه کوره اولم آزارق بولا، چاخوتقه برده بولمی. آنا سوتی ایمودن محروم بولغان بالالرنی که چه نك ایچاگندن ایزو فائده لیدر.

وقت (اورنبورغ مسلمانلرنیك فقیرلکرنی، شهر ضایلاورینه قاتشور ایچون سینزالری آزلغینی یازوب قایغردیغندن صوك اوشبوروشده فکر بیان ایته در): شهرده گی قائده لی اشلرنی ممکن قدر مسلمانلر قولنه آورغه، مسلمان یکتلرینی ممکن قدر

صانورغه باشلانندی، کایتان و مهندس قیلورغه کرشلدی. اما یونان، اوتوز سنه دن بیرلی فلوتینی ترتیب که قویوب شغلنه در ایدی. بز اکرده دیناده یاشار که فکر قیلسه ق آنا طولی ده اقتصادی قوتزنی آغه یارو ایله برابر فلوتزنی ده توزاتور که، کیمه چیلک ایله شغلنور که تیوشلیمز. بزنگ ایچون سودا کیمه لری ضرور. سودا کیمه لری بولسه صوغش کیمه لری توزومك آور توگل. سودا کیمه لری بولماغانده صوغش کیمه لری صاتوب آوده ده معالی نتیجه بولماز.

الرأی العام (عربی . بیروت): بر قاج یلر بولدی آرمزده بر فرقه . اسلاملرنك توبانلکلی، بختسزلیکلرینی کورر که باشلا دیلر و بوامت حالینی مطلقا اصلاح قیلورغه تیوشلی، لکن حکومت بوکا اهمیت بیرمی ديه سویله ر که کرشیدیلر. بونلرنك امت حالینی آکلولری و اصلاح تیوشلی ایدیکنی اقرار قیلولری گوزل، لکن اصلاحی حکومتدن کوتوب طورولری یا گلش اش. چونکه حکومت، اصلاح زاؤودی توگل، بلکه ملت وکیللری طرفدن توزولگان نظاملرنی غنه قاعده سی ایله یورتوچیدر. اکرده اصلاح، کیره کلی بر اش بولسه بو اش حقنده حکومت که صالحوب طوراسی یرده ملت اوزی اشهر که. اوزی طریشورغه تیوشلی. ملت اوزی یاخشی بولسه حکومت ده یاخشی. ملت اوزی اشلکلی بولسه حکومت ده اشلکلی بولور. رسول اکرم حضرتلرنیك: «کما تکونوا یولی علیکم» (توره لر کر اوز کر که کوره بولور) دیگان سوزینك معناسی ده اوشبودر. امت اوزی اصلاح ایچون طریشماسه، اصلاحی قابل بولماسه، حکومت نی اش قیلسون، قیلغان اشدن نیدی یاخشی نتیجه چیقسون؟ ملت نادان بولسه آنك قولدن هیچ اش کیلماز. شونك ایچون هر اشدن مقدم خلقنی اوقوتورغه، بالارغه دین تاینوب علم نورندن اوش آدرو ایچون طریشورغه تیوشلی. بو اشلر که حکومت مانع توگل، بلکه یاردمچی. اصلاح تیوشلی اش، آنده شبهه یوق، لکن اصلاح دن الگاری، ملتینی، اصلاح ایچون حاضر له ر که تیوشلی. زور بنانك باشینه منو ایچون باصقچ هم ده شول باصقچنك یردن باشلاب یوغاری قدر باصمه لرینه حاجت توشکان شیکلی امتنی اصلاح اشی ده بالاردن باشلانورغه، اوقودن کرشور که تیوشلی. خلاصه: اسلام ملتینی مسعود ایته سگر کیلسه، بالار کرنگ بختیار بولولرینی ایسته سگر، اوز کرنگ ده آدم روشلی طور و کرنی آرزو قیلسه کر، اسلام دینی شان و شهرت ایله دوام ایدون تله سه کر، منتظم بولغان مکتبلر آچکر، بالار کرنی اوقوتکر! امتنی اصلاح حقنده. اوقوتو یته، باشقه بر نرسده کیره کی، بالار یاخشی تریه

فائدہ لیرہ ک خدمت لیرہ اور نلاشدر ررغہ، فائدہ لرنی ممکن قدر مسلمان نرغہ بیررگہ، اشانچلی و بولدقلی مسلمانلر ایچون بانقہ و سودا فیرمالرندہ گی کریدیتلرنی آرتدررغہ اجتهاد ایتولسه مسلمانلرنک بایلقلری آرتوغہ سبب بولور ایدی .

♦♦

الہر ایہ: جمعہ و عید خطبہ لرنی عربچہ اوقونک لازم ایدیکی حقدہ قرآن و سنتدہ دلیل یوق . حتی ابوحنیفہ، نماز ایچندہ قرآنی فارسیچہ اوقوننی درست کورہ در. ایدی خطبہ قایدہ قالدی؛ بزنگ فکرمزگہ کورہ: عرب بولغان قوملر ایچون عربچہ اوقولغان خطبہ لردن فائدہ دہ یوق، شریعتک مقصودی دہ بیرنہ کیلمی . لکن شرعی جہتدن بولماسہ دہ بو یردہ ایکنچہ بر اش بار. دینادہ بولغان مسلمانلر ایچون مشرک بر تل بولورغہ تیوشلی . یوقسہ بتونہ ی بر یرندن آیرلشوب، کیسلشوب بتارلر . بو تل البتہ عرب تلی بولور. اوشبو تل ہمیشہ استعمال قینوب طورلورغہ تیوشلی . خطبہ لرنک عربچہ اوقولورلی اوشبو تلنک اونوتاماوینہ سیدر . خطبہ لرنی عربچہ اوقورغہ تیوشلی « دہ قوی یروچیلرنک دلیللری دہ شوشی نرسہ بولسہ کیرہ ک . (عرب ملت چیلرنک فکری شودر .)

سیندن توگل، بلکہ استانبولدن یاردم ییارلہ آلمادیفندن یرلدی . ایندی بلغارلرنک « ادرنہ » نی محاصرہ قیلوچی عسکرلرنک قوللری بوشادی . کوکلری اوسدی، احتمال چتالچہ غہ بارلر وشول یردہ دخی صوغشوب غلبہ قیلورلر . اگر دہ شوندی اشلر بولا قالسہ، بالقانلر ایچون استانبول غہ کررگہ بولار حاضرلہ نہ دیکدر . بلکہ یاورویا دولت لری بالقانلرنی استانبول غہ کرتازلر، لکن بو اش مسلمانلرغہ فائدہ ایتو ایچون دہ فکرلہرگہ یارامی . چونکہ بو حال بولا قالسہ آندی نیت ایلہ توگل، بلکہ قایجان بولسہ دہ اوزلری خواجہ بولمق ایچون گنہ بولاچقدر . کوتولمگان و کوکلرگہ کیلمگان بر یاکئی حادثہ بولماسہ استانبول شہرینک عمری ایندی ساناولی کونلردن گنہ عبارتدر .

صلح سوکندہ احتمال بالقان اتقاقی بوزولور، یونان ایلہ بلغار، آرنادولر ایلہ قاراتاغ و صریہ آرنارندہ غوغا چیقار، قرلشو و کیسشولر باشلانور، لکن موندن مسلمانلر ایچون بر فائدہ بولاچق توگل، شول فتنہ اوچاغینک اوجقونلری احتمال آناطولی غہ یتشور و مسلمانلر اوسیتنہ توشوب دخی یاندرر . مونسی ممکن بر اش .

مسلمانلر، قوللرنندہ قرآن ایلہ حدیثلردن باشقہ بر کتابلری بولمادیغی و محمد (علیہ السلام) مذہبندن باشقہ بر مذہبنی تانیماقلری و قتلردہ یاروم دیناغہ غالب بولدیلر، ایٹک کوچلی دولتلرنی تسخیر ایتدیلر، عزت و شرف ایلہ عمر سوردیلر . اگر دہ شول عزت و شرفنی کیرو قایتارمق امیدلری بولسہ بو زماندہ دہ قوللرنندہ قرآن وحدیثدن باشقہ دینی کتاب بولنازغہ، آرنارندہ دہ حضرت محمد مذہبندن باشقہ بر مذہب حکم سورمازگہ تیوشلی . اسلام صلابتنی، شان و شوکتنی کیرو قایتارر ایچون بردن بر یول اوشبودر . موندن باشقہ یوللرنک ہیچ بری مقصدوغہ آلوب بارماسہ کیرہ ک .

حالسز بر خستہ نگ ایرنلری آراسندن تاوشسزغہ چیقغان بو ضعیف سوزنی، بر و قتلر بتون اسلام دیناسی ایشتور لکن « بعد خراب البصرہ » ایشتور

محرری: رضاء الدین بن فخرالدین
ناشری: محمد شاکر و محمد ذاکر رامینفلر .

حوادث .

بالقان دولتلری ایلہ تورکیا آراسندہ غی صوغش ہمیشہ دوام ایتہ در . مارتنک ۱۳ نده چہار شنبہ کون اویاہدن صوگ ساعت ۲ تیرلرنندہ تورکیانک ایسکی پایتختی بولغان « ادرنہ » شہری بلغارلر طرفندن آندی . تورکیا عسکرینک باشلغی بولغان شکری پاشا، اوزینک عسکرلری و بار قدر قوراللری ایلہ گینیرال ایوانوف غہ اسیر یرلدی . بلغارلرغہ غنیمت بولماسون ایچون پاشا طرفندن یک کوب صوغش اسبابی و آزقلر تلف ایدلیدی معلوم بولمشدر . « ادرنہ » دہ بولغان تورک عسکرلی اوزندن کوب آلوش آرتق بولغان دشمن عسکرینہ بیش آی قدر مدت قارشو طوردی . آرمی تالی صوغشدی و سوگرہ دہ ناموس ایلہ یرلدی . موندی عسکرلر « اسیر » لک ایلہ محکوم بولسہ لردہ « مغلوب » لک ایلہ حکم قیلمازلر . « ادرنہ » یرلدی ایسہ ایچندہ گی عسکرلرنک کیمنچیلکری

« شورا » اورنبورغہ اور بشہ کونرہ بر مقفانہ ادبی، فنی و سیاسی مجموعہ در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЕ: НА 2-Й СТРАНИЦЪ СБЛОЖКИ
30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г. Оренбургъ, редакція журн. „ШУРО“.

آبونہ بدلی: سنہ لک ۵ . آتی آیلق ۲ روبلہ ۶۰ تین .
« وقت » برلن برگہ آویچلرغہ:
سنہ لک ۹ ، آتی آیلق ۴ روبلہ ۶۰ تین در .

بولدینی هم ده مشاکیهم ننگ احوالری هر جهتدن مجهولیت
تحتنده قالدینی جهته زکی افندیگ بو خصوصلرغه اعتنا، سعی
و غیرت ایدوب معلومات حیوونیه و مطبوعات میدانیه قویوونیه چن
کو گلمز دن تشکر ایتمکده مز. احمدزکی ائندی بو مقاله سی ایله
هم بوندن الک نشر ایتمش «تورک و تاتار تاریخی» نام الوغ کتابی
ایله تاریخ عاشققرینه بیوک هدیه احسان ایله دی. دینانگ صوگ
کونلرینه قدر کیله چک حرمتلو خاقلری بو بیوک یادکارلرینی
حرمت ایله قبول قیلورلر و خیر ایله یاد ایدرلر. حق سبحانه و تعالی
عمرینی اوزون ایدوب، ملتزمه بو کبی خدمتارنده دوام ایتدرسه
هم ده امثالینی زیاده ایتسه ایدی. محمود بن عطاءالله المسلمی. (چاقاق).

II

۱۲ نچی یلده رستم حامی افندیگ «ایده ملت» اسمی ایله
۱۶. ۱۷. ۱۸، ۱۹ نومر «شورا» ده یازغان شعرلرن یک اخلاص
ایله اوقیمز. ینه شول وزنده، به یرهم کونلرده اوقورلق شعرلر
یازوینی رستم حامی افندیگ، بز «کالهش» اولنده غی رشدی
شاگردلری توبیچیلک ایله اوتته مز. سیف الدین فتاح الدین اوغلی.

III

قاییسی ایسکی نرسه لرینی روس موزه خانهلرینه بیرلورگه
اویلاسه، قایده ویندی آدرس بلهن مراجعت ایتهرگه کیرهک؟
شوندی نرسه لر جینالوب موزه خانهلرگه یبارلسه لر موزه خانهلر
طرفندن قبول اولنوب یباروچیگه بر بر مکافت یرهرمی؟ نرسه
لرینی قبول حقنده نیندی بولسه ده بر بر شرطلری یوقی؟ قاییسی
ایسکی نرسه لرمنگ آیاق آستلرنده آوناب یوغالوب بتولرندن
قورقوب کیله چکده گی بالارمزغه کوررگه یادکار قالسون اوی بلهن
حاضرگه اوز ملی موزه خانهلرمنگ یوقلغن هم اعتبارگه آلوب
روس موزه خانهلرینه بولسه ده بیره طورو نیچک؟ مصلحت
بولورمی؟ یارالله مرادی.

اداره: الوغ شهرلرنک کوبسنده موزه خانهلر بار. شهر
اسمی قویلوب ده «موزیگه» دیه یازلسه البته تابشرلور. علما
جمعی طرفندن اداره ایتولمکده بولغان «موزی لردن مکافت امید
قیلورغه یارامی. موزی ده خدمت ایدوچیلر اوزلری ده بوش، بلکه
مجرد علم محبتی ایله گنه خدمت قیلرلر. ملی اثرلرنک بردن بر
صاقلاناچق اورنلری «موزی» لردر. یبارلگان نرسه ایله برلکده
کم طرفندن یبارلگان. نیندی خلقغه خاص نرسه ایکانلکلری
یک تفصیل ایله یازلورغه تیوشلی. قاتالوغلرغه آجیق یازلسون
ایچون بو روشده تفصیلات بیرلو لازم ائمدر.

(قارغالی ده مدرسه عثمانیه شاگردی). ملا محمد جان بن داملا
عبدالخالق (خوقند). محمد قیومف (اوقا). عبدالاحد بلاولوف
(ؤیرخنی اورال). سیف الدین فتاح الدین اوغلی (کلهش). نصرالله
عثمانی (له مبره). امام احمد شاه سلطانوف (ؤیرخورال). احسن
القورماشی (مینزه له - ته کرهمن).

۴ نچی تابشماق جوابی: X نی اورتادن بولسهک اوشبو
روشده $\frac{7}{8}$ برینه ۷ و ایکنجیسینه ۸ بولادر.

درست جواب بیروچیلر: عصام یکبولاتوف (حسینیه).
هادی فیضی (اولیا آتا). نجیب مرتاضین (اورسکی). بدرالدین
امینوف ایله محمد الدین رمضان (بلای). فاتح ابوبکروف (حسینیه).
خدیجه ولیووا (ضرویسکی). عبدالحمید المسلمی (حسینیه). عباس
حکیموف (واتقه). حمزه عزیزوف (پروفسکی). عیاض الدین
تلاکی (قوتلومبت). فرحی عمال الدینووا (اومسکی). ماهروی
آخیرووا ایله مننوحه ینالیووا (مازارلیده مکتب شاگردلری).
نصرالله عثمانی (له مبره). یونس نعمت اللین (سیمی پولات).

۵ نچی تابشماق جوابی: عربی و روسی شکلارنده «ر»
حرفی (ر - ۷). درست جواب بیروچیلر: سیف الدین
فتاح الدین اوغلی (کلهش). نصرالله عثمانی (له مبره).

تابشماقلر:

۱۲

بر وقت ۱۵ عرب ایله ۱۵ زنجی دیکرده کیمه ایله بارانر
ایکان. یولده نق داوول چغوب کیمه گه صو کره باشلاغان. کیمه
باشلغی بر آز خلقنی قوتقارو ایچون کیمه دن ۱۵ کشینی طاشلارغه
کیره کلکنی بیان ایتکان. کلرنی طاشلاو حقنده اختلاف چقغاج
همسن توگه ره کلهب تزوب قویوب بر اورندن صانی باشلارغه
و هر ۹ نچی کشینی طاشلی باررغه قرار بیرگانلر. بر عرب
خلقنی شول روشده تزوب قومشدرکه صاناغانده هر ۹ نچی کشی
زنجی بولوب چقمشدر. شولای ایتوب ۱۵ زنجی دیکرگه ارغتلوب
عربلر بتوللهی سلامت قالغانلر. مذکور عرب، کیمه خلقنی نیندی
ترتیب ایله ترگان؟

اداره که مکتوبلر

۱

یاتس تاریخچیمز احمدزکی افندی ولیدی جنابلرنک ۳ نچی
عدد «شورا» ده «خلفیلر» حقنده اولان اوزون مقاله سینی اوقوب
منون اولدق. بیوک کیمسه لر اولدقلری حالده بونلرنک ترجمه لر
«مستفادالاجبار» دن ده «آثار» دن ده فوت اولمقی تاسفنی موجب

ش ی ر و

№ 7.

АПРѢЛЬ 1 = 1913 ГОДА

اعتذار

اوتكان ۳، ۴، ۵ نچي نومرده غي «خافينلر» اسمنده گي مقاله مزده بعض مطبعه خطالري كيتدي. خصوصاً روسچه سوز لرده خطالر بار. بولار مينم روس سوزلرن آيرم آچق يازا آماومدن كيلگان اولسه كيردك. جيوجيلر طانوبده يتمه گانلردر. كيله سي مقاله لرده سوزلرني، جيوجيلر طانورلق صورتده يازوني وعده قلوب اوچوجيلر آلدنده اعتذار ايتمه من. احمد ذكي.

اداره رده:

□ «پاولودار» شهرنده امام عبدالغني افندي ايله «يكاترينبورغ» شهرنده هادي افندي طاهري گه: نعمت الله حاجي ايله بهاء الدين ايشان حقننده غي مکتوبلر گز تابشردلي. هر ايکي گز گه رحمت اوچودق.

□ اوشبو مقاله لر باصلورلر: خافينلر حقننده غي مقاله مناسبتی ايله، يا گلش توگل (مبارك حسني هم م. مناف افنديلر طرفندن يازلغان ايکي مکتوب)، بصره اينسيكلويدستلري، محمد طاهر حضرت مقاله سي مناسبتی ايله، معارف اشى (ابوالخانونف).

□ يوسف شرف افندي گه: مراد گز غه موافق «تاتار تاريخي» اسملي مقاله گز وقت اداره سينه تابشردلي.

□ حسين افندي توقتار غازي گه: باصلورلر.

□ ضياء ناصري افندي گه: باصلور.

IV

روسچه بر کتابده پوئيمه ني سويله ب مثال ايچون مشهور يونان محوري غوميرنگ مشهور اثرلرندن اولان «ايلیاده» و «آديسه ي» ني كيتر گانده فردوسي نگ «شاه نامه» سنده قصدروب قويا. اوشبو «فردوسي» نگ كم ايديكي، اثری اولان «شاه نامه» قايو تلده ونه حقننده يازلديقي حقننده «شورا» ده جواب يازووگرنی اوتتور ايدم. حسام الدين عبدوشف.

اداره: ترجمه حاللرني بيك قسمه يازمق عادتدن بولغان عالمز سامي بك ده، فردوسي ترجمه سيني خيلي تفصيل ايله يازمشدر. قاموس الاعلام غه مراجعت ايتسه گز ياخشى غنه معلومات آورسز.

V

«شورا» ده ايكي جهيه آراسنده سوزلرنك درست اوچولوي ايچون يازيلا كيلگان: «عربلر هراقليوس سوزيني هانك آستي، رانك اوستي، قنك سكوني ايله «هرقل» رسمنده استعمال ايتمشلردر.»؛ «نينوا» اولكي نوتك آستي، ايكنچي نوتك اوستي ايله) و «ابن مقفع (فانك فتحه سي ايله)» كچي اوزون ايضاحلر گه قاراغانده: «هرقل (هيره قل)»، «نينوا (نينه وا)» و «ابن مقفع (مه قه ع)» روشنده يازلسه لر اوچور غه دها يكل هم اوگنايراق بولماسي ايدى ايكان؟ بره و. (بخارا).

اداره: موندن صوگ بلكه شولاي قياورمز.